

sapientibus, qui impares se Martini meritis sentiunt, A atque ejus medicamini. Nam febres sedat, dæmonesque fugat, paralytica membra glutinat, et mortuorum sua prece trium reddit corpora vitæ pristinae. Hic ritus sacrilegos destruit, et ad Christi gloriam dat ignibus idola. Hic nudis mysteria brachiis conficiens, præditus est cœlesti lumine, hic oculis ac manibus in cœlum est totis viribus suspensus, terrena cuncta respuit. Ejus ori nunquam Christus abfuit, sive justitia, vel quidquid ad veram vitam pertinet. Igitur te cuncti poscimus, o Martine, ut qui multa mira hic ostendisti, etiam de cœlo gratiam Christi nobis supplicatu tuo semper infundas, etc.

Omnipotens sempiternæ Deus, fons et origo totius boni, qui in beato Martino antistite glorificaris, laus virtutis ejus, et robur fortitudinis illius, gloria sanctitatis ejus, et decor formæ ipsius, amor cordis ejus suspensioque animæ ipsius, lumen mentis **1142**

ejus et dux itineris illius; qui in eo imaginis tuæ similitudinem mirabili expressione reformasti, et per eum puritatis tuæ formam quodammodo palpabilem nobis exhibuisti; quem, cum diligeret, te inspirante, justitiam, odiretque iniquitatem, unxisti oleo exultationis non præ participibus tuis, sed inter maximos Unigeniti tui participes; exaudi, ipso intercedente, deprecationes nostras gravi peccatorum pondere pressas, et præsta ut preces ejus apud misericordiam tuam scelerum meorum maculas deleant, exempla me ad altiora piæ operationis provocent, miracula a malis terreant, charismatumque ejus flagrantia ad currendum post te in odore unguentorum tuorum me pertrahat, imber doctrinæ ejus mei cordis duritiam infundat, omnisque gratia, quam abs te boni auctore accepit, ad meæ proficiat devotionis atque salutis augmentum. Per eundem.

SANCTI GEORGII FLORENTII GREGORII

EPISCOPI TURONENSIS

VITÆ PATRUM,

SEU

LIBER DE VITA QUORUMDAM FELICIOSORUM.

Prologus.

1143 Statueram quidem illa tantum scribere, quæ ad sepulcra beatissimorum martyrum confessorumque divinitus gesta sunt: sed quoniam quædam de iis nuper reperi quos beatæ conversationis meritum evexit ad cœlum, quorumque vitæ tramitem certis relationibus cognitum Ecclesiam ædificare putavi, dicere aliqua ex illis opportunitate cogente non differo, quia sanctorum Vita non modo eorum pandit propositum, verum etiam auditorum animos incitat ad profectum: et quæritur a quibusdam utrum Vitam sanctorum, an Vitas^a dicere debeamus. Agellius^b autem et **1144** complures alii philosophorum Vitas dicere voluerunt. Nam Plinius^c auctor in tertio Artis grammaticæ libro, ait: Vitas antiqui cujuscunque nostrum dixerunt; sed grammatici pluralem non putant habere vitam. Unde manifestum est melius dici Vitam Patrum quam Vitas: quia cum sit diversitas meritorum virtutumque, una tamen omnes vita corporis alit in mundo. Et scripsi fateor in inferiore^d Confessorum libro aliqua de quorundam vita, quæ in corpore operati sunt breviora: idcirco quia cum de Dei virtute ingentia censeantur, parva tamen redduntur in scriptis: prolixiora quoque in hoc, quod Vita^e Sanctorum vocitare voluimus, libro imperiti idiotæque **1145** præsumimus propalare,

^a Al., *religiosorum*.

^b Laud. et Ed. *Vita.... Vitæ*.

^c Sic Mss. At Editi habent *Aulus Gellius*, quæ varietas etiam apud alios auctores occurrit. Vide August. lib. ix de Civ. Dei cap. 4, edit. novæ. Is est Atticorum Noctium auctor, qui sæculo ii floruit circa tempora M. Aurelii imp.

^d Is est Plinius senior, qui Neronis tempore vixit, et scripsit Historiam naturalem, in cujus prologo laudat Artis grammaticæ libros. Avunculus fuit Plinii junioris.

^e Editi, *superiore*. Et quidem supra laudat librum

C de Gloria confessorum; sed, ut jam monuimus, libros de Gloria confess. scripsit post plerasque Vitas Patrum, licet Vitas Patrum post librum de Glor. conf. recognoverit. Unde hic utraque lectio bona est. Librum de Vitis Patrum post libros septem Miraculorum recenset ipse Gregorius in fine Historiæ: illum autem alias præmittit libro de Gloria confessorum, ut ex ejus prologo patet.

^e Bad., *quem Vita*. Alii Ed., *quem de Vita*. Dicitur in prologo libri de Gloria conf.: *De quorundam feliciosorum*, seu, ut alii Codd. habent, *religiosorum Vita*.

orantes Dominum, ut dignetur dare verbum in ore nostro, qui ora mutorum ad usus pristinos sæpius ree-
ravit, ut a auditoribus lectoribusque salutaria, et sanctis Patribus digna, labia mea referant; et quæ in sanctis
præcipit scribi, reputet ea suis in laudibus declamari.

^a Hæc usque ad *referant*, desunt in Mss.

CAPUT PRIMUM.

De Lupicino atque Romano abbatibus.

Series evangelicæ admonet disciplinæ (*Matth. xxv, 27*), ut dominicæ largitionis pecunia nummulariis *senerata*, cum digno multiplicationis fructu dispensante Domino restauraretur, nec altis defossa foveis recondatur ad detrimentum, sed rationabili dispensatione porrecta, æternæ vitæ crescat ad lucrum; ut incipiens retributionis Dominus quæ commodavit inquirere, cum usuris receptis senerationis suæ duplici satisfactione talentis, dicat: *Euge, serve bone, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: intra in gaudium Domini tui* (*Matth. xxv, 21*). Prædestinatorum est enim ista cum Dei ope perficere, qui ab ipsis cum abalorum vagitibus, ut sæpe de multis legitur, Dominum scire meruerunt, cognitoque eo, nunquam ab ejus præceptionibus recesserunt, neque post baptismi sacramentum niveam illam polentemque regenerationis stolam impudicis actibus polluerunt. Qui merito sequuntur Agnum quocunque ierit, quos ipsius Agni candor egregius *fittis decoris* nullo tentationis æstu *mareentibus coronavit*. His denique sertis, dextera inclytæ dominationis extenta, inchoantes provocat, vincentes adjuvat, victores adornat, quos nominis sui titulo præsignatos de terrenis gemis elevans, in cælorum evchit gaudia gloriosos. De quorum niveo electionis numero et illos esse non ambigo, qui Jurensis eremi opaca lustrantes, non modo se Dei templum efficere *meruerunt*, verum etiam in multis mentibus Spiritus sancti gratiæ **1146** tabernacula paraverunt: id est, Lupicius, Romanusque ^a germanus ejus.

I. Igitur Lupicinus (*Christ. an. 480, 21 Mart.*) ab exordio ætatis suæ Deum toto requirens corde, literis institutus, cum ad legitimam transisset ætatem, genitore cogente, cum animi non præberet consensum, sponsali vinculo necitur. Romanus vero adhuc adolescentior (*An. 460, 28 Feb.*), et ipse ad Dei opus animum extendere cupiens, nuptias refutavit. Parentibus vero relinquentibus sæculum, hi communi consensu eremum petunt, et accedentes simul inter illa Jurensis ^b deserti secreta, quæ inter Burgundiam Alemanniamque ^c sita, Aventicæ adjacent civitati; tabernacula figunt, prostratique solo Dominum die-

^a Utriusque, et sancti Eugendi, Vitas scripsit anonymus auctor ejusdem sancti Eugendi discipulus, qui sæculi vi initio viuit. Quas videsis apud Bollandianos et sæc. i Act. sanctorum Bened.

^b Sic appellatur a Jura monte, hodieque sub hoc vel sancti Claudii nomine celebre, inter Helvetos et Sequanos situm. De Aventica civitate, cujus sedes episcopalis Lausannam translata est, jam diximus. Fallitur, ut quidem existimo, qui Aventicæ urbis rudera se invenisse nuper putavit haud procul a monasterio

A bus singulis cum psallentii modulamine deprecantur, victum de radicibus quærentes herbarum. Sed quoniam livor illius qui de cælo delapsus est, semper insidias humano generi consuevit intendere, contra hos Dei servos armatur, hosque per ministros suos a cæpto itinere nititur revocare. Nam lapidibus urgere eos dæmones per dies singulos non desinebant, et quotiescunque genua ad orandum Dominum deflexissent, statim imber lapidum super eosdem jacentibus dæmoniis deruebat, ita ut sæpe vulnerati immensis dolorum cruciatibus torquerentur. Interea ætas adhuc immatura cæpit injurias quotidiani hostis metuere, nec passa diutius sufferre dolores, relinquens eremum, ad propria redire deliberat. Sed quid invidia non cogat inimici? Verum ubi relinquentes hoc habitaculum quod expetierant, ad villas manentium sunt regressi, domum cujusdam pauperis ingrediuntur. Percunctatur autem mulier de quo itinere milites Christi ventrent. Respondent non sine confusione se reliquisse eremum, et quæ eos causa a cæpto distulerit opere, per ordinem pandunt. At illa ait: Oportet vos, o viri Dei, contra insidias diaboli viriliter dimicare, nec formidare ejus inimicitias, qui sæpius ab amicis Dei superatus occubuit. **Æmulus 1147** est enim sanctitati, dum metuit ne unde ille perditibilis ^d corrui genus humanum fide nobilitatum ascendat. At illi compuncti corde, et seorsum discreti a muliere, dixerunt: Væ nobis, quia peccavimus in Deum dimittendo propositum nostrum. Ecce nunc a muliere arguimur pro ignavia. Et qualis nobis in posterum erit vita, si ea unde æstu inimici expulsus fuimus non repetamus?

II. Tunc armati vexillo crucis, sumptis in manu bacillis, regressi sunt ad eremum. Quibus venientibus iterum eos insidiæ dæmonis lapidibus cæperunt urgere: sed persistentes in oratione, obtinuerunt a Domini misericordia ut, remota tentatione, liberi ad illum divini cultus famulatum expeditique perseverarent. His denique in oratione vacantibus [*Ed., persistentibus*], cæperunt ad eos turbæ fratrum hinc et inde confluere, et audire verbum prædicationis ab eis. Cumque jam beati eremitæ populis, ut diximus, publicati fuissent, fecerunt sibi monasterium, quod Condatiscone ^e vocitari voluerunt, in quo, successis

^d Jurensi.

^e Alemannorum sedes in Suevia trans Rhenum fuere, sed postea, trajecto Rheno, regionem quæ tunc ad Maximam Sequanorum pertinebat, ab illo fluvio ad Juram montem occuparunt. Cui et Alemanniæ nomen fecerunt, de qua hic Gregorius. Vide Sirmond: in *car. 7 Apollinaris Sidonii*.

^d Edit., *perfidia vilis*.

^e Vulgo Condatescense appellatur, postea sancti Eugendi (*Saint-Oyan*), qui fuit ejusdem loci abbas,

silvis et in plana redactis, de laboribus manuum propriarum victum querebant; tantusque fervor de Dei amore proximos locorum accenderat, ut congregata ad officium Dei multitudo simul habitare non posset: feceruntque iterum aliud monasterium, in quo felicitis alvearis examen instituerunt. Sed et his deinceps cum Dei adjutorio ampliatis, tertium intra Alemanniæ terminum monasterium locaverunt. Ibantque vicissim hi duo patres requirentes filios, quos divinis imbuerent disciplinis, prædicantes in singulis monasteriis ea quæ ad institutionem animæ pertinebant. Lupicinus tamen abbas [Ed., abbatis] super eos obtinuit monarchiam. Erat autem valde sobrius, et a cibo potuque abstinens, ita ut pferumque tertia die reficeretur. Cum autem eum, sicut corporis humani deposcit necessitas, sitiis arriperet, vas cum aqua exhiberi faciebat, in qua manus immeras diutius retinebat. Mirum dictum! ita **1148** absorbebat caro ejus aquam appositam, ut putares eam per os ejus assumi, et sic ardor sitis exstinguebatur. Erat enim severus valde in distinctione fratrum, nec quemquam non modo perverse agere, verum etiam nec loqui sinebat: mulierum quoque vel colloquia, vel occursum valde vitabat. Romanus ita erat simplex, ut nihil de his penitus ad animum duceret, sed omnibus tam viris quam mulieribus æqualiter flagitatam benedictionem Divinitatis nomine invocato tribueret.

III. Lupicinus igitur abbas cum minus haberet unde tantam sustineret congregationem, revelavit ei Deus locum in eremo, in quo antiquitus thesauri reconditi fuerant: ad quem locum accedens solus, aurum argentumque, quantum levare poterat, monasterio inferebat, et exinde, coempto cibo, reficiebat fratrum multitudines quos ad Dei officium congregaverat. Sicque faciebat per singulos annos. Nulli tamen fratrum patefecit locum quem ei Dominus dignatus est revelare. Factum est autem ut quodam tempore visitaret fratres quos in illis Alemanniæ regionibus diximus congregatos; et accedens meridie, cum adhuc fratres in agro essent, ingressus est domum, in qua cibi coquebantur ad reficiendum: viditque diversorum ferculorum apparatus magnum, pisciumque multitudinem aggregatam, dixitque in corde suo: Non est dignum ut monachi, quorum vita solitaria est, tam ineptis utantur sumptibus. Et statim jussit præparari æneum magnum. Cumque locatus super ignem **D** fervere cœpisset, posuit in eo cunctos simul, quos paraverant cibos, tam pisces quam olera sive legumina, vel quidquid ad comedendum monachis destinatum fuerat, dixitque: De his pulvis nunc reficiantur fratres. Nam non deliciis vacent, quæ eos a

æc demum sancti Claudii; quod ille, dimisso Vesontionensi episcopatu, huc secesserit, dictum est. Quod nomen hodieque retinet, ac perseverat celebre sub S. P. Benedicti ordine. Alterum monasterium Laouennense dictum, jampridem destructum est. Superest ecclesia, quæ parochialis est titulus. Denique tertium situm in comitatu Waldensi diocesis Lausanensis seu Aventicensis, sæculo ix labente, sancti Odonis Cluniacensis abbatis regimini commissum fuit, ut ex litteris Adeleydis patet, quæ sæculo v Act.

A divino impediunt opere. Quod illi cognoscentes, valde moleste tulerunt. Tuuc duodecim viri, habito consilio, iracundia inflammati, reliquerunt locum, et abierunt per **1149** deserta vagantes, et ea quæ erant sæculi delectabilia inquirentes. Revelatumque est statim per visum Romano, nec ei voluit divina miseratio rem actam occultare. Regresso quoque abbate ad monasterium dicit: Si sic futurum erat, ut ad dispersionem fratrum abires, utinam nec accessisses ad eos. Cui ille: Noli, inquit, moleste ferre, frater dilectissime, quæ acta sunt. Nam scias purgatam esse aream Domini, et triticum tantum reconditum in horreo, paleas autem ejectas esse foras. Et ille: Utinam nullus abscessisset ex his! sed nunc indica, quæso, mihi quanti exinde abierunt. Qui respondit: Duodecim viri cothurnosi atque elati, in quibus Deus non habitat. Tunc Romanus cum lacrymis ait: Credo in illo divinæ miserationis respectu, quia nec illos separabit a thesauro suo, sed congregabit eos, et lucri eos faciet pro quibus pati dignatus est. Et facta pro his oratione, obtinuit ut revertentur ad gratiam omnipotentis Dei. Dominus enim compungi fecit corda eorum; et agentes poenitentiam pro excessu suo, congregaverunt singuli congregationes suas, et fecerunt sibi monasteria, quæ usque hodie in Dei laudibus perseverant. Romanus autem persistebat in simplicitate et operibus bonis, visitans infirmos, et salvans eos oratione sua.

IV. Factum est autem quodam tempore, dum iter ageret ad visitandos fratres, ut, occupante crepusculo, ad hospitium diverteret leprosum. Erant autem novem viri. Susceptusque ab eis, statim plenus charitate Dei jussit aquam calidam fieri, atque omnium pedes manu propria lavit, lectulumque spatiosum fieri præcepit, ut omnes in uno stratu requiescerent, non abhorrens luridæ maculam lepræ. Quod cum factum fuisset, obdormientibus leprosis, hic inter decantationes psalmorum vigilans, extendit manum suam, et tetigit latus infirmi unius, statimque mundatus est: tactuque salubri iterum tangens alium, et ipse protinus est mundatus. Cumque se sensissent redditos sanitati, tetigit unusquisque proximum suum, ut scilicet expergefacti rogarent **1150** Sanctum pro emundatione sua. Sed cum tacti ab invicem fuissent, et ipsi mundati sunt. Mane autem facto aspiciens omnes nitente cute effulgere, gratias agens Deo, et vale dicens, ac singulorum oscula libans, abscessit; mandans eis ut semper ea quæ Dei erant et retinerent pectore, et operibus exercerent.

V. Lupicinus autem jam senex factus accessit ad Chilpericum a regem, qui tunc Burgundiæ præerat,

sanctorum Ord. Bened. editæ sunt, pag. 135. Dicitur Romanum monasterium in Bibliotheca Cluniac. sub quo nomine hodieque notum est vulgo *Romain-Mantier*, in pago Bernensi (*le canton de Berne*), in Helvetia, prope Novum Castrum (*Neuschâtel*).

* Is est Chilpericus Gundiuchi Burgundionum regis filius, Clotildis, Clodovei Magni Franc. regis uxoris, pater: quem ejus frater Gundobadus cum uxore occidit, ut narrat Gregorius lib. ii Hist. cap. 28 et Fredegarius epitom. cap. 17. Hic regiam habuit apud

Audierat enim eum habitare apud urbem Janubam. A Cujus cum ingressus est portam, tremit cathedra regis, qui ea hora ad convivium residebat, exterritusque ait suis : Terræmotus factus est. Responderunt qui aderant, nihil se sensisse commotionis. Et ille : Occurrite quantocius ad portam, ne forte aliquis adversari cupiens regno nostro adsit, quasi nociturus nobis; non enim sine causa hæc sella contremuit. Qui protinus concurrentes, offenderunt senem in veste pellicia, et dixerunt regi de eo, qui ait : Ite, adducite eum in conspectu meo, ut intelligam cujus ordinis homo sit. Et statim adductus stetit coram rege, sicut quondam Jacob coram Pharaone. Cui ille ait : Quis es, vel unde venisti? aut quod est opus tuum? vel quid necessitatis eges [Ed., habes] ut venias ad nos, edicito? Cui ille : Pater sum, inquit, dominicarum ovium, quas cum Dominus spiritalibus tibus jugi administratione reficiat, corporalia eis interdum alimenta deficiunt. Ideo petimus potentiam vestram ut ad victus vestitusque necessaria aliquid tribuatis. Rex vero hæc audiens ait : Accipite agros vineasque, de quibus positis vivere, ac necessitates vestras explere. Qui respondit : Agros et vineas non accipiemus, sed si placet potestati vestræ, aliquid de fructibus delegate, quia non decet monachos facultibus mundanis extolli, sed in humilitate cordis Dei regnum justitiamque ejus exquirere. At rex, cum audisset hæc verba, dedit eis præceptionem ut annis singulis trecentos modios tritici ejusdemque mensuræ numero vinum accipiant, et centum aureos ad comparanda fratrum indumenta. Quod usque nunc a fisci ditionibus **1151** capere referuntur.

VI. Post hæc autem cum jam senes perfectæque essent ^a ætatis, Lupicinus abbas scilicet, et Romanus frater ejus, ait Lupicinus germano suo : Dic, inquit, mihi in quali monasterio vis tibi parari sepulcrum, ut simul quiescamus? Qui ait : Non potest fieri ut ego in monasterio sepulcrum habeam, a quo mulierum accessus areatur ^b. Nosti enim quod mihi indigno et non merenti Dominus Deus meus gratiam tribuit curationum, multique per impositionem manus meæ ac virtutem crucis dominicæ, a diversis languoribus sunt erepti. Erit autem concursus ad tumulum meum, si ab hac luce migravero. Ideoque rogo, ut eminus a monasterio requiescam. Pro hac vero causa cum obiisset, in decem millibus a monasterio in monte parvulo sepultus est : super cujus deinceps sepulcrum magnum templum edificatum est ^c, in quod ingens frequentia populi diebus singulis accurrit. Multæ enim virtutes ibi in Dei nomine nunc ostenduntur.

Genevam, quam Gregorius hic Janubam, Bal., mendose, Lanubam appellat. De hoc Apollinaris Sidon. lib. v epist. 6 et 7. Vide Savaronis et Sirmondi notas.

^a Ed., cum senex provecctæque esset ætatis.

^b Ne quidem in ecclesiam monachorum admittentur mulieres in plerisque locis, ut probat noster Mabillonius Præf. in sæc. 1 Act. sanctorum Bened., quam consuetudinem Cistercienses initio renovaverunt.

^c Iste locus in anonymo in Vita sancti Romani Balmense monasterium dicitur, cujus hodie sub brisco nomine Balmæ sola superest ecclesia, inter

duntur; nam et cæci ibi lumen, et surdi auditum, et paralytici gressum plerumque recipiant. Lupicinus autem abbas obiens, intra monasterii basilicam est sepultus : reliquitque Domino pecuniæ creditæ multiplicata talenta, id est, beatas monachorum congregationes in ejus laude devotas.

CAPUT II.

De sancto Illidio episcopo.

Inter reliqua vitæ perpetuæ semina, quæ cœlestis Sator ex illo divinitatis fonte mentis incultæ arvum vel irrigavit institutione, vel dogmate fecundavit, ait : Omnis qui non accipit crucem suam et sequitur me, non est me dignus (Matth. x, 38). Et ^d alibi : Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet; si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Qui amat animam suam, perdet eam; et qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam (Joan. xii, 24, 25). **1152** Sed ille nihilominus vas electionis beatus Paulus apostolus, dicit : Semper mortificationem Christi in corpore vestro circumferentes, ut et vita Jesu manifestetur in corde [Mss. duo, corpore] vestro mortali (II Cor. iv, 10). Ergo Confessores Christi, quos tempus persecutionis ad martyrium non lacessivit, ipsi sibi persecutores effecti, modo ^e ut digni Deo haberentur, diversas abstinentiæ cruces adhibuerunt; et ut mortificationis membris soli illi ^f viverent, de quo idem Apostolus dixit : Jam non vivo ego, vivit autem in me Christus ^g (Gal. ii, 20); et alibi, allegans illud psalmi quadragesimi tertii : Propter te mortificamur tota die : aestimati sumus, sicut oves occisionis (Rom. viii, 36). Aspicebant enim per illos mentis internæ oculos Dominum cœlorum descendisse ad terras, non abjectum ad humilitatem, sed humiliatum misericorditer ad mundi redemptionem; aspicebant pendentem in patibulo, non deitatis gloriam, sed assumpti corporis hostiam mundam, de qua Joannes paulo ante prædixerat : Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata hujus mundi (Joan. i, 29). Habebant in se et clavorum affixionem, cum a timore ejus confixi, atque a judiciis divinis exterriti, nihil indignum ejus omnipotentis in corporis sui habitatione gerebant, juxta illud quod psalmo centesimo decimo octavo scriptum est : Confige timore tuo carnes meas; a judiciis enim tuis timui (Psal. cxviii, 120). Fulgebat in his et illud resurrectionis lumen insigne, quo angelus refulsit, dum revolvit lapidem monumenti, de quo Marci decimo sexto : Et introeuntes in monumentum, viderunt juvenem sedentem in dextris, coopertum stola candida, saxa et rupes sita. Aliud enim est monasterium virginum ejusdem nominis, quod etiam nunc sub regula Benedictina perseverat inter Vesuntionem et Montem Beliardi, sicut et tertium Cluniacensis ord. in eadem diocesi Vesuntionensi.

^d Hæc desunt in Mss. tribus usque ad, sed ille.

^e Colb., sibi persecutoris modo, ut. Laud. ut Ed., sed deest modo.

^f Ed., Christo.

^g Hæc in Mss. tribus desunt usque ad occisionis. Desunt et textus psalmi cxviii et Marci xvi, infra laudati.

et obstupuerunt (Marc. xvi, 5). Quo et Jesus splenduit sub illa ostiorum obseruatorum inclusione, cum improvisus in medio apostolici senatus astitit comitatu: quos idem Dominus eosdem verbis vitæ imbuens cœlesti est euectus in arca. Inter quos et beatus confessor Illidius ita hæc omnia in cordis sui tabernaculo collocavit, ut et ipse quoque templum sancti Spiritus effici mereretur: de ejus vita aliqua scripturus, veniam peto a legentibus. Non enim **1153** me artis grammaticæ studium imbuit, neque auctorum sæcularium polita lectio erudit, sed tantum beati patris Aviti Arverni pontificis studium ad ecclesiasticam sollicitavit scripta*. Si mihi non ad iudicium contingerent quæ ipso prædicante audivi, vel cogente relegi, quia ea nequeo observare: qui me post Davidici carminis cannas [Mels., cantiones], ad illa evangelicæ prædicationis dicta, atque apostolicæ virtutis historias epistolasque perduxit; de quo ea tantum capere potui, ut cognoscerem Jesum Christum Filium Dei ad salutem mundi venisse, atque amicos ejus qui accepta cruce austeræ observantiæ Sponsum secuti sunt, dignis obsequiis honorare. Qua de re crudæ rusticitatis temeritatem ostendens, quæ de beato cognovi Illidio, illo quo possum proferam stylo.

I. Sanctus igitur Illidius cum perfectæ vitæ sanctitate polleret (An. 385, 5 Jun.), ac diversarum in se gratiarum charismata largiente Domino congressisset, illud quod adhuc sanctitatis culmini deerat, Deo inspirante ac populo eligente promuerit, ut sacerdos Arvernæ ecclesiæ, et dominicarum ovium pastor eligeretur. Cujus sanctitatis fama dum per diversos gratiarum evehitur ascensus, non solum ipsos Arverni territorii terminos, verum etiam vicinarum urbium fines adivit. Unde factum est ut hæc gloria Treverici imperatoris aures attingeret, cujus filia^b cum a spiritu immundo correpta graviter vexaretur, et non inveniretur a quo posset erui, beatum Illidium fama delexit: et dicto citius ab imperatore directi pueri, sanctum senem in antedicta reperitum urbe potestati reglæ celeriter repræsentant. At ille venerabiliter exceptum de exitu infelicitis conqueritur filię. Ille

* Bol., studium ecclesiasticæ sollicitavit scriptura, quibus verbis Henschenius putat epistolam sancti Aviti laudari, quæ contineret loca Scripturæ superius memorata. At nihil aliud vult Gregorius quam sese a beato Avito educatum, et in litteris ecclesiasticis eruditum fuisse, et sic hic locus exponitur in ejusdem Gregorii Vita huic tomo præfixa. Vide et Fortunati lib. v, carm. 4.

^b Idem habet Gregorius lib. i Hist., cap. 40, ubi Illidius quartus Arvernorum episcopus recensetur. Imperator, qui utrobique Trevericus appellatur, alius non est a Maximo tyranno, qui diu Trevisis commoratus est. Ejus filiam, quæ a dæmone liberata fuisse dicitur, apud Arvernos sepultam volunt ex veteri inscriptione.—Narrat hic Gregorius et in lib. i Historiæ cap. 40, Treverici imperatoris filiam a sancto Illidio liberatam fuisse a dæmone. Sed nihil habet de ejus apud Arvernos adventu, imo nec secundæ Vitæ auctor. In ecclesia tamen Illidiana hodieque sepulcrum ejus v. situr. Et quidem anno 1314, ut in historia translationis sancti Illidii legitur, apud Bollandianos, die 5 Junii, Arbertus episcopus Claromontensis post aliorum sanctorum corporum factam translationem ape-

A vero confusus in Domino in oratione prosternitur, nocteque cum sacris hymnis canticisque spiritalibus ducta, immixtis in os puellæ digitis, nequam spiritum a corpore abegit obsessæ. Quod miraculum imperator cernens, immensos auri argentique cumulos sancto offert sacerdoti. Quod ille execrans ac refutans, hoc obtinuit ut Arverna civitas, quæ tributa in specie triticea ac vinaria dependebat, in auro dissolveret, quia cum gravi labore peni inferebantur imperiali. Sanctus vero, ut aiunt, impleto vitæ præsentis tempore, in ipso itineris curriculo migravit ad Christum, a suisque delatus, in urbe sua sepultus est.

II. Et forsitan, ut plerumque homines murmurare soliti sunt, quispiam garrulatur^d, dicens: Non potest hic haberi inter sanctos pro unius tantum operatione miraculi. Nam si perpenditur illud quod Dominus ait in Evangelio: *Multi mihi dicent in illa die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo dæmonia ejecimus, virtutesque multas fecimus? et* [Bell., et non] *respondebo eis dicens, quia non novi vos* (Math. vii, 22, 23), profecto intelliget quod magis proficit ad laudem virtus egressa de tumulto, quam ea quæ quisquam vivens gessit in mundo: quia illa labem habere potuerunt per assidua mundanæ occupationis impedimenta, hæc vero omni labe ad liquidum caruerunt. Ergo quia illa, ut credimus, quæ sanctus Illidius ante hoc tempus operatus est, oblivioni data sunt, nec ad nostram notitiam pervenerunt, ea quæ propriis insperimus oculis, expertique sumus, vel quæ a fidelibus agnita cognovimus, declaramus. Tempore quo Gallus episcopus Arvernam regebat ecclesiam (Vid. infra, cap. 6), horum scriptor in adolescentia degens graviter ægrotabat, et ab eo plerumque dilectione unica visitabatur, eo quod patruus ejus esset; erat enim valetudo cum nimia stomachi pituita ac febre valida. Interea advenit parvulo desiderium, et, credo, inspirans Deo, ut ad beati Illidii basilicam deportaretur; illatusque manibus puerorum ad ejus tumulum, fusa oratione cum lacrymis, **1155** leviolem se sensit esse quam cum venerat;

rui vas plumbeum, muro ecclesiæ monasterii Illidiani prope altare B. Mariæ affixum, in quo reperta sunt ossa filię imperatoris, quam sanctus Illidius a dæmone liberaverat. Prout, inquit, ille auctor, infra idem vas in memoriali quodam plumbeo visum est contineri. Memoriale istud, quod tunc æri incisum est, hæc exhibet inscriptionem, uti Savaro refert^e

A. IMPERATORIS
ALEMANNICI. FILIA
QUAM. SCS. ILLIDIUS
LIBERAVIT. SEPULTA
XVI. K. APRILIS

^e Sepultus est in ecclesia quam ipse construxerat, hodieque sub ejus nomine celebri (Saint-AÛire) cum adjuncto monasterio ord. sancti Bened. et cong. sancti Mauri, quod abbate regulari gaudet. Alteram sancti Illidii vitam habent Bollandiani ad diem 5 Junii, sed fabulis scatet. Sincerior est appendix ibi relata de ejusdem sancti corporis translatione an. 1314, ab Arberto episcopo facta. Ejus festum die 5 Julii memorat Martyrolog. Rom., at die 5 Junii celebratur apud Arvernos.
^d Colb., gratulatur. Ed., garrulabit.

reversusque ad domum, iterum a febre corripitur. **A** Quadam vero die cum gravius agere cœpisset, eumque febris asperior solito aggravaret, et utrum evaderet dubia sub sorte jaceret, accedens genitrix ejus ait ad eum: Mœstum hodie, dulcis nate, sum habitura diem, cum te talis attinet febris. Et ille: Nihil, inquit, prorsus, obsecro, contristeris, sed ad sepulcrum me remitte beati Illidii pontificis. Credo enim, et fides mea est, quod virtus ejus, et tibi lætitiæ, et mihi tribuet sospitatem. Tunc Sancti deportatus ad tumulum, orationem ad Dominum fudit ^a, spondens prostratus sponte, si eum obtentu Antistitis sui Dominus ab hoc contagio liberaret, clericum se futurum; nec prorsus moraretur, si deprecatio obtineret effectum. Hæc effatus sensit protinus discedere febrem, vocatoque puero, domum se reportari deposcit. Cumque in recubitu ubi tunc epulabantur fuisset illatus, erumpente a naribus sanguinis copia, febris simul cruorque defluxit. Quod meritis beati Confessoris præstitum habetur probatum. Sed et nuper Venerandi comitis servus, cum in diuturna cæcitate resideret, celebratis vigiliis, sanus abscessit.

III. De reliquiis vero ejus hæc ipse præfatus scriptor, ut actum est, propria contemplatione prospexit. Dedicaverat igitur oratorium (*Vid. lib. de Gloria conf., cap. 20*) infra domum ecclesiasticam urbis Turonicæ in primo sacerdotii sui anno, in quo cum reliquorum sanctorum pignoribus hujus antistitis reliquias collocavit. Post multos vero dedicationis dies admonitus est ab abbate ut reliquias quas in altari ipso locaverat visitaret, ne ab humore novi ædificii humectatæ, aliquid in his putredinis insideret. Quas cum requirens reperisset infectas, ablatas ex altari contra ignem siccare cœpit. Verum ubi ligaturas illas sigillatim composuit, ventum est ad reliquias beati Illidii episcopi. Denique tenens easdem contra ignem, solum quo ligatæ erant, quia erat valde prolixum, super ardentes decidit prunas, et tanquam æneum aut ferreum ab ardore ignis incanduit. Illo quoque parvi pendente quid **1156** filium fieret quo sanctæ reliquię ligarentur, æstimans ipsum ^b jam in favillam fuisse resolutum, comperit adhuc integrum et incorruptum, quippe quod vinculum et ligamen paulo ante fuisset hujus gloriosi pontificis.

IV. [Puer ^c erat parvulus quasi mensium decem, qui, ut res veritatis edocuit, ipsius Beati abnepos habebatur; gravissimi incommodi accessu afflictebatur. Flebat autem illius genitrix non minus obitum parvuli, quam quæd non fuerat adhuc divino delibutus sacramento. Denique consilio habito, beati Confessoris adiit tumulum, exponit in pavimento ægrotum, qui nihil aliter quam solo spiritu palpitabat; atque in vigiliis obsecrationibusque coram sepulcro Antistitis

excubat. Cumque plausum ales ille lucis nuntius [*Id est, gallus*], repercussis alis, altius protulisset, puer, qui valde exanimis projectus fuerat, convaluit; et gaudia cordis, risu præcedente, patefaciens, a aperto divinitus ore, evocat matrem, dicens: Accede huc. At illa cum tremore et gaudio accedens, quæ nunquam adhuc filii vocem audierat, stupens: Quid vis, inquit, dulcissime nate? Qui ait: Curre quantocius, atque aquarum mihi pocula defer. At illa persistens immobilis usque ad adventum lucis in oratione, gratias agens sancto Antistiti, sobolemque devovens, abscessit ad domum; porrectaque aqua, hausit infans; atque omni infirmitatis nexu absolutus, ad plenum convaluit. Deinde ad pristinos infantie vagitus rediens, loqui ultra non potuit, nisi cum ad illam **B** ætatis seriem, in qua infantium lingua ad loquendum laxari solet, educatus accessit. Sed nec illud silere arbitror, quod quodam tempore, quo elibanus ad coquendas calces basilicæ ipsius succenderetur, actum est. Jugum igitur quod os fornacis validissime confirmabat, dormientibus cum ipso loci abbate qui aderant, est effractum. Quo facto astitit presbytero repente per visum quasi sacerdos dicens: Festina velociter, et excita dormientes, ne eos futuræ ruinæ casus anticipet. Jam enim paratum est jugum, quod et tam molem lapidum sustinet, **1157** cum ipso igne cornere. Ille vero expergefactus, amotis ab ore fornacis omnibus, cecidit ab utraque parte acervus lapidum aggregatus, nullum de astantibus lædens. Quod non sine Antistitis intercessionem præstitum reor. Tunc presbyter memoratus, oratione facta ad sepulcrum Sancti, reparatis jugis, lapidibusque relictis, in clibano opus cœptum, Antistite opitulante, peregit. Hujus confessoris beatam corpus ab antiquis in crypta sepultum fuit: sed quia arctum erat ædificium, ac difficilem habebat ingressum, sanctus Avitus pontifex urbis, constructa in circuitu miri operis absida, beatos inquisivit artus, reperitque in capsâ tabulis formata ligneis, et juxta morem sarcophagi clausit. In hoc loco et meritis et nomine Justus ^d requiescit; qui fuisse hujus gloriosi pontificis fertur archidiaconus.]

V. Multa quidem et alia de hoc sancto miracula sunt relata, quæ scribere longum putavi, hæc æstimans fidei perfectæ sufficere quæ dicta sunt, quia cui pauca non sufficiunt, plura non proderunt. Nam ad hujus tumulum cæci illuminantur, dæmones effugantur, surdi auditum et claudi recipiunt gressum, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui credentibus repromisit a se petita sine ambiguitate largiri.

CAPUT III.

De sancto Abraham abbate.

Nulli Catholicorum esse occultum reor quod Domi-

habentur in solo codice Molsheimensi, apud Bollandianos, die 5 Junii, qui codex ab annis supra longæ gentis in monasterio sancti Dionysii prope Parisius scriptus fuit.

^d De hoc supra, lib. 1 Hist. cap. 40. *Vide ad cap. 34 et seqq. de Gloria confess. vol. 4, supra, col. 55. Erit.*

^a Ed., orationem fudit... si eum antistitis sui virtus.

^b Sic Laud., Bell. et Bal. At. Colb. et cæteri Ed.: Fieret, tantum sanctæ reliquię siccarentur. Æstimans autem ipsum. Boh.: Quid de filo fieret, tantum ne sanctæ reliquię læderentur, dehinc sequitur et filum illætam.

^c Quæ sequuntur ad clausulam *Multa quidem, etc.*,

nus ait in Evangelio : *Amen dico vobis, si habueritis fidem integram, et non hæsitaveritis, si dixeritis huic monti: Transfer te; et transferet se, et omnia quæcumque petieritis in nomine meo, credite quia accipietis, et venient vobis* (Math. XXI, 21; Marc. XI, 23). Ergo non erit dubium quin sancti obtinere possint a Domino quod petierint, quia in eo fidei fundamine positi, nullis hæitationum fluctibus vacillantur: pro qua fide non solum infra patriæ terminum propriæ, dum cœlestem vitam agere cupiunt, exsules facti **1158** sunt, sed etiam transmarina ac peregrina petierunt loca, ut ei cui se devoverant plus placerent. Sicut nunc beatus Abraham abbas, qui post multas tentationes sæculi, fines est territorii ingressus Arverni. Qui non immerito Abrahæ illi comparatur seni pro magnitudine fidei, cui quondam dixerat Deus: *Est de terra tua et de cognatione tua, et vade in terram quam monstravero tibi* (Gen. XII, 1). Reliquit autem hic non solum terram propriam, sed etiam illam veteris hominis actionem, et induit novum hominem, qui secundum Deum formatus est in iustitia, sanctitate et veritate. Ideoque cum se perfectum in Dei opere cerneret, non fuit dubius in fide petere quod per vitam sanctam confisus est obtinere: per quem opifex cœli, maris ac terræ, parva quidem numero, sed admiranda miracula operari dignatus est.

I. Igitur Abraham iste super Euphratis fluvii littus exortus est (An. 480, 13 Jun.), ubi in Dei opere proficiens ad visitandos eremitas, adire Ægypti solitudines concupivit. Quod iter dum tereret, a paganis **C** comprehensus, et multis pro Christi nomine affectus verberibus, in vincula conjicitur; in quibus per quinque annos exsultans, angelo solvente, laxatur. Occidentalem quoque plagam visitare cupiens, Arvernis adventi, ibique ad basilicam sancti Cyrilli monasterium **C** collocavit. Erat enim miræ virtutis, fugator daemonum, illuminatorque cæcorum, aliorum quoque morborum potentissimus medicator. Igitur cum festività supradictæ basilicæ advenisset, præpositum vocat, ut vasa vino plena ad reficiendum populum qui solemnitati aderat, in atrio ex more componeret. Causatur monachus dicens: Ecce episcopum cum duce et civibus invitatum habes, et vix nobis supersunt quatuor vini amphoræ; unde omnia ista complebis? Et ille: *Aperite mihi, inquit, penum. Quo aperto, ingressus est: et dans orationem, quasi D* novus Elias, elevatis ad cœlum manibus, infusus fletu luminibus, ait: *Ne deficiat, quæso, Domine, de hoc vasculo vinum, 1159* donec cunctis ministretur in abundantia. Et irruente in se Spiritu sancto, ait: *Hæc dicit Dominus (III Reg. XVII, 14): Non deficiet*

^a Laud. et Colb., in eo fides... posito. Ed. et Bell., in eis fides fundamine posito... vacillat.

^b Id est a Persis, ut ex ejus epitaphio patet, ubi rex eorum rex Susidis oræ dicitur, a Susa celebri Persarum urbe.

^c Idem habet lib. II Hist. cap. 21, ubi vitam Abrahæ a se scriptam laudat. Ecclesiam sancti Cyrilli ubi sanctus Abraham et alii requiescunt, recenset auctor libri de Ecclesiis Clarom. cap. 14. Hodieque subsistit, vulgo *Saint-Cirgues* dicta, quæ, monasterio jam pri-

dem destructo, parochiæ titulo illustratur, juxta quam fons fuit sancto Abrahæ nuncupatus.

^d Ipsum in appendice dabimus. De Apollinari Sidonio et Victorio duce passim Gregorius loquitur.

^e Celebris fuit tunc temporis Faustus episcopus Præsidensis, qui pro fide exsul tempore Hunerici, in exilii loco monasterium ædificaverat, ut patet ex Vita sancti Fulgentii. B. Faustum Buronitanum episcopum laudat Victor Vitensis lib. I, num. 41. Alterutrius forte nepos fuit sanctus Quintianus.

CAPUT IV.

De sancto Quintiano episcopo.

Omnia qui se terrenæ materiæ corpus ferre cognoscit, cogitare debet, ne in his devolvatur quæ terrena et carnis hujus amica esse noscuntur; quia juxta apostolum Paulum: *Manifesta sunt opera carnis* (Gal. V, 19), plena inmunditia et iniquitate, pollutumque et fœdum hominem qui ea sectatus fuerit reddunt, atque ad extremum stultibus deputant sempiternis. Fructus autem Spiritus est omne quod in Deo pollet ac nitet, quod in hoc sæculo, mortificata carne, animam exsultare facit, in futuro autem gaudiis donat æternis. Unde nos qui nunc sumus in corpore positi, aspicerè debemus quæ **1160** operatus est Deus in sanctis suis, in quibus, tanquam in [Ed., intra] splendidi candidamque ac levigatam meritis tabernaculum, diversisque virtutum floribus adornatum, residens, extensa dexteræ majestate, dignatus est per eos miseratione propria perficere quæ petiissent, sicut nunc per beatum Quintianum, de quo sermo futurus est, mentis nobilis generositate fulgidum, justitiæ opus plerumque complevit. Ergo non nos more pecorum carnis sectatio ad terrena submergat ac deprimat, sed potius sanctorum exemplis illecti, prudenter intelligentes quæ Dei sunt, spiritualis nos opera ad cœlestia ac sempiterna sustolhat; neque in nobis mens ab impudicis actionibus victa luxuriet, sed, æternitatis pro meritis vindicans solium, victrix sapientia regnet.

I. Igitur beatissimus Quintianus, Afer natione (An. 527, 13 Nov.), et ut quidam volunt, nepos Faustii episcopi **C**, qui genitricem suam suscitasse perhibetur,

sanctitate præditus, virtutum dote fulgidus, charitatis igniculo fervidos, castitatis flore præcipuus, ad episcopatum Rutenzæ ecclesiæ eligitur, expetitur, ordinatur^a. In quo episcopatu ampliatis adhuc virtutibus, cum in Dei semper operibus cresceret, auctam beati Amantii antistitis basilicam^b, sanctum corpus in antea transtulit; sed non fuit Sancto acceptabile hoc opus. Unde factum est ut per visum apparens diceret ei: Quia ausu temerario artus in pace quiescentes visus es amovisse, ecce ego removebo te ab hac urbe, et eris exsul in regione altera; verumtamen non privaberis ab honore quo frueris. Non post multum vero tempus, orto inter cives et episcopum scandalo, Gothos qui tunc in antedicta urbe morabantur suspicio attingit, quod se vellet episcopus Francorum ditionibus subdere, consilioque accepto, cogitaverunt eum perfodere gladio^c. Quod cum viro sancto nuntiatum fuisset, de nocte consurgens, cum fidelissimis ministris suis **1161** ab urbe illa egrediens, Arvernus adventit; ibique a sancto Eufrazio episcopo, qui Aprunculo quondam antistiti successerat, receptus est, largitisque ei tam domibus quam agris et vineis, vel ille, vel qui^d Lugdunensi urbi præerat, summa eum diligentia excolebant. Erat enim jam senex, et verus Dei cultor. Decedente autem ab hoc mundo sancto Eufrazio, Apollinaris, tribus mensibus sacerdotio subministrato, migravit^e. Cum autem hæc Theoderico regi nuntiata fuissent, jussit inibi sanctum Quintianum constitui, et omnem ei potestatem tradi ecclesiæ, dicens: Hic ob nostri amoris zelum ab urbe sua ejectus est. Denique cum sanctus Quintianus in antedicta urbe potiretur episcopatu, Proculus quidam, ex ærario presbyter ordinatus, multas ei injurias intulit, omnemque potestatem illi de rebus ecclesiæ auferens, vix ei quotidianum satis tenuem victum ministrari præcepit: sed per ejus orationem a civibus correptus prudentioribus, restituta omni potestate, se ab ejus removit insidiis. Antedictus tamen sacerdos non immemor injuriæ, sicut quondam Paulus apostolus de Alexandro (*II Tim. iv, 14*), ita et hic de Proculo decantabat, dicens: Proculus ærarius multa mala mihi fecit, reddet illi Dominus secundum opera sua. Quod in posterum ei evenisse manifestum est.

II. Erat enim Vir beatus in oratione assiduus, et in tantum amator populi sui, ut adveniente Theoderico, ac vallante cum exercitu urbem, Sanctus Dei muros ejus per noctem psallendo circuiret, et ut regioni vel populo Dominus velociter succurrere di-

agnaretur, afflictus in jejuniis atque vigiliis instantior orabat. Porro Theodericus rex cum cogitaret etiam muros urbis evertere (*An. 525*), mollivit eum misericordia Domini, et oratio sacerdotis sui^f, quem in exilium retrudere cogitabat. Nam nocte pavore perterritus de stratu suo exsilit, ac solus per viam publicam fugere nititur. Perdiderat enim sensum, nesciens quid ageret. Quod animadvertentes sui, eumque retinere conantes, vix potuerunt, cohortantes ut se signo salutari muniret. Tunc Hilpingus **1162** dux ejus accedens propius ad regem, ait: Audi, gloriosissime rex, consilium parvitatæ meæ. Ecce muri civitatæ istius fortissimi sunt, eaque propugnacula ingentia vallant. Quod ut plenius magnificentia vestra cognoscat, de sanctis quorum basilicæ muros urbis ambiunt hæc loquor; sed antistes loci illius magnus apud Deum habetur. Noli facere quod cogitas; noli episcopo injuriam inferre, aut urbem evertere. Cujus consilium rex clementer accipiens, præceptum posuit ne ullus ab octavo urbis milliario læderetur. Quod obtentu Sacerdotis præstitum nullus ambigat. Tunc et Proculus ille presbyter, irruptis Lovolautrensibus^g castris muris, ab ingredientibus hostibus ante ipsum ecclesiæ altare gladiatorum ictibus in frustra discerptus est, reddiditque illi Dominus, sicut Sacerdos cantare consueverat, secundum opera sua.

III. Post peractam igitur stragem cladis Arvernæ, Hortensius, unus ex senatoribus, comitatum urbis illius agens, quemdam de parentibus Sancti, id est Honoratum nomine, in urbis platea nequiter retineri jussit. Quod celeriter beato Viro nuntiatum est. At ille per amicos suos cepit rogare, ut eum data audientia absolvi juberet. Quod ille nullatenus præstitit. Tunc beatus senex deferrî se in plateam qua ille tenebatur jubet: allatus autem rogabat milites ut eum dimitterent. Illi vero timentes, obedire ausi non sunt Pontifici. Et Sacerdos: Ad domum, inquit, Hortensii me velociter deportate. Erat enim senex valde, et propriis pedibus abire non poterat. Defequentes autem eum in domum Hortensii ministri ejus, excutiens in eam pulverem calciamenti sui, ait: Maledicta sit domus hæc, et maledicti habitatores ejus in sempiternum, fiatque deserta, et non sit qui inhabitet in ea. Et dixit omnis populus: Amen. Et adjecit: Quæso, Domine, nunquam de hac generatione provehatur quisquam ad episcopale sacerdotium^h, qui episcopum non obaudit. Egresso autem ex ea Sacerdote, protinus omnes familiæ, quæ in

^a Eo nomine subscripsit concilio Agathensi an. 506, et Aurelian, i an. 511.

^b Alii, *aucta... basilica*. Sancti Amantii Vitam habet Labbeus tomo II Bibl. novæ, in qua de ejus translatione. Abbatiam sancti Amantii Ruthenensis, quæ monasterio sancti Viti in Virdunensis subiecta erat, comiti Ruthenensi oppigneravit pius abbas Richardus, pauperibus subveniendi causa in publica calamitate, ut refert Hugo Flaviniacensis in Chronico. In Actis visitationis diocesis Ruthenensis factæ a Simone archiep. Bituriceusi an. 1286, mentio fit prioris sancti Amantii burgi Ruthenensis.

^c Confer lib. II Hist. cap. 36.

^d Ed., *et ille et qui*, eodem sensu.

^e Confer cum lib. III Hist. cap. 2.

^f Ed., *mollitus est... oratione sacerdotis ejus*.

^g Sic Mss., ut et in Hist. lib. III cap. 13, ubi eadem historia narratur. Editi tamen hic habent *Utrense*.

^h Sic et Saturninus Tolosatum primus episcopus imprecatus fuisse dicitur, supra, Hist. lib. I, cap. 28, ne ullus unquam ex Tolosæ urbis civibus ibi in episcopum assumeretur.

domo ita erant, a febrē corripiuntur, et **1163** pa-
rumper ingemiscentes spiritum exhalabant. Quod
cum jam die tertia ageretur, videns Hortensius sibi
nihil de suis servientibus reservari, timens ne etiam
et ipse pariter interiret, ad sanctum Virum incustus
ingreditur, projectusque ad pedes ejus cum lacrymis
veniam rogat. Quam ille benignissime indulgens, be-
nedictam aquam domui transmisit, illaque per parie-
tes respersa, omnis ægritudo protinus est depulsa,
magnaque ibi virtus apparuit; nam et qui incurre-
rant sanati sunt, et qui sani [*Al.*, sanati] erant ultra
non incurrentur.

IV. In ecclesiasticis vero scripturis eruuntur est
habitus hic sacerdos; sed et in elemosynis magnifi-
cus fuit. Nam cum pauperem quempiam clamare cer-
neret, aiebat: Succurrite, quæso, succurrite, et pau-
peri victus necessaria ministrare. Ignari enim estis,
o desides, et forsitan ipse est qui se per evangelicæ
lectionis seriem reficiendum in pauperibus minimis
esse mandavit (*Matth.* xxv, 40). Ejiciebat autem et
dæmonia se confitentia. In monasterium autem Can-
didobrinse ^a veniens, cum energumenum quemdam
repperisset atrocis debacchantem, misit presbyteros
ut ei manus imponerent: sed cum eorum exorciza-
tione larva non fuisset expulsa, Sanctus Dei cominus
appropinquans, et inmissis in os ejus digitis, perso-
nam reddidit absolutam. Multa et alia miracula Vir
beatus operatus est, et oratione facta, sæpius quæ
petisset ad Dominum obtinebat. Porro in Arverno
quodam tempore cum magna siccitas consumeret
arva, et arentibus herbis nulla penitus jumentis pa-
bula remaneret, et Sanctus Dei rogationes illas,
quæ ante ascensionem dominicam aguntur devotissi-
me celebraret; die tertia cum jam portæ civitatis
appropinquarent, suggerunt ei ut ipse antiphonam
dignaretur imponere, dicentes: Si tu, beate Pontifex,
devote antiphonam imposueris, confidimus de
sanctitate tua, quod protinus nobis Dominus pluviam
dignabitur benigna pietate largiri. At ille prostratus
super cilicium suum, in ipsa platea diutissime **1164**
cum fletu oravit. Exurgens autem antiphonam quam
petebant, ut virtus fuit, imposuit: verba autem ejus
ex illa Salomonicæ orationis edita hæc erant: *Si
clauso cælo pluvix non fuerint propter peccata populi,
et conversi deprecati fuerint faciem tuam; exaudi,
Domine, et dimitte peccata populi tui, et da pluviam
terre, quam dedisti populo tuo ad possidendum*
(*II Paral.* vi, 26, 27). Cumque psallere devotissi-
me cœpissent, penetravit excelsæ potentix aures
humilis oratio Confessoris; et ecce contenebratum
est cælum, ac nubibus obtectum; et priusquam por-

A tam urbis attingerent, descendit pluvia vehemens
super universam terram illam, ita ut omnes miraren-
tur, ac dicerent ad preces hoc beati Viri fuisse lar-
gitum.

V. Senoit autem Sacerdos Dei, et in tantum ætate
provectus est, ut sputum oris in terram projicere
non valeret: sed adhibito labiis truchione ^b in eum
salivas oris exponeret. Non caligavit oculus ejus,
nec immutatum est cor a viis Dei: non seposuit vul-
tum pauperis, nec metuit personam potentis; sed
una eademque ei fuit in omnibus sancta libertas, ut
ita susciperet penulam pauperis, ac si veneretur
togam inclyti senatoris. Obiit autem perfectus in
sanctitate, et sepultus est in basilica sancti Ste-
phani ^c ad lævam altaris, ad cujus nunc tumulum
B pierunque quartanorum febris, melancholia com-
pressa, restinguitur.

CAPUT V.

De sancto Portiano abbate.

Quanta omnipotens Deus suo dicatis nomine in-
dulgeat, quantaque eisdem pro fideli servitio beni-
gnitatis ope ^d compenset! Magna quidem se pollice-
tur redditurum in cælo, sed quæ accepturi sunt
plerumque hoc declarat in sæculo. Nam sæpius de
servis liberos, de liberis efficit gloriosos, juxta illud
Psalmographi dictum: *Suscitans a terra inopem, et
de stercore erigens pauperem: ut collocet eum cum
principibus* **1165** *populi sui* (*Ps.* cxii, 7, 8). De
hoc et Anna Helcanæ ait: *Saturati prius pro pane
se locaverunt, et famelici saturati sunt* (*I Reg.* ii, 5).
Ex hoc et ipsa Redemptoris nostri genitrix virgo
Maria dicebat: *Deposuit potentes de sede, et exalta-
vit humiles* (*Luc.* i, 52). Sic et ipse Dominus in
Evangelio ait: *Erunt primi novissimi, et novissimi
primi* (*Matth.* xx, 16). Micet ^e ergo amore suo divina
misericordia super inopes, ut de parvis magnos sta-
tuat, ac de infirmis Unigeniti sui faciat cohæredes.
Præfecit enim de hac mundana egestate in cælo,
quo scandere non potuit terrenum imperium; ut ac-
cedat illuc rusticus, quo accedere non meruit purpu-
ratus. Sic nunc de beato Portiano abbate, quem non
modo de onere mundani servitii eruit, verum etiam
magnis virtutibus sublimavit, atque post mundum
[*Ed.*, motum] et pressuras sæculi in requie æterna
constituit, locavitque eum inter angelorum choros,
de quibus expulsus est dominus ille terrenus.

L. Beatissimus igitur Portianus (*An.* 527, 24 *Nov.*)
ab ineunte ætate Deum querere cœli semper, etiam
inter terrena servitia, conabatur. Sic enim servus
fertur fuisse cujusdam barbari ^f, iisque cum plerum-

^a Sic Colb., Laud. et plerique Editi. Bell., cum
Bal., *Candidobrinse*. Hodie vulgo appellatur *Com-
bronde*, prioratus Menatensi monasterio ordinis sancti
Benedicti subiectus, in oppidulo cognomini.

^b Laud., cum Ed., *trudione*.

^c Hanc ecclesiam construxisse dicitur sancti Na-
matii uxor, supra, lib. ii Hist. cap. 17, ubi de ea
diximus. Sancti Quintiani in ea quiescentis meminit
Hbellus de Ecclesiis Clarom. cap. 13, ibique etiam-

nunc visitur ejus sepulcrum. Sed sacrum corpus inde
translatum est in ecclesiam sanctorum Symphoriani
et Genesii in urbem, ubi hodieque quiescit.

^d Ed., cum Laud., *quantamque... opem*.

^e SB., *Illucet*. Colb., *licet... misericordia inopum*.
Bell. et Laud., *inlicet*. Bad. et Ed., præter Bal., *illi-
cet*.

^f Id est, Franci. Eum *Malsangum* vocant nonnulli,
quod effictum nomen videtur.

que ad monasterium confugeret, ut eum domino suo **A** abbas redderet excusatum : ad extremum fugiens, dominus ejus ^a de vestigio sequitur, et abbatem calumniari cepit, reputans quod ipse eum seduceret ne sibi suus famulus deserviret. Cumque de consuetudine ut eum redderet calumniando abbatem insistere, dicit abbas Portiano : Quid vis ut faciam? Et ille : Redde, inquit, me excusatum. Cumque excusatus redditus fuisset, et dominus ejus reducere eum domum vellet, ita cæcatus est, ut nihil penitus posset agnoscere. Cernens autem se gravibus doloribus affici, abbatem vocat, dicens : Supplica, quæso, pro me Dominum, et accipe hunc servum ad ejus cultum ; forsitan promerebor recipere lumen amissum. Tunc abbas vocatum Beatum ^b ait ; Impone, quæso, manus **1168** tuas super oculos ejus. Cumque ille refutaret, tandem abbatis devictus precibus, super oculos domini sui signum beatæ crucis imposuit : statimque, disrupta caligine, et sedato dolore, pristinae redditus est sanitati. At vero exin beatus Portianus clericus factus tanto virtutis cumulo est prælatus, ut decedente abbate ipse succederet ^c. Qui fertur æstivo tempore, cum ardor solis vi caloris sui cuncta consumeret, et etiam corpora, quæ robustiora potu ciboque erant, ab æstu defatigaret ; hic jejuniis post ^d perditum omnem ab ore humorem, salem æstuans ruminabat, ex quo iterum assumpto liquore arentes gengivas parumper inficeret. Quæ res, quanquam palatum aridum humectaret, tamen majus tormentum addita corporis siti præstabat. Sal enim, ut nulli occulitur, magis ardorem sitis concitat quam exstinguat, sed hic, tribuente Domino, arcebat ab eo.

II. His diebus Theodericus ingressus Arvernum terminum (An. 525), omnia exterminabat, cuncta devastabat. Cumque in Arthonensis ^e vici pratis castrâ inlasset, antedictus senex ad occursum ejus properat, quasi pro populo rogaturus : ingressusque castra manet, rege adhuc in tentoriis dormiente, Sigivaldi papilionem, qui tunc primus cum eo habebatur aggressus est : et dum de hac captivitate conqueritur, Sigivaldus ut, ablutis aqua manibus, merum dignaretur accipere deprecatur, dicens : Magnum mihi hodie gaudium commodumque divina pietas præstat, si infra tentorii mei septa, facta oratione, potum dignaris accipere. Audierat enim famam sanctitatis ejus, idcirco et honorem ei pro Dei reverentia impendebat. Quod ille diversis modis excusans,

^a Ed. cum Laud., *fugientem... cum de.*

^b Accusandi casum pro ablativo hic, ut alias, usurpat noster Gregorius.

^c Hoc monasterium, quod oppido circumjacenti nomen dedit, in Arvernorum finibus versus Burhonenses etiam nunc subsistit, amisso ab annis octingentis abbatiæ titulo, in prioratum redactum, et monasterio Trenorchlensi subjectum. Trenorchlensibus monachis an. 1627 sæculari toga donatis, monasterium sancti Porciani sub regulari ordine permansit, quod an. 1645 cong. sancti Mauri monachis Benedictinis reformandum commissum est.

^d In Colb. deest post, quæ lectio sincera videtur, Gregorio accusativum pro sexto casu, ut solet, ponente.

asserebat hoc non posse fieri : Quia, inquit, nec hora debita esset, nec regi dignum præbuisset occursum, et, quod his omnibus potius erat, nec dum adhuc Domino psalmodum decantationem debitam exsolvisset. Sed his sepositis **1167** vi eum compulit, allatumque vasculum quo potio tenebatur, rogat ut eum Sanctus imposita prius manu sanctificaret. Qui elevata dextera cum signum crucis imposuisset, vasculum scinditur medium, ac vinum quod infra tenebatur, cum immenso serpente terræ diffunditur. Quod cernentes qui aderant, metu exterriti ad pedes beati Viri decidunt, lambunt vestigia, osculantur et plantas : mirantur omnes virtutem senis, mirantur et se ab iniqui anguis viru divinitus fuisse salvatos. Ad istud miraculum concurrunt omnes exercitus, vallat **B** multitudo omnis beatum Virum, cupiens ejus simbrias manu tangere, etsi osculo honorare non potuit : et rex exsiliit de stratu suo, accurritque ad beati Confessoris adventum, illoque tacente, cunctos quos repetebat captivos absolvit, et reliquos deinceps ut voluit, sic recepit. Duplex ^f tibi beneficium Domini cooperante largitus, et illos a morte eruit, et hoc a jugo captivitatis exemit. Verò, ut ego credo, et fides mea est, quia constat ab hoc periculo salvatos quasi suscitatos a mortuis.

III. Nec hoc præterire volui quod eum diabolus diversis machinis conatus illudere, cum videret se nihil ei posse nocere, visibilibus illum præiis est aggressus. Nam nocte quadam dum se seperi dedit, subito experfactus vidit cellulam suam quasi **C** incendio concremari ; exurgensque perterritus ostium petiit. Quod cum rescrare nequiret, in oratione prosternitur, ac signum salutare coram se et circum se faciens, protinus phantasia flammaram quæ apparuerat evanuit, cognovitque hoc diaboli fuisse fallaciam. Idque statim revelatum est beato Protasio, qui tunc apud Cambidobroise monasterium ^g habebatur reclusus, qui eunti summa festinatione montachum ex cellula sua ad fratrem dirigens, hortatus est, dicens : Oportet te, dilectissime frater, insidias diaboli resistere viriliter, et nihil de illius dolositate pavescere, sed omnia quæ intulerit oratione assidua, ac signo crucis et contra **1168** opposito evincere, quia talibus semper tentationibus servos Dei nititur expugnare. Senuit autem Vir beatus, et, impleto boni operis cursu, migravit ad Dominum, cujus nunc tumulus ^h sæpius divinis glorificatur virtutibus. Hæc

^e Plerique Ed. cum Laud., *Archonensi*. Sed hic Artona vici memoratur apud Arvernos notissimus. Hæc Theoderici expeditio narratur in lib. II Hist. cap. 12 et seqq. ubi et de Sigivaldo agitur. Vide cap. præcedens de sancto Quintiano.

^f Ed., et sic recepit duplex, et deest largitus. Colb., *recepit ; sic duplex.*

^g De hoc monasterio dictum est cap. præced. Protasium recenset Saussaius in appendice Martyrol. Gallic. inter eos quorum natalis dies est incertus. Branchus in Vitis sanctorum Arvernensium 24 Novembris consignat. Ex hoc solo Gregorii loco notus est.

^h In proprio monasterio sepultus est. Ejus sacrum corpus sæculo x libente et terra levatum est : existit

tantum de sancto Vite cognovimus, non diducantes A alia qui majora de eo cognoverunt, si voluerint aliqua in ejus laudem conscribere.

CAPUT VI.

De sancto Gallo episcopo.

Nobilitatis mundanæ fastigium semper inhiat cupiditatibus, gaudet honoribus, inflatur occursibus, litibus forum pulsat, rapinis pascitur, calumniis delectatur, rubiginosi auri talenta desiderat; et dum parva possidere videtur, ut agglomeret plurima magis accenditur, ingeriturque ei congeries auri situm arduam possidendi, sicut Prudentius ait:

Auri namque fames procedit ^a major ab auro.

Unde fit ut dum gaudet pompis sæculi et vanis honoribus oblectari ^b, nihil ei de mansuris dignitatibus in memoriam revocetur: nec respicit ad ea quæ non videntur, dummodo illa quibus satiari animum putat, importune possideat. Sed sunt qui se de his nexibus, tanquam aves de muscipulis evolantes, et ad altiora tendentes, mentis alacrioris ingenio absolverunt, ac relictis exosisque terrenis facultatibus, totis se viribus ad illa quæ sunt cœlestia aptaverunt. Sicut sanctus Gallus incola Arvernæ urbis, quem a Dei cultu abstrahere non potuit, nec splendor generis, nec celsitudo senatorii ordinis, nec opulencia facultatis; quam separare a Dei amore non potuit, nec dilectio patris, non matris blanditiæ, non amor nutricum, non obsecundatio pavorum: sed his omnibus pro nihilo ductis, et tanquam stercora exosis, Dei se dilectioni, Dei se officio vovens, monasteriali ^c se districtioni subegit. Sciebat enim juvenilis fervoris flammam **1169** non aliter posse devincere, nisi censuræ canonicæ et disciplinæ severissimæ subderetur. Sciebat enim se ab humilitate sæculi ad altiora sublevaturum, et per patientiam tolerationis ad illam excelsi apicis gloriam evecturum, quod postea probavit eventus.

I. Sanctus denique Gallus (*An. 554, 1 Jul.*) ab adolescentia sua devotus Deo esse cœpit, diligensque ex tota anima Dominum, et ea quæ Deo dilecta esse noverat diligebat. Pater ejus nomine Georgius ^e, mater vero Leocadia a stirpe Vectii Epagati descendens, quem Lugduni passum Eusebii testatur Histo-

caput et aliquot ossa a Normannis quibusdam furata, delata sunt in castrum Normanniæ, Aquilam (*l'Aigle*) vulgo dictum. Reliquæ ejus sacri corporis exuvie etiamnum in monasterio sancti Portiani requiescunt. — Sacrum caput beati Portiani Normanni quidam sæculo x labente furtim ablatum in suam patriam detulerunt, ubi hodieque in ecclesia sancti Martini apud oppidum Aquilam dictum visitur. Anno 1673, die 26 Novembris, permittente Henrico de Maupas Ebroicensium episcopo, loci diocesano, aperta est capsula sancti Portiani appellata, in qua beati viri caput in varia frusta conscissum repertum est cum hac inscriptione: *Caput D. Portiani, quod fractum fuit ab hæreticis in ecclesia sancti Martini de Aquila anno millesimo quingentesimo sexagesimo septimo, die vero Martii decima octava.* In altera capsula inventum est ejusdem sancti viri brachium.

^a Al., parturit.

^b Bal., oblectatur.

ria, qui ita de primoribus senatoribus fuerunt, ut in Galliis nihil inveniatur esse generosius atque nobilissimum. Cumque ei pater cujusdam senatoris filium querere vellet, ille assumpto secum uno puerulo monasterium Crononense ^d expetiit, sexto situm ab Arverna urbe villiaro, suppliciter abbatem exorans ut sibi comam capitis tondere dignaretur. At ille videns prudentiam atque elegantiam pueri, nomen inquiri, interrogat genus et patriam. Ille vero Gallum se vocitari pronuntiat, civem Arvernum, Georgii filium senatoris. Quem abbas ut cognovit de prima progenie esse progenitum, ait: Bene desideras, filii, sed primum oportet hæc in patris tui deferris notitiam; et si hoc ille voluerit, faciam quæ deprecis. Denique abbas pro hac causa nuntios mittit ad patrem, interrogantes quid de puero observari juberet. At ille parumper contristatus, ait: Primogenitus, inquit, erat mihi, et ideo eum volui conjugio copulare; sed si eum Dominus ad suum dignatur ascire servitium, illius magis quam nostra voluntas fiat. Et adjecit: Quidquid vobis infans, Deo inspirante, suggererit, adimpleto.

II. Tunc abbas ista nuntiis referentibus discens, puerum clericum ^e fecit: erat autem egregiæ castitatis, et tanquam senior, nihil perverse appetens, a jocis se etiam juvenilibus cohibebat, **1170** habens miræ dulcedinis vocem cum modulatione suavi, lectioni incumbens assidue, delectans jejuniis, et abstiniens se miltum a cibis. Quem cum beatus Quintilianus episcopus ad idem monasterium veniens cantantem audisset, non eum permisit ultra illuc retineri, sed secum ad civitatem adduxit, et ut cœlestis pater in dulcedine spiritali nutritus. Cumque defuncto patre vox ejus magis ac magis die adveniente componeretur [*Ms. duo, componeret*], atque idem in populis maximum haberet amorem, nuntiaverunt hæc Theoderico regi, quem dicto citius arcessitum tanta dilectione excoluit, ut eum proprio filio plus amaret: a regina autem ejus simili amore diligebatur, non solum pro honestate vocis, sed etiam pro castimonia corporis. Nam tunc Theodericus rex ex civibus Arvernensium clericos multos abduxit, quos Trevericæ ecclesiæ ad reddendam famulatum Domino jussit assistere; beatum vero Gallum a se nequaquam passus

^e Is est Gregorii nostri avus, pater nempe sancti Galli et Florentii senatoris. Vectius Epagatus unus fuit e martyribus Lugdunensibus, cujus elogium habetur in celebri epistola quam Eusebius Historiæ suæ libro v, cap. 1, inseruit.

^d Sic Ed. Colb., *Crononense*. Laud., *Crononinsim*. Bell., *Cronosensim*, vulgo *Cournon*. Vide lib. iv Hist. cap. 40.

^e Ex hoc aliisque passim Gregorii locis infert Lud. Thomassinus abbates olim tonsuram clericalem conferre consuevisse, eandemque olim fuisse monachorum ac clericorum tonsuram, monachos denique sæpius clericorum nomine fuisse designatos. Quod passim nos quoque observavimus. Lege ea de re ejusdem Thomassini Disciplinam eccles. Latine editam parte 1, lib. II, cap. 39. Cui consentit Coitius ad an. 518. Vide et Mabillonii notas in Vitam sancti Sequani, sæc. I Bened., pag. 264.

est separari : unde factum est ut eunte rege in Agrippinam ^a urbem, et ipse abiret simul. Erat autem ibi sanum quoddam diversis ornamentis refertum, in quo barbaries proxima [Ed., opima] libamina exhibens, usque ad vomitum cibo potuque replebatur : ibi et simulacra ut deum adorans, membra secundum quod unumquemque dolor attingisset, sculpebat in ligno. Quod ubi sanctus Gallus audivit, statim illuc cum uno tantum clerico properat, accensoque igne, cum nullis ex stultis paganis adesset, ad sanum applicat ac succendit. At illi videntes fumum delubri ad coelum usque conscendere, auctorem incendii quærunt, inventumque evāginatis gladiis prosequuntur. Ille vero in fugam versus, aulæ se regiæ condidit. Verum postquam rex quæ acta fuerant, paganis minantibus, recognovit, blandis eos sermonibus lenivit, et sic eorum furorē improbum mitigavit. Referre enim sæpe erat solitus Vir beatus hæc cum lacrymis, et dicebat : Væ mihi **1171** qui non perstiti ut in hac causa finiret. Fungebatur eo tempore diaconatus officio.

III. Denique cum beatus Quintianus episcopus ab hoc sæculo, jubente Domino, transisset, sanctus Gallus apud urbem Arvernam eo tempore morabatur. Cives autem Arverni ad domum Impetrati presbyteri ejusdem avunculi convenerunt, conquerentes de obitu sacerdotis, et qui in ejus locum deberet substitui requirentes. Quod diutissime pertractantes, regressus est unusquisque ad semetipsum. Post quorum discessum sanctus Gallus vocavit unum ex clericis, et irruente in se Spiritu sancto, ait : Quid hi mussitant? quid cursitant? quid retractant? Vacuum est, inquit, opus eorum, ego ero episcopus, mihi Dominus hunc honorem largiri dignabitur : tu vero cum me redire de præsentia regis audieris, accipe equum decessoris mei stratum, et egrediens te in obviam exhibe mihi. Quod si audire despexeris, cave ne te in posterum pœniteat. Cumque hæc loqueretur, super lectulum decumbebat. Tunc iratus contra eum clericus, cum multa exprobraret, elisum super spondam ^b lecti latus ejus læsit, turbidusque discessit. Quo discedente, ait Impetratus presbyter ad beatum Gallum : Audi, fili, consilium meum. Noli penitus retardare, sed vade ad regem, et nuntia ei quæ hic contigerint ; et si ei inspirat Dominus ut tibi hoc sacerdotium largiatur, magnas Deo referemus gratias ; sin aliud, vel ^D ei qui ordinatus fuerit commendaberis. Ille vero abiens, quæ de beato Quintiano contigerant regi nuntiavit. Tunc etiam et Aprunculus Treverorum episcopus transiit ^c ; congregatique clerici civitatis illius ad Theodericum regem, sanctum Gallum pecebant episcopum. Quibus ille ait : Abscedite, et alium requirite, Gallum enim diaconem alibi habeo destinatum. Tunc eligentes sanctum Nicetium epi-

scopum acceperunt : Arverni vero clerici cum consensu ^d insipientium facto, et multis muneribus, ad regem venerunt. Jam tunc germen illud iniquum coeperat fructificare [Ed., pullulare], ut sacerdotium aut venderetur a regibus, aut compararetur a clericis. Tunc ii audiunt a **1172** rege, quod sanctum Gallum habituri essent episcopum. Quem presbyterum ordinatum jussit rex ut, datis de publico expensis, cives invitarentur ad epulum, et lætarentur ob honorem Galli futuri episcopi. Quod ita factum est. Nam referre erat solitus non amplius donasse se pro episcopatu quam unum triantem coquo qui servivit ad prandium. Post hæc rex, datis ad solatium ejus duobus episcopis, Arvernis eum direxit : clericus vero ille qui super spondam lecti latus ejus illiserat, ^B Viventius nomine, ad occursum Pontificis secundum verbum illius properat, non sine magno pudore, et se, simulque equum quem jusserat representat. Ingressisque utrisque in balneum, dolorem lateris, quem ab impulsu superbix ejus clerici incurrerat, clementer improperat, magnam ex hoc ei ingereos verecundiam, non cum ira, sed tantum joco spiritali delectatus. Igitur exinde cum multo psallectio in civitatem suscipitur, et in sua ecclesia episcopus ordinatur.

IV. Jam vero assumpto episcopatu, tanta humilitate tantaque charitate cum omnibus usus est, ut ab omnibus diligeretur. Patientiam vero ultra hominum morem habens, ita ut, si dici fas est, Moysi compararetur ad diversas injurias sustinendas. Unde factum est ut a ^C presbytero suo in convivio percussus in capite, ita se quietum reddiderit, ut nec sermonem quidem asperum respondisset ; sed omnia quæ ei accidebant patienter ferens, in Dei hoc arbitrio, a quo se petebat enutrirī, jactabat. Nam et Evodius ^e quidam ex senatoribus presbyter, cum in convivio ecclesix eum multis calumniis atque conviciis lacessisset, consurgens Sacerdos loca basilicarum sanctarum circuitat : tamen cum hoc Evodio fuisset perlatum, post eum cursu veloci dirigens, et se ante pedes ejus in ipsa platea prosternens, veniam petiit, deprecans ut eum oratio ejus cum omnipotente Judice non fuscaret. At ille benigne eum colligens, cuncta quæ locutus fuerat clementer indulsit, eum arguens ne hæc ultra contra sacerdotes Domini auderet appetere, quia ipse episcopatum nunquam promereretur **1173** accipere. Quod postea probavit eventus. Nam cum in Galatano ad episcopatum jam electus ^f, jam in cathedra positus, jam cuncta parata essent ut benediceretur episcopus, ita subito contra eum omnis populus consurrexit, ut vix vivus posset evadere ; qui postea presbyter transit.

V. Apud Aurelianensem autem urbem, inculpato ab iniquis episcopo Marco, et in exsilium truso,

^a Ea est Colonia (Cologne), urbs vel suo nomine celebris.

^b Id est latus lecti, a voce σπονδή, fœdus.

^c Obiit circa an. 527. Festum ejus celebratur die 23 Aprilis.

^d Id est instrumento electionis.

^e Ed., sicut et infra, *Ennodius*.

^f Post mortem sancti Hilarii, cui substitutus est Evanthius, qui conc. Aurel. iv subscript.

magnus episcoporum conventus est aggregatus, Chil-
deberto rege iubente, in qua synodo ^a cognoscentes
beati episcopi, hoc esse vacuum quod contra eum
fuerat missitatum, eum civitati et cathedræ suæ
restituunt. Denique tunc in servitio sancti Galli Va-
lentinianus ^b diaconus, qui nunc presbyter habetur
atque vocalis, abiit; cumque episcopo alio missas
dicente, diaconus ille propter jactantiam potius quam
pro Dei timore cantare vellet, a sancto Gallo prohi-
bebatur, dicente sibi: Sine, inquit, fili, quando [*Ed.*,
quod non] Domino iubente nos celebraverimus solem-
nia, tunc et tu canere debes. Nunc ejus clerici concin-
naut qui consecrat [*Ed.*, consecrati] missas. At ille et
tunc se posse pronuntiat. Cui Sacerdos: Fac ut libet,
nam quod volueris non explebis. Ille quoque negli-
gens mandatum Pontificis abiit, et tam deformiter
cecinit, ut ab omnibus irrideretur. Adveniente autem
alia Dominica, dicente sæpedito Pontifice missas,
jussit eum abire: Nunc, inquit, in nomine Domini
quod volueris explicabis. Quod cum fecisset, in tan-
tum vox ejus præclara facta est, ut ab omnibus lau-
daretur. O beatum virum! cui talis gratia concessa
est, ut sicut animæ, ita et eum eo voces hominum
sub ejus potestate consistere, quas et cum voluit
cantu prohibuit, et cantare permittit.

VI. Præstitit autem Deus et alia miracula magna
per illum. Nam cum Julianus Defensor ^c, presbyter
deinceps, dulcissimæ voluntatis homo, a quarto
typo correptus graviter cruciaretur, 1174 lectulum
sancti Sacerdotis expetiit; in quo decubans, a lectu-
ria ipse coopertus, paululum obdormiens, ita sanatus
est, ut nec contactus quidem postea ab hac infirmitate
fuisset. Cum autem Arverna civitas maximo incendio
cremaretur, et hoc Sanctus comperisset, ingressus
ecclesiam diutissime Dominum ante sanctum altare
cum lacrymis exoravit, surgensque, Evangelia com-
prehensa, apertaque in obviam se igni obtulit. Qua
contra parata ^d, protinus ad aspectum ejus ita omne
incendium est extinctum, ut nec favillæ quidem in
eo igne remansissent. Sub ejus autem tempore
magno terræmotu Arverna civitas est concussa, sed
cur hoc acciderit ignoramus. Hoc tamen scimus quod
nullum ex populo læsit. Cum autem lues illa ^e, quam
linguariam vocant, per diversas regiones desæviret,

^a Ea est synodus Aurelianensis v quæ in præfatione
jubente Childeberto coacta dicitur. Marcus autem Au-
relianensi iv interfuerat an. 547.

^b Sæ Colb. Alii cum *Ed.*, *Valentinianus*. At infra
omnes habent, *Valentinianus*. Vocalis dicitur, id est,
cantor, ex Glossario Caugii. Et quidem infra diserte
cantor appellatur.

^c Defensores ii erant quibus rerum et negotiorum
ecclesiæ cura et defensio commendata erat. Vide
Thomassin. Disciplina eccles. parte 1, lib. ii cap.
98, etc.

^d *Ed.*, *Evangeliiis comprehensis apertisque quo
obtemperante*. At nostra lectio sincerior, licet obscur-
ior, quod Gregorius pro more suo quartum pro sexto
casu adhibeat.

^e De eadem lue agit Gregorius lib. iv ll. st. cap. 5,
et lib. i de Gloria Mart. cap. 51. Contigit an. 545 aut
sequenti.

^f An eulogias, an communionem sub una specie?

A et maxime tunc Arelatensem provinciam depopularet,
sanctus Gallus non tantum pro se, quantum pro po-
pulo suo trepidus erat: cumque die noctuque Do-
minum deprecaretur, ut viveas plebem suam vastari
non cerneret, per visum noctis apparuit ei angelus
Domini, qui tam cæsariem quam vestem in simili-
tudinem nivis candidam efferebat, et ait ad eum: Bene
enim te, o Sacerdos, prospectat divina pietas pro
populo tuo supplicantem; ideoque ne timeas, exau-
dita est enim oratio tua, et ecce eris cum populo tuo
ab hac infirmitate liberatus: nullusque te vivente in
regione ista ab hac strage deperibit. Nunc autem noli
metuere, post octo vero annos expletos migrabis a
sæculo. Quod postea manifestum fuit. Expergefactus
autem, et Deo gratias pro hac consolatione agens,
B quod per cælestem nuntium confortari dignatus est,
rogationes illas instituit, ut media Quadragesima psal-
lendo ad basilicam beati Juliani martyris itinere pe-
destri venirent. Sunt autem in hoc itinere quasi sta-
dia trecenta sexaginta. Cum autem regiones illas, ut
diximus, 1175 lues illa consumeret, ad civitatem
Arvernam, sancti Galli intercedente oratione, non
attigit. Unde ego non parvam censeo gratiam ejus
qui hoc meruit, ut pastor positus oves suas devorari,
defendente Domino, non videret.

VII. Sed veniamus ad illud tempus cum eum Do-
minus de hoc mundo jussit assumi. Cum gravatus in-
commodo decubaret, ita febris interna omnia membra
ejus depavit [*Al.* depilavit], ut capillos et barbam
simul amitteret. Sciens autem se, revelante Domino,
C post triduum migraturum, convocat populum, et om-
nibus confracto pane, communionem ^f sancta ac pia
voluntate largitur. Adveniente autem die tertia, quæ
erat Dominica dies, quæ civibus Arvernis immanem
intulit luctum, albescente jam cælo, interrogat quid
in ecclesia psallerent. Dixerunt benedictionem eos
psallere. At ille psalmo L et benedictione decantata,
et alleluatico cum capitello expleto, consummavit
matutinum. Quo perfunctus officio ait: Vale dicimus
vobis, fratres. Et hæc dicens, extensis membris,
spiritum cælo intentum præmisit ad Dominum. Trans-
iit autem ætatis suæ anno 65, episcopatus vero sui
anno 27 ^h. Exin ablatus atque vestitus in ecclesiam
deferitur, donec comprovinciales ⁱ ad eum sepelien-

D ^a Sic Scripti. Id est officium, quod Laudes appella-
mus, absolvit. In quibus eosdem psalmos hodieque,
ut hic designantur, canimus, scilicet L, *Benedicite*, et
cxlviii, cum duobus seq. qui *alleluatici* ex suo ti-
tulo appellantur. Editi vero hic habent: *Consumma-
vit officium totum temporis matutini. Quo jam exrema
perfunctus*, etc. Porro ex hoc loco patet decantare
idem esse ac recitare.

^b Paulo minus habet Fortunatus in ejus epitaphio,
quod est carmen 4 libri iv, forte metri legibus coarctatus.
Obiit circa an. 554, non quidem 1 Julii, licet ea
die festum illius celebraretur. Adi Cointium et Mabillon.,
sæc. 1 Bened. pag. 119. Gallus autem subscripsit conc.
Arvernensi an. 535, Aurelianensi iv an. 544, et v an.
549. Per Laurentium vero presbyterum adfuit Aurelian. ii an.
555, et iii per Optatum an. 558.

ⁱ Vicini scilicet episcopi, qui ad episcoporum de-
functorum exsequias, sicut ad novorum ordinationes
convenire solebant.

dum conveirent. Magnum enim ibi miraculum ostensam populis fuit, quod Sanctus Dei, attracto dextro pede in feretro, se in aliud latus, quod erat versus altare, contulit. Dum autem hæc agerentur, rogationes illæ, quæ quotannis ubique in Paschate fiunt ^a, celebrantur. Jacuit autem in ecclesia triduo, **1176** assiduo instante psallentio ^b cum magna frequentia populi. Episcopis autem quarta die advenientibus, eum de ecclesia levaverunt, et portantes in sancti Laurentii ^c basilicam, ibi sepeliunt. Jam vero in exsequiis ejus quantus planetus, quanti populi adfuerunt, enarrari vix potest: mulieres cum lugubribus indumentis, tanquam si viros perdidissent; similiter et viri, oblecto capite ^d, ut in exsequiis uxorum facere mos est; ipsi quoque Judæi accensis lampadibus plangendo prosequabantur. Omnes præterea populi una voce dicebant: Væ nobis qui post hanc diem nunquam similem morebinur habere pontificem. Et quia, ut diximus, provinciales longe distabant, nec celerius venire poterant, ut mos rusticorum habetur, glebam super beatum corpus posuere fideles, quo ab æstu non incumesceret. Quem respitem post ejus exsequias mulier quædam, et vere, ut ego diligenter inquisivi, virgo purissima et devota Deo, Meratrina [Bal., Meretina] nomine, ab aliis ejectum collegit, in horto suo posuit, et infusa sæpius aqua, Domino incrementum dante, vivere fecit. De quo cepite infirmi non solum auferentes atque bibentes herbam, sanabantur, verum etiam fidelis super eum oratio suffragium merebatur. Qui postea per incuriam, virgine migrante, deperiit. Denique ad sepulcrum ejus multæ virtutes ostensæ sunt. Nam quartanarii et diversis febribus ægroti, ut ad beatum tumulum fideliter attingunt, protinus hauriunt sanitatem. Valentinianus igitur cantor, cujus supra meminimus, qui nunc presbyter habetur ^e, eam diaconatus fungeretur officio, a typo quartano corripitur, ac per multos dies magna defectione laboravit. **1177** Factum est autem, ut in die accessus hujus febris, loca sancta circuire diserneret orans, veniensque ad lujus sancti sepulcrum, prostratus ait: Memor esto mei, beatissime ac sancte sacerdos. A te enim educatus, doctus ac provocatus sum; memor esto alumni proprii quem amore unico dilexisti, et erue me ab hac qua detineor febre. Hæc effatus, herbulas quæ ad honorem sacerdotis tumulo respersæ fuerant a devotis colligit; et, quia virides erant, ori applicat, dentibus decerpit,

^a Colb. et Laud., quæ post Pascha fiunt; et Colb., celebrabantur. Quæ lectio Mabillonii nostri sententiam firmat, locum hunc in Liturgia Gall., lib. II, n. 57, exponentis de illo toto tempore quod a Resurrectione ad Ascensionem, imo et ad Pentecosten excurrit.

^b Observa preces con iunas circa corpus defuncti.

^c Idem habet libellus de Ecclesiis Clarom. cap. 5. Alius est Gallus, qui ibi in sui nominis ecclesia quiescere dicitur cap. 8, sic et cap. 11. Alius item Gallus in ecclesia sancti Illidii dicitur sepultus, sed ignotus est. Porro basilica sancti Laurentii a Victorio duce constructa fuit ex Greg. III-t. l. b. II cap. 20, quam a cathedrali distinguendam esse monent Savaro et Cointius.

^d Observat Mabillonius hodieque in exsequiis regum, viros defuncti officinarios caputibus tectis funeri as-

succumque earum deglutit. Præterit enim dies illa, nec ab hoc est pulsatus inconmodo, et deinceps ita sospitati est restitutus, ut nec illas quas vulgo fractiones ^f vocant ultra perferret. Hoc ab ipsius pre-byteri ore ita gestum cognovi. Non enim ambigitur per illius potentiam prodire virtute de tumulis servorum suorum, qui Lazarum vocavit ex monumento.

CAPUT VII.

De sancto Gregorio episcopo Lingonensi.

Egregiæ sanctitatis viri, quos palma perfectæ beatitudinis e terris editos evexit ad cælos, hi sunt quos aut non fictæ charitatis vinculum ligat, aut eleemosynam fructus ditat, aut flos castitatis adornat, aut martyrii agonizatio certa coronat: in quibus ad inchoandum perfectæ justitiæ opus illud fuit studium, ut in primis corpus sine macula præparatum habitaculum Spiritui sancto præberent, et sic ad reliquarum virtutum excelsa contenderent; atque ipsi sibi persecutores facti, dum in se sua perinebant vitia, tanquam martyres probati, peracto cursu agonis legitimi triumpharent. Quod nullus sine Dei ope valebit efficere, nisi dominici adjutorii protegatur vel parma vel galea; et quod egerit non sui, sed ad divini nominis gloriam deputet, juxta illud Apostoli: *Qui gloriatur, in Domino gloriatur* (I Cor. I, 31). In hoc enim et beatus Gregorius omnem **1178** gloriam contulit, qui de excelsa senatorii ordinis potentia ad illam se humilitatem subdidit, ut, omnibus sæculi curis abjectis, soli se Deo dicaret opera, quem in pectore retinebat.

I. Igitur sanctus Gregorius ex senatoribus primis, bene litteris institutus Augustidunensis civitatis comitatum ambivit (An. 559, 4 Jan.); in comitatu autem positus regionem illam per quadraginta annos justitia comitante correxit [Al., rexit]: et tam severus atque districtus fuit in malefactoribus, ut vix ei ullus reorum posset evadere. Conjugem de genere senatorio habens. Armentariam nomine, quam ad propagandam generationem tantum dicitur cognovisse, de qua et filios, Domino largiente, suscepit: aliam vero mulierem, ut juvenilis assolet fervor, inardescere non contigit.

II. Post mortem autem uxoris ad Dominum convertitur, et electus a populo Lingonicæ ^g urbi episcopus ordinatur. Cui magna fuit abstinencia; sed ne jactantia putaretur, occulte sub triticeos panes ^h sistere.

ⁱ Sic Mss., et Ed., præter Bal., qui habet, qui tunc presbyter habebatur. Inde tamen Thomassinus lib. II, parte I, cap. 31, intulit cantores sæculo VI non fuisse, ut antea, pueros, aut minores clericos, sed presbyteros, etc.

^f Aliquot Mss. et Editi, frictiones. Fractio febris est intermissio, qua illa veluti frangi videtur.

^g Urbs notissima, vulgo Langres, cujus episcopus dux est et par Franciæ.

^h Sic Mss. pro sub triticeis panibus. Cui casuum mutationi non attendentes, hunc locum corruperunt, qui Gregorii opera edidere, sic substituentes: *subcinericios panes ex hordeo aliis tenuioribus supponebat triticum.*

alios tenues ex hordeo supponebat, triticeum fraudans aliis erogabat, ipse vero clam hordeum, nemine intelligente, præsumens. Similiter de vino faciens, dum aquam ei pincerna porrigeret, ad dissimulandum aquam desuper effundi jubebat, tale vitrum eligens quod claritatem aquæ obtegeret. Jam in jejuniis, eleemosynis, orationibus atque vigiliis tam efficax tamque devotus erat, ut in medio mundi positus novus effulgeret eremita ^a. Nam cum apud Divionense castrum moraretur assidue, et domus ejus baptisterio ^b adhaereret in quo multorum sanctorum reliquæ tenebantur; nocte de stratu suo, nullo sentiente, consurgens, ad orationem, Deo tantum teste, pergebat, ostio divinitus reserato, attente psallebat in baptisterio. Sed cum hoc multi temporis spatio ageret, tandem ab uno diacono res cognita atque manifestata est: idem cum cognovisset hæc agi, a longo, ne eum Vir beatus sentire posset, prosequeretur, et quid ageret spectabat. Aiebat enim **1179** diaconus, quod veniens Sanctus Dei ad ostium baptisterii, pulsans manu propria, ostium nemine comparente aperiiebatur, illoque ingrediente diutissime silentium erat: postea psallentium tanquam multarum vocum per trium horarum et fere amplius spatium audiebatur. Credo ego quod cum magnorum sanctorum in eodem loco haberentur reliquæ, ipsi se beato Viro revelantes psallentium Domino in commune reddebant. Nam, impleto cursu ^c, revertens ad lectulum, ita se caute super stratum deponebat, ut prorsus nemo sentiret: observatores vero ostium baptisterii obsecratam invententes, clave sua solite aperiiebant, commotoque signo, sanctus Dei, sicut reliqui, novus ad officium dominicum consurgebat. Nam cum energumini eum primo die ^d episcopatus sui conlitterentur, rogabant eum presbyteri ut eos benedicere dignaretur. Quod ille viriliter ne vanam incurreret gloriam fugiebat, clamans indignum se ad manifestandas virtutes dominicas esse ministrum: sed tamen quia diutius hoc dissimulare non potuit, adduci eos ad se jubens, sine ullo tactu, facto tantum signo crucis ^e contra, verbo dæmonia

A discedere imperabat. Quod illa protinus audientia corpora quæ sua nequitia devinxerant ^e absoluebant. Nam illo absente, multi de virga quam in manu ferre solites erat suspensos atque signatos energumenos expellebant. Nam et de stratu ejus si quis ægrotus quidpiam abstulisset, erat præsens medicamentum. Armentaria ^f autem neptis ejus cum graviter quodam tempore in adolescentia sua a quartano fatigaretur incommodo, ac medicorum studio plerumque soluta, nullum posset sentire levamen, et ab ipso Confessore beato sæpius ut orationi insisteret **1180** hortaretur, quadam die lectum ejus expositit, in quo posita ita febris cuncta restincta est, ut nunquam hæc deinceps ægrotaret ^g.

III. Sanctus vero Gregorius cum per ^h diem sanctam Epiphaniarum ad civitatem Lingonas ambulasset, a modica febre pulsatus, relicto sæculo migravit ad Christum: cujus beata facies ita erat glorificata post transitum, ut rosas similis cerneretur. Hæc enim apparebat rubra, reliquum vero corpus tanquam candens liliū refulgebat, ut æstivares eum jam tunc ad futuræ resurrectionis gloriam præparatum. Quod deferentes ad castrum Divionense, ubi se jusserat tumulari ⁱ, in campania illa quæ a parte Aquilonis habetur haud procul a castro aggravat ^j, gestatores non sustinentes feretrum solo deposuerunt, ibique parumper resumentes vires, et post paululum elevantes, ad intramuraneam ecclesiam ^k eum detulerunt. Advenientibus autem quinto die episcopis, ab ecclesia ad basilicam ^l beati Joannis deferrebat; et ecce vinciti carceris ad beatum corpus clamare cœperunt, dicentes: Miserere nostri, pii-sime domne, ut quos vivens in sæculo non absolvisti, vel defunctus cœlestis regnum possidens digneris absolvere; visita nos quæsumus, et miserere nostri. Hæc et alia illis clamantibus, aggravatum est corpus ita, ut ipsum penitus sustinere non possent. Tunc ponentes feretrum super terram, virtutem beati Antistitis præstolabantur. His ergo expectantibus, subito reseratis carceris ostiis, trabes illa qua vincitorum pedes coarctabantur, repulsis obici-

^a Quæ infra de energumenis, etc., ad beati viri obitum referuntur, hic habentur in editione Bollandi.

^b Hoc baptisterium auctor Vitæ Garnerii secundi abbatis sæculo XII scriptæ putat fuisse oratorium sancti Vincentii, quod hodieque superest basilicæ sancti Stephani vicinum et subiectum, absque aliquo titulo. Ecclesia tamen sancti Joannis in Chronico Benigniano baptisterium fuisse dicitur; ibique complures erant sanctæ reliquæ.

^c Quam religiosi essent olim clerici in persolvendis officiis divinis, jam non semel observavimus. *Canonicum cursum* appellat sanctus Audoenus in Vita sancti Eligii. lib. 1, num. 11, ubi laudat sanctum virum ejusque clericos, qui « diu noctuque in ejus camera cum omni studio solemniter canonicum adimplere studebant cursum. » Et infra *cursum* vocem explicat: « Cum, inquit, visitaret diœcesim suam, ut solent episcopi, quadam ex causa interdixit, ne cursus, id est preces canonicæ et sacrificium celebrarentur in basilica quadam, donec ipse juberet. »

^d Boll., in primordio. Ed., in primo.

^e Aliquot ed., *divexerant*. Al., *devezerant*.

^f Ea fuit Gregorii nostri mater. Sic enim appellabatur, et erat sancti Gregorii ex filia neptis.

^g Hic in editione Bollandi. interseritur brevis narratio de translatione sancti Benigni per sanctum Gregorium (de qua in lib. de Glor. mart. cap. 51), tum de basilica Benigniana ab eodem extracta, et monachis ibidem in-vitatis, quæ fuse in Chronico Benigniano narratur tom. I Spicilegii Acheriani.

^h Passim apud Gregorium vox *per* occurrit pro *propter*, quæ sic est hic accipienda, alias die 4 Januarii obiisse dici non posset.

ⁱ Interpolator Bollandi., ubi ob devotionem sancti Benigni se pelierat tumulari.

^j Sic Land., Bell. et Colb., pro *aggravatur*. Ed. habent, *aggravati gestatores*. Max., *fatigati*.

^k Ea est ecclesia sancti Stephani, postea a canonicis regularibus possessa, qui anno 1613 facti sunt sæculares. Hujus historiam nuper edidit vir cl. Claudius Fiot ejusdem loci abbas et restaurator.

^l Interpolator: *Ad antiquitus constructam et septiduris Lingonensium pontificum insignitam.*

bus, scinditur media, contractisque catenis omnes pariter dissolvuntur, et ad beatum corpus, nemine retinente, perveniunt: dehinc elevantes feretrum gestatores, il inter **1181** reliquos obsequuntur, qui et a iudice postea sine damno aliquo sunt dimissi.

IV. Post hæc beatus Confessor multis se virtutibus declaravit. Aiebat enim quidam religiosus, caelos se apertos in die ejus sepulturæ vidisse; nec enim ambigitur quin post actus angelicos sideris sit cœtibus aggregatus. Vincetus quidam per viam illam qua beatum corpus Lingonis est exhibitum ad antedictum castrum adducebatur. Cumque milites cum equitibus præcedentes post terga traherent vincetum, ad locum ubi beati Confessoris artus quieverant pervenerunt. Quem prætereuntes, vincetus, invocato nomine beati Antistitis, petit ut eum sua misericordia liberaret. Quo orante, laxati sunt laquei de manibus ejus, et sentiens se solutum, quietum reddidit; cooperisque manibus, putabatur adhuc esse ligatus. Ingressi autem portam castrum, cum ante atrium ecclesiæ pervenissent, hic exsiliens, et corrigiam ligaminis trahentium in manu tenens, cum auxilio omnipotentis Dei et obtentu beati Pontificis liberatus est. Admirabile autem est et illud miraculum, qualiter beatum corpus ejus cum post multa tempora transferretur, apparuit gloriosum. Cum beatus Pontifex in angulo basilicæ fuisset sepultus, et parvus esset locus ille, nec ibi populi sic possent accedere ut devotio postulabat, sanctus Tetricus a filius et successor ejus hæc cernens, et virtutes ibidem assidue operari prospiciens, ante altare basilicæ fundamenta jecit, erectaque absida, miro opere construxit et transvolvit: qua transvoluta, disruptoque pariete, arcum ædificavit. Quod opus b perfectum atque exornatum, in medio absidæ loculum fodit: quo corpus beati patris transferre volens, convocat presbyteros et abbates ad illud officium, qui vigilantes orabant, ut se beatus Confessor ad hanc præparatam habitationem transferri permitteret. Mane autem facto, cum choris psallentium, apprehensum sarcophagum ante altare in absidam quam beatus episcopus ædificaverat, **1182** transtulerunt c. Quod sepulcrum dum diligenter componunt, subito, et, ut credo, ad Dei jussu, operitorium sarcophagi motum est in una parte: et ecce apparuit beata facies ejus ita integra et illasa, ut putares eum non mortuum esse, sed dormientem; sed nec de ipso vestimento quod cum eo positum fuit aliquid ostensum est dirinutum [Bal., offensum]: unde non immerito apparuit gloriosus post transi-

a De hoc Sancto diximus ad lib. iv Hist. cap. 16. Sepultus est juxta patrem suum in ecclesia sancti Joannis, ubi et jacebat sanctus Urbanus, ex Chronico Benigniano. Eorum corpora in basilicam Bruignianam translata sunt, ubi integrum superest sancti Urbani corpus; sancti Gregorii vero reliquiarum partem mediam possidet Lingonensis ecclesia. At sancti Tetrici corpus cum aliis ignotis sanctis reliquiis permixtum e. t.

b Id est, quo opere perfecto, etc. Laud., locum fodit.

tum, cujus caro non fuit corrupta ludibrio. Magna est enim corporis et cordis integritas, quæ et in præsentis sæculo præstat gratiam, et in futuro vitam largitur æternam, de qua Paulus apostolus ait: *Pacem sequimini et sanctificationem d, sine qua nemo videbit regnum Dei (Heb. xii, 14).*

V. Puella quædam, die Dominico cum suam caput componeret, pectine apprehenso, credo ob injuriam diei sancti, in manibus ejus adhæsit, ita ut affixi dentes tam in digitis quam in palmis magnum ei dolorem inferrent. Quæ cum basilicam sanctorum flexit atque obsecrans circuiret, ad sepulcrum beati Gregorii antistitis, in ejus virtute confisa prosternitur: cumque diutissime beati Confessoris præsidium flagitasset, directa manus ejus ad opus pristinum pectine decedente reducitur. Sed et energumeni cum confidentes ad ejus sepulcrum sæpe purgantur. Nam plerumque vidimus post ejus transitum, virgula, cujus supra meminimus, quam manu gerebat, per parietes ita eos affixos, ut putares illos validis atque acutissimis sudibus retineri.

VI. Multa quidem et alia de eodem gesta cognovimus; sed ne fastidium incitarent, de pluribus pauca perstrinximus. Obiit autem episcopatus sui anno **35**, ætate nonagenarius, qui se virtutibus manifestis sæpius declaravit e.

CAPUT VIII.

De sancto Nicetio Lugdunensi episcopo.

Præsentia f divinæ bonum, quod plerumque regno suo provideat **1183** quos asciscat, ipsa sæpius sacræ lectionis testantur oracula, sicut ad Jeremiam eximium vatem cœlestis oris mystica deferuntur eloquia, dicentis: *Præquam te formarem in utero novi te, et antequam exires de vulva sanctificavi te (Jerem. i, 5).* Et ipse Dominus utriusque conditor Testamenti, cum illos quos largitio hilaris agneo decoratos vellere suis locat a dextris, quid ait? *Venite benedicti Patris mei s, percipite præparatum vobis regnum a constitutione mundi (Matth. xxv, 34).* Sed et illud vas electionis beatus Apostolus: *Quos, inquit, præcivit et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui (Rom. viii, 29).* Nam et de Isaac (Gen. xvi), Joanneque (Luc. i), qualiter nascerentur, vel quid agerent, et nomen, et opus prædixit, et meritum. Sic nunc et de beato Nicetio ipsa illa prisca miseratio pietatis quæ immerita dicit, non nata sanetificat, et omnia priusquam gignantur et disponit et ordinat, qualibus sacerdotalis gratiæ infusus floreret in terris, prius genitrici voluit revelare: de cujus Vita retine-

e Illius Translationis festum die 6 Novembris celebratur in Martyrol. Gallicano.

d Colb., sanctimoniam.

s Subjicit Interp. Boll. epitaphium a Fortunato editum, quod e t libri iv carm. 2. Sanctus Gregorius interfuit an. 517 concilii Epaonensi et Lugdun. i an. 535, Arvern. i et per Evantium presb. Aurelian. iii an. 538. Eundem Gregorius laudat lib. iii Hist. cap. 15 et 19.

f Laud., præscientiæ.

s In Colb. et Bell. deest Patris mei.

tur quidem exinde libellus ^a nobiscum, nescio a quo A compositus, qui multas quidem virtutes ejus pandit, non tamen vel exordium nativitatis conversionisque ejus, vel seriem virtutum declarat ad liquidum; et licet nec nos omnes ejus virtutes investigavimus, quas per eum Dominus vel occulte operari est dignatus, vel publice, tamen quæ ad priorem auctorem non pervenerunt, etsi rusticiori stylo pandere procuravimus.

I. Igitur Florentius [At., Florentinus] quidam ex senatoribus accepta Artemia conjugē, cum duos jam haberet liberos, ad episcopatum Janubensis (Genève) urbis expetebatur (An. 583, 2 April.), et re jam obtenta cum principe [id est, a rege], ad domum revertitur, conjugique quæ egerat nuntiavit. Quod illa audiens respondit viro: Desiue, quæso, dulcissime conjux, ab hac causa, et ne quæsieris episcopatum urbis, quia ego ex conceptu a te sumpto episcopum gero in utero. Requievit Vir sapiens audita uxore, rememorans illud quod vox divina quondam principio [Colb., principi] fidei nostræ Abrahæ beato præceperat: *Omnia quæcunque dixerit tibi Sara, audi vocem* 1184 ejus (Gen. xxi, 12). Denique impletis pariendi diebus mulier enixa est puerum, quem quasi victorem ^b futurum mundi, Nicetium in baptismo vocitavit, eumdemque summa nutritum diligentia literis ecclesiasticis mandavit institui. Defuncto autem patre, hic cum genitrice jam clericus in domo paterna residens, cum reliquis famulis manu propria laborabat; intelligens commotiones corporeas non aliter nisi laboribus et ærumnis opprimi posse. Quodam C vero tempore, cum adhuc in domo ipsa degeret, orta est ei pusula mala in facie: quod virus invalescens ac excoquens, fecit puerum desperatum. Sed mater ejus jugiter inter multa sanctorum nomina, beati Martini nomen pro ejus salute peculiariter invocabat. Cumque per biduum puer jacuisset in lectulo clausis oculis, et nullum verbum consolationis matri lamentanti proferret; sed potius ipsa genitrix inter apem metumque titubans, juxta ritum exsequiarum necessaria funeris præpararet, secunda die ad vesperum aperiens oculos, ait: Quo ivit mater mea? quæ statim adveniens ait: Ecce adsum, quid vis, filii? Et ille: Ne timeas, inquit, mater, beatus enim Martinus super me crucem Christi faciens, surgere me jussit incolumeq. Hæc effatus statim surrexit a lectulo, D geminavitque virtus divina miraculi hujus gratiam, ut et Martini panderetur meritum, et hic, quia futurus erat pontifex, a contagio salvaretur. Testis enim fuit hujus causæ visa cicatrix ejus in facie.

II. Ætate quoque jam tricenaria presbyterii ^e ho-

nore præditus (An. 543), nequaquam se a labore operis quod prius gessit abstinere, sed semper manibus propriis operabatur cum famulis, ut Apostoli præcepta compleret, dicentis: *Laborate manibus, ut habeatis unde tribuere possitis necessitatem patientibus* (Ephes. iv, 28). Illud omnino studebat, ut omnes pueros qui in domo ejus nascebantur, ut primum vagitum infantie relinquentes loqui cœpissent, statim litteras doceret ac psalmis imbueret: scilicet ut ingressui ^d tale jungeretur psallentium, ut tam antiphonis quam meditationibus 1185 diversis, ut devotio flagitabat animi, posset implere. Castitatem autem non modo hic diligenter erat custodiens, verum etiam custodiendi gratiam aliis jugiter prædicabat, et a polluto tactu et verbis obscenis ut desisterent edocebat. Nam recolo in adolescentia mea cum primum litterarum elementa cœpissem agnoscere, et essem quasi octavi anni ævo, et ille indignum me lectulo locari juberet, ac paternæ dilectionis dulcedine ulna susciperet, oram indumenti sui articulis arripiens, ita se colobio concludebat, ut nunquam artus mei beata ejus membra contingerent. Intuemini, quæso, et advertite cautelam viri Dei! Quod si ab infantuli artubus, in quo nulli adhuc esse poterant stimuli concupiscentiæ, nulla incitamenta luxuriæ, ita se, ne ab ejus artubus tangeretur, abstinuit; qualiter de loco, ubi suspicio luxuriæ esse potuit, ille refugit? Erat enim, ut diximus, castus corpore, mundus corde, non in scurrilitate verba proferens, sed semper quæ Dei sunt loquens. Et licet omnes homines in illo cœlestis charitatis vinculo diligeret, matri tamen ita erat subditus, ut quasi unus ex famulis obaudiret.

III. Denique ægrotante Sacerdote ^f Lugdunensi antistite in urbe Parisiaca, cum a Childeberto seniore magno amore diligeretur, voluit rex usque ad ejus lectulum proficisci, ac visitare infirmum. Quo veniente ait episcopus: Optime nosti, o rex piissime, quod tibi in omnibus necessitatibus tuis fideliter servierim, ac quæcunque injuncti devote impleverim; nunc precor, ut, quia tempus resolutionis meæ adest, ne dimittas me ab hoc mundo cum dolore discedere; sed unam petitionem quam supplico libenter indulge. Et ille: Pete, inquit, quod volueris, et obtinebis. Rogo, ait, ut Nicetius presbyter, nepos meus, Ecclesiæ Lugdunensi substituat episcopus. Est enim, ut mei testimonii verba proferunt, amator castimonie, dilectorque ecclesiarum, et in eleemosynis valde devotus, et quæcunque servos Dei decent, et operibus gerit et moribus. Respondit rex: Fiat voluntas Dei. 1186 Et ^g sic

gressui.

^e Sic Colb., Bad. et alii ed. At Laud., Bell. et Bal., *flagitabat, animum*. Bol. et Sur., *animi, Deo servire possent*.

^f Ejus festum celebratur 12 Septembris. Interfuit conc. v Aurel. an. 549. Obiit vero an. 551.

^g Hæc verba usque ad *ac pacis*, desunt in Colb. et in Laud.; in isto autem spatium est vacuum eorum loco, in quo nihil unquam scriptum fuit.

^a Hunc libellum ex ms. Cod. monasterii Jurensis edidit Chiffletius in Paulino illustrato, et ex eo Bollandiani die 2 Aprilis. Scriptus fuit iussu Ætherii episcopi, ut auctor ipse testatur.

^b Victor Græce *μαρτυρ* dicitur.

^c Ordinatus est, ut in altera Vita dicitur, a sancto Agricola episc. Cablonensi, de quo in Hist. lib. v cap. 46.

^d Mss., *scilicet ingressus*. Boll. et Sur., *primo in-*

pleno regis et populi suffragio episcopus Lugdunensis ordinatus fuit. Erat enim præcipuus ^a concordia ac pacis amator : et si læsus fuisset ab aliquo, statim aut remittebat per se, aut per alium insinuabat veniam deprecari. Nam vidi ego quodam tempore Basilium presbyterum missum ab eo ad Armentarium ^b comitem, qui Lugdunensem urbem his diebus potestate judiciaria gubernabat; dixitque ad eum : Pontifex noster causæ huic, quæ denuo impetitur, dato iudicio, terminum fecit, ideoque commonet ne eam iterare præsumas. Qui furore succensus respondit presbytero : Vade et dic ei quia multæ sunt causæ in ejus conspectu positæ, quæ alterius iudicio finiendæ erunt. Regressus presbyter quæ audivit simpliciter exorsuit. Sanctus vero Nicetius commotus contra eum, ait : Vere, inquam, quia eulogias de manu mea non accipies, pro eo quod verba quæ furor exegit meis auribus intulisti. Erat autem convivio recumbens, ad cuius et ego lavam cum adhuc diaconatus fungerer officio propinquus accubueram, dixitque mihi secretius : Loquere presbyteris, ut deprecantur pro eo. Cumque locutus fuisset, non intelligentes voluntatem Sancti silebant. Quod ille cernens : Tu, inquit, surge et deprecare pro eo. At ego cum trepidatione consurgens osculatus sum sancta ejus genua, orans pro presbytero. Quo indulgente, atque eulogias porrigente, ait : Rogo, dilectissimi fratres, ut verba inutilia quæ ignave mussitantur, aures meas non verberent, quia non est dignum ut homines rationabiles irrationabilium hominum procacia verba suscipiant. Hoc tantum vos studere oportet, ut illi qui contra Ecclesiæ utilitatem quædam machinare cupiunt, vestris propositionibus confundantur; irrationabilia enim non solum non admirari, sed nec audire desidero. O beatum virum qui omni intentione vitare cupiebat scandalum ! Audiant autem hæc illi, qui si offensi fuerint, ignoscere nolunt, sed totam in sua ultione convocantes urbem, etiam testes adhibere non metuunt, qui vocibus nefariis dicant : Hæc **1187** et hæc audivimus de te hunc loquentem. Et ita sit, ut pauperes Christi talibus accusationibus misericordia postposita opprimantur.

IV. Quodam autem mane cum surrexisset ad matutinas ^c sanctus Nicetius, expectatis duabus antiphonis, ingressus est in sacrarium, ubi dum resi-

^a Editi, *ordinatus fuit præcipuus*.

^b Bell., *Armentarium*.

^c Ejus ad matutinos persolvendos studium laudat libelli supra laudati auctor. Quo autem id cordis et oris devotione persolveret sic exponit : « Nocturni vel diurni temporis cursus, quos in divinis officiis institutio vetusta sacræ religionis fixis terminis certa lege constituit, ita jugi semper psallendi studio geminavit, ut nunquam de ore vel de corde suo meditatio divinæ legis abesset. »

^d Psalmi responsorii in missa cantati meminit Gregorius lib. viii cap. 5, ubi hunc sic dictum fuisse notavimus, quod uno versum quemque psalmi dicente, ceteri antiphonam seu responsum subjungerent, uti innuere videtur Augustinus lib. ix Confess. cap. 12. At J. Carus, sive Thomasus, vir eruditiss., in

A deret, diaconus responsorium psalmum ^d *caecere* cepit. Et ille commotus, ait : Sileat, sileat, nec præsumat canere justitiæ inimicus, et dicto citius oppilato ore siluit. Jussitque eum vocari ad se Sanctus, et ait : Nonne præceperam tibi ne ingredereris ecclesiam Dei ? et cur ausu temerario ingredi præsumpsisti ? aut cur vocem iu canticis dominicis es ausus emittere ? Stupentibus autem omnibus qui aderant, et nihil mali de diacono noverant, exclamavit dæmonium in eo, et se torqueri a Sancto immensis cruciatibus constitetur. Ipse enim præsumperat in ecclesia canere, cujus vocem ignorantibus populis Sanctus agnovit ; et ipsum verbis acerrimis, non diaconum ^e, exsecravit. Tunc impositis Sanctus diacono manibus, eiecit dæmonem, personam restituit integræ menti.

V. Illis et aliis signis declaratus in populis, episcopatus sui anno 22, ætate sexagenaria migravit ad Christum. Qui dum ferretur ad sepeliendum, cæcus quidam se sub feretro flagitavit adduci, statimque ingressus, vultus diu lumine viduatus, reseratis oculis, adornatur ^f : nec distulit divina pietas beatos artus glorificare signis, cujus beatam animam cum choris angelicis suscipiebat in astris. Post dies autem quos lex Romana sancivit, ut defuncti cuiuspiam voluntas **1188** publice relegatur, hujus antistitis testamentum in foro delatum, turbis circumstantibus, a iudice reseratum recitatumque est. Presbyter quoque basilicæ tumens felle, quod nihil loco illi in quo sepultus fuerat reliquisset, ait : Aiebant semper plerique stolidum fuisse Nicetium : nunc ad liquidum verum esse patet, cum nihil basilicæ in qua tumultus est delegavit. Sequenti autem nocte apparuit presbytero cum duobus episcopis, id est Justo atque Eucherio ^g, in veste fulgenti, dicebat ad eos : Hic presbyter, sanctissimi fratres, blasphemias me obruit dicens, quia nihil facultatis scripturæ templo huic quo requiesco ; et nescit quia quidquid pretiosius habui ibidem reliqui, id est glebam corporis mei. At illi dixerunt : Injuste fecit ut detraheret servo Dei. Conversusque Sanctus ad presbyterum, pugnis palmisque guttur ejus illisit, dicens : Peccator contereunde, desine stulte loqui. Expergefactus autem presbyter, tumefactis faucibus ita doloribus coarctatur, ut ipsas quoque salivas Doris vix cum labore posset maximo deglutire. Unde

præf. ad Psalterium ait versus omnes integros, prout a cantante dicebantur, ab omni cœtu repetitos fuisse in psalmis responsoribus.

^g Ed., *non dicam*, quæ verba Sur. et Boll. omisere.

^f Vide lib. de Glor. conf. cap. 64, quod est de ejus miraculis.

^h Uterque Lugdunensis episc. fuit. Sanctus Justus colitur die 2 Septemb., Eucherius vero 16 Nov. Sepultus est autem Nicetius in ecclesia apostolorum, quæ exinde sancti Nicetii dicta, hodieque subsistit collegio canonicorum et parochiæ titulo decorata, ubi sacræ ejus reliquiæ asservantur. Ejus epitaphium refert Stevertius. Eum patriarcham appellat Gregorius lib. v Hist. cap. 29. Subscripsit concil. u Lugdun. an. 567.

factum est ut per dies quadraginta lectulo decubans graviter cruciaretur: sed, invocato Confessoris nomine, sanitati redditus, nunquam ausus est ea verba quæ prius præsumpserat garrelare. Et quia novimus Priscum episcopum a huic Sancto semper fuisse adversum, diacono cuidam hujus casulam tribuit. Erat autem valida, eo quod et ipse vir Dei robusto fuisset corpore. Cappa autem hujus indumenti ita dilatata erat atque consuta, ut solent in illis candidis fieri quæ per Paschalia festa sacerdotum humeris imponuntur; ibatque diaconus **1189** cum hoc vestimento discurrens, ac parvipendens de cuius usibus remansisset, hoc habens in lectulo, hoc utens in foro, de cuius fimbriis, si credulitas certa fuisset, reddi potuit salus infirmis. Cui ait quidam: O diacone, si scires virtutem Dei, et quis fuit ejus vestimento uteris, cautius te cum eo vivere oportebat. Cui ille: Vere, inquit, dico tibi, quia et hac casula tergo utor, et de capsâ ejus parte prolixiore decisa tegumen pedum aptabo. Fecit illico miser quod pollicitus est, suscepturus protinus divini iudicii ultionem. Verum ubi deciso cucullo apertis pedulis pedes operuit, extemplo arreptus a dæmone ruit in pavimento. Erat enim solus in domo, nec erat qui succurreret misero. Cumque spumas cruentas ore projiceret, extensis ad focum pedibus, pedes cum pedulibus ignis pariter devoravit. Hactenus de ultionibus.

VI. Agulfus [Ed., Aigulfus] quoque diaconus noster a Roma veniens, beata nobis sanctorum pignora deferebat. Hic causa orationis tantum locum quo Sanctus quiescit adivit, ingressusque ædem, dum diversorum miraculorum opus illustre perpendit, vidit immensum catervatim populum ad ejus sepulcorum, ac velut felicium examina apud ad consuetum alveare confluere; et alios, presbytero qui aderat ministrante, particulas cereæ pro benedictione sumere, alios parumper pulveris, nonnullos disruptas ab oportorio ejus fimbrias capere, et abire serentes in disparibus causis unam gratiam sanitatis. Hæc ille cernens, fide compunctus, lacrymans, ait: Si marinorum me moles fluctuum sulcare tonsis actum mei Sacerdotis devotio fecit, ut lustrata Orientalium martyrum sepulcra, aliquid de eisdem pignoris deferre deberem; cur non Gallicani mei Confessoris pignora capiam, per quæ mihi meisque salus integra reparatur? Et statim accedens, quasdam de herbulis *

A quas devotio populi sacrum jecit in tumulum, manu linteo operata, sacerdote porrigente suscepit, repositasque diligenter domum detulit: sed statim fidem hominis miraculorum **1190** actio comprobavit. Nam discerpis de his foliis, frigiticis cum aqua potu porrectis, protinus cum haustu salutem invenit, sed et multis deinceps. Quando autem nobis hæc retulit, jam quatuor exinde sanos factos ab hac infirmitate narravit. Joannes autem presbyter noster, dum ab urbe Massiliensi cum commercio negotiationis suæ rediret, ad hujus Sancti sepulcrum in oratione prosternitur, de qua consurgens, aspicit contractas compedes, disruptasque maculas catenarum, quæ culpabilium vel astrinxerant colla, vel suras attriverant, et admiratus est: sed hæc contemplatio non fuit vacua miraculis. Nam rediens ad nos presbyter, asserbat cum sacramento tres coram se ibi cæcos fuisse lumini redditos, ac domum rediisse salvatos. Nam apud Genahensem Galliarum urbem dum ejus reliquæ cum honore psallentium portarentur, tantam ibi Dominus gratiam præstare dignatus est, ut suppliciter adorantes, et cæci visum, et claudi recipere gressum: nec dubitare poterat quispiam præsentem esse Confessorem, cum videbant talia infirmis remedium munera ministrari.

VII. Seditio etenim in quodam loco exorta, cum vulgo sævientem volantibus saxis ac facibus, furor arma non mediocriter ministraret, unus elevato ensis acumine cum assultu gravi virum perculit. Post dies autem paucos nactus ab interempti germano, simili exitu trucidatur. Quod cum iudex loci illius comperisset, vinctum virum in carcerem retrudi præcepit, dicens: Dignus est letho hic scelestus occumbere, qui voluntatis propriæ arbitrio, nec expectato iudice, ausus est temere mortem fratris ulcisci. In qua dum teneretur custodia, et multorum sanctorum nominibus invocatis misericordiam precaretur, quasi ad Sanctum Dei proprie conversus, ait: Audi de te, sancte Niceti, quod sis potens in opere misericordiæ, ac pius in compeditorum flentium absolute. Deprecor nunc, ut me illa supereminenti pietate visitare digneris, qua in reliquorum absolute **1191** vinctorum sæpius claruisti. Et post paululum obdormiens, apparuit ei vir beatus, dicens: Quis es tu, qui nomen Nicetii invocas? aut unde nosti quis fuerit, quod eum obsecrare non desinis? At ille causam delicti ex ordine reserans, adjecit: Miserere, quæso, mihi, si tu es vir Dei quem invoco. Cui Sanctus ait:

* Qui scilicet beato Nicetio successit. De eo supra, in lib. iv Hist. cap. 36. Compluribus conciliis interfuit et subscriptus ab an. 575 ad an. 585, quo habita est synodus II Matiscon.

b Colb., infra, *casubulam*. Bell., *casublam*. Laud., *casulam*.

c Laud. et plerique Ed., *capsa*. Cucullum habebat id vestimentum, ut patet infra; et quidem cappæ olim cucullam habebant. Vide Mabillon. lib. i Liturg. Gallic. cap. 7, n. 2.

d Cæsarius Arelatensis libro i Vitæ suæ *casulam processoriam* et *Albam paschalem* pauperibus dedisse dicitur. Sanctus Remigius Rhemorum antistes in suo

Testamento *amphibalum album paschalem* suo successoris legavit.

e Sic Mss. omnes et Ed., præter Sur. et Boll., qui duo hæc verba *tonsis actum* omittunt.

f Id est, *lustratis... sepulcris*.

g Vide lib. vii Hist. cap. 12, et de Gloria conf. cap. 50. Nepotianus apud Hieronymum in epistola ad Heliodorum laudatur, quod basilicas ecclesiæ et martyrum conciliabula diversis floribus et arborum comis, vitumque pampinis adumbraret.

h Bal., *Genebensis*. Genabum, id est, Aurelianensem civitatem hic designari dubium non est, nam Gregorius Genevam passim *Janubam* nominat.

Surge in nomine Christi, et ambula liber; a nullo enim comprehenderis. At ille in hac expergefactus voce se absolutum, catenis comminutis contractaque trabe, miratur. Nec moratus, nemine retinente, usque ad ejus sepulcrum perrexit intrepidus. Tunc a iudice noxialis culpæ damnatione concessa, laxatus abscessit ad propria.

VIII. Gratum est illud addi miraculis, quid acens^a ad lectum ejus fecerit cicindilis, quia ingentia sunt quæ hic Sanctus in cœlis habitans operatur in terris. Igitur lectulus, in quo Sanctus quiescere erat solitus, sæpius miraculis adornatur illustribus, quique grandi studio ab Ætherio^b nunc episcopo fabricatus devotissime adoratur non immerito, cum frigoritici sæpius sub eo siti, compresso vapore ac frigore, salvantur, cæteri infirmi ibidem projecti protinus sublevantur. Palla etenim speciosa legitur, lychni in ea jugiter accenduntur. Unus igitur ex his per quadraginta dies totidemque noctes, ut ipse æditus asseruit, absque ullius fomenti adiutorio perduravit splendens, in quo nec papyrus^c addita, nec gutta olei stillantis adjecta, sed in ipsa qua primum statutus^d est compositione, permansit in luce præclara. Hujus Sancti reliquias Gallomagnus Tricassinorum pontifex^e devotus expetiit, quæ cum psallentio [*Al.*, psallendo] deducerentur, et cæcorum oculi illuminati sunt earum virtute, et aliorum morborum genera meruerunt recipere medicinam. Ad nos quoque facietergium, dependentibus villis^f in-textum, 1192 quod Sanctus super caput in die obitus sui habuit, est perlatum: quod nos tanquam munus cœleste suscepimus. Factum est autem, ut post dies plurimos ad benedicendam ecclesiam in parochia Paternacensi^g urbis Turonicæ invitaremur. Accessi, fateor, sacravi altare, decerpsi illa de linteo, locavi in templo: dictis missis, facta oratione, discessi. Paucis deinde diebus interpositis, advenit ad nos ille qui invitaverat, dicens: Gaude in nomine Douini, sacerdos Dei, de virtute beati Nicetii antistitis, nam noveris quia ostendit magnum miraculum in ecclesia quam sacrasti. Cæcus enim erat in pago nostro diuturna cæcitatibus et caliginis oculorum nocte detentus, cui apparuit vir quidam per visum noctis, dicens: Si vis sanus fieri, prosternere in orationem coram basilicæ sancti Nicetii altari, et recipies visum. Quod cum fecisset, disruptis tenebris, lumen ei virtus divina patefecit. Posui, fateor, de his pignoribus et

in aliis basilicarum altaribus, in quibus et energumeni Sanctum constituentur, et fidelis oratio sæpius promeretur effectum. Phronimii^h igitur Agathensis episcopi famulus epileptici morbi accessu fatigabatur, ita ut plerumque cadens ac spumans linguam suam propriis dentibus laceraret: et cum ei a medicis plurima fierent, accidebat ut, paucis mensibus interpositis, non tangeretur a morbo; sed iterum in recidivum cruciatumⁱ ruens, pejus quam prius egerat perferebat. Dominus vero ejus cum vidisset tantas virtutes ad sepulcrum beati Nicetii fieri, dixit ad eum: Vade et prosternere coram sepulcro Sancti, orans ut te adjuvare dignetur. Qui cum jussa expleisset, sanus regressus est, nec ultra eum hic attingit morbus. Septimus enim erat annus ab incolumitate^B pueri, quando eum nobis episcopus præsentavit.

1193 IX. Quidam vero pauper vivente Sancto, litteras ab eo elicit manu ejus subscriptas, qualiter sibi per devotorum domos eleemosynam flagitaret: post cujus obitum, adhuc cum ipsa circuiens epistola, non pauca ab eleemosynariis pro Sancti memoria capiebat. Desiderium enim erat omnibus, ut quisque vidisset subscriptionem Sancti, aliquid præheret egentis. Quod videns quidam Burgundio, non honorans, neque venerans Sanctum, observare pauperem cœpit a longe: vidensque eum silvas ingressum, irruit, et abstulit ei sex aureos cum epistola, collisumque calcibus reliquit exanimem. At ille inter calces, et reliqua verbera, hanc vocem emisit: Adjuro te per Deam vivum et virtutem sancti Nicetii, ut vel epistolam ejus mihi reddi facias, quia mihi ultra non erit vita, si eam perdidero. Ille vero ea projecta in terram abiit, quam pauper colligens venit ad civitatem, erat enim ibi eodem tempore Phronimius episcopus, cujus supra meminimus. Ad quem accedens pauper ille, ait: Ecce homo qui me graviter cæsum exspoliavit, abstulitque sex aureos, quos pro intuitu epistolæ sancti Nicetii acceperam. Episcopus autem narravit hæc comiti: iudex vero vocatum Burgundionem, percunctari cœpit ab eo quid exinde diceret. Negavit autem coram omnibus, dicens: Quia nunquam vidi hominem istum, neque res ejus abstuli. Episcopus autem aspiciens epistolam, vidit subscriptionem Sancti, et conversus ad Burgundionem, ait: Ecce in hac epistola subscriptio sancti Nicetii tenetur. Si es innocens, accede propius, et jura tangens manu

^a Sic Mss. et recte, nam *cicindilis* nomine lampadem intelligit, de qua infra sub nomine *lychni*, qui quadraginta dies absque fomento perduravit. Ed. *accens*.

^b Prisco successit. Subscripsit episcoporum rescripto pro monasterio Pictavensi, apud Gregor., lib. ix Hist. cap. 41. Vide et lib. x cap. 28. Non semel ad eundem Gregorius Magnus litteras scripsit.

^c Papyrus vice ellychnii sæpius adhibitam ex veteribus passim auctoribus constat. Unde in Glossariis nonnullis *papyrus*, quasi *parans pyr*, id est, ignem. Vide Gregor. Magni lib. I Dialog. cap. 5.

^d Colb. et Laud., quod *primum statutum est*.

^e Gallomagnus, episc. Trecensis, subscripsit concil. Paris. IV an. 575, et Matiscon. I an. 584. Porro

reliquiæ sancti Nicetii hic memoratæ servantur etiam nunc, ut observat Camusatius in Catalogo episc. Trecens. in ecclesia eidem sacra, quæ parochialis titulus est in urbe Tricassina.

^f Linteum villis onustum memorat Apollinaris Sidon. epist. 17 lib. v, in quem locum Savaro plura habet de villis mantilibus.

^g Hodieque superest, vulgo *Perrenay*, seu *Pernay*, dictus.

^h Sic Boll., et quidem recte, non *Phronimius*, ut habent cæteri Ed. et Mss., nam infra ipse episcopus Phronimius dicitur. Varias ejus fortunas descripsit Gregor. lib. ix Hist. cap. 24.

ⁱ Laud. et Colb., in *redire cruciatu*.

scripturam quam ipse depinxit. Credimus enim de virtute filius quia aut te hodie reddet ab hoc scelere comprobatum, aut certe abire permittet innoxium. At ille nihil moratus, accedit ad manus episcopi, qui hanc epistolam extentam tenebat; elevansque manus suas ut sacramentum daret, cecidit retrorsum supinus, et clausis oculis, spumias ab ore projiciens, quasi mortuus putabatur. Transeunte autem quasi duarum horarum spatio, **1194** apernit oculos suos, dicens: Væ mihi quia peccavi auferendo res pauperis hujus! Et statim retulit per ordinem quater injuriam intulerat homini illi. Tunc episcopus eum judice ^a obtenta culpa, ea tantem quæ abstulerat inopi reddidit, et pro cæde duos insuper solidos addidit, et sic uterque a judicis conspectu discessit.

X. Quanti per hunc Sanctum carcerali ergastulo revincti absoluti sint, quantorum compeditorum catenæ sive compedes sint contractæ, testis est hodie molos illa ferri, quæ in basilica ejus aspicitur, de supradictis suppliciiis aggregata. Nuper autem in conspectu Guntchramni principis Syagrium Augustodunensem episcopum regi referentem audivi, in una nocte in septem civitatibus carcerariis apparuisse beatum Virum, eosque absolvisse ab ergastulo, et abire liberos permisisse; sed nec iudices contra eos quidquam agere deinceps ausi sunt. De cujus sepulcro si fabricitans, si frigas habens, ac diversis morbis laborans quid pulveris sumpserit, ac dilectum acceperit, mox recipit sanitatem. Quod non est dubium præstare eum qui ait sanctis suis: *Omnia quæcunque petieritis in nomine meo, credite quia accipietis, et venient vobis (Marc. xi, 24).*

XI. Igitur apud vicum Prisciniacensem ^b urbis Toronica ecclesia dudum constructa absque sanctorum pignoribus habebatur. Cumque incolæ loci plerumque peterent ut eam quorumpiam sanctorum cineribus sacrares, de supradictis reliquiis saneto altari collocavimus ^c: in qua ecclesia sæpius virtus Domini per beatum manifestatur antistitem. Nuperimo autem tempore, mulieres quædam vexatæ a dæmonio, ex termino Biturigo venientes, tres numero, dum ad basilicam sancti Martini deducerentur, hanc ecclesiam sunt ingressæ: illico collisis in se palmis, dum sancti Nicetii faterentur se virtutibus cruciari, projicientes ab ore nescio quid purulentum ^d cum sanguine, ab obsessis [*Al.*, immundis] spiritibus protinus sunt mundatæ. Dado unus ex his pagensibus, cum in hostilitate illa quæ apud Convenas acta ^e est **1195** accessisset, et plerumque in periculis mortis irrueret, vovit ut si domum reverteretur

incolomis, ad memoratam ecclesiam exornandam hu honore beati Nicetii aliqua ex his quæ adquisierit [*Al.*, adquisierat] largiretur. Rediens igitur duos calices argenteos detulit, vovitque iterum in itinere, ut hos ecclesiæ conferret, si ad propria sospes accederet. Ad domum igitur accedens, unum tantummodo dedit, alium fraudare procuravit, dans cooperitorium Sarmaticum, quo altare dominicum, cum oblationibus tegetetur. Apparuit autem viro Vir beatus per somnium, dicens: Quousque dubitas, et votum implere dissimulas? Vade, inquit, et calicem alterum quem vovisti redde ecclesiæ, ne pereas tu et domus tua: cooperitorium vero, quia rarum ^e est, non ponatur super numera altaris, quia non exinde ad plene tegitur mysterium corporis sanguinisque dominici. At ille exterritus, nihil moratus, votum quod voverat velociter aimplevit. Hujus hominis frater ad vigiliis dominici Natalis adventit, monuitque presbyterum, dicens: Vigilemus unanimiter ad ecclesiam Dei, atque exoremus devote beati Nicetii potentiam, ut, eo obtinente, hujus anni curriculum cum pace ducamus. Quod presbyter audiens, gavisus jussit signum ad vigiliis commoveri. Quo commoto, adveniente presbytero cum clericis et reliquo populo, hic gulæ inhians moras veniendi innectebat; misitque sæpius presbyter ad eum accessendum. Quibus respondebat: Paulisper sustinete, et venio. Quid plura? transactis vigiliis, data luce, hic qui prius commonuerat, ad vigiliis non accessit. Presbyter vero, impleto officio, commotus contra hominem, ad metatum ejus properat, quasi eum a comunione suspenderet: at ille correptus febre, sicut vino, ita divino exurebatur incendio: nec mora, viso presbytero, datis vocibus cum lacrymis, supplicabat sibi penitentiam tradi. Cunque eum presbyter increparet, dicens: Merito a sancti Nicetii virtute exureris, ad cujus **1196** ecclesiam venire ad vigiliis neglexisti, inter sermocinantium colloquia spiritum exhalavit. Facta quocunque hora tertia, cum populus ad missarum solemniam ^f conveniret, hic mortuus in ecclesiam est delatus. Quod virtute sancti Antistitis actum nemo ambigere potest. Hæc enim nobis ipse exposuit presbyter. Plurima etenim de his vel proprie experti sumus, vel per fidelium relationem cognovimus, quæ indicere longum putavimus.

XII. Sed quoniam placuit libello clausulam dare, unum adhuc admirandum de libro Vitæ ejus, quem supra a quodam scriptum præfati sumus, memorabo miraculum: de quo virtus divina procedens non reliquit inglorium, sed ad comprobandam virtutem dictorum patefecit esse plurimis gloriosum. Diaconus fuit, ex lib. vii Hist. cap. 38.

^e Scilicet ob tenuitatem transparens.

^f Unicæ missæ mentio hic fit in Natali Domini, qui mos erat Ecclesiæ Gallicanæ. Tres in Ordine Gelasiano et in Gregoriano assignantur, quod triplex Romæ erat hac ipsa die statio, ubi missa celebrabatur, sed a tribus diversis sacerdotibus. Hinc tamen manavit consuetudo tres missas illa die celebrandi. Vide Mabillon. lib. ii Liturg. Gallic. num. 7.

^a Id est, a judice, seu comite.

^b Duplex est hodieque hujus nominis vicus in pago Toronensi, alter alteri proximus, et uterque sub præfectura Luccensi. Primus Prisciniacus major dicitur (*le Grand-Préçigni*), ad Clasiam fluvium (*la Claise*); alter minor Prisciniacus (*le Petit-Préçigni*), ad Brenonnem amniculum (*Brignon*).

^c Colb., consecravimus.

^d Id est in expeditione adversus Gundobaldum Ballomerem, in qua Convenarum urbs destructa

enim Augustodunensis gravi oculorum cecitate turbatus, audivit hæc quæ glorificator sanctorum suorum Deus ad Sancti tumulum exercebat, dixitque suis : Si ejus adirem sepulcrum, aut aliquid de sanctis pignoribus sumerem, aut certe si pallium, quo sancti artus teguntur mererer attingere, fierem sanus. Cumque hæc et hujusmodi cum suis verba conferret, astitit repente clericus quidam, dicens : Bene, inquit, credis, sed si de iisdem firmare mentem cupis virtutibus, ex volumen chartaceum, quod de his habetur scriptum, ut facilius credas ea quæ ad auditum tuarum aurium pervenerunt. At ille priusquam legere appeteret, inspirante divinæ pietatis respectu, ait : Credo quia potens est Deus egregia operari per famulos suos. Et statim posuit volumen super oculos suos. Extemplo autem, fugato dolore disruptaque caligine, usum videndi recipere meruit voluminis a virtute, et in tantum claritate potitus est ^a, ut ipse propriis oculis legens virtutum gesta cognosceret. Operatur hæc autem unus atque idem Dominus, qui gloriatur in sanctis suis, atque ipsos ^b illustribus miraculis editos efficit gloriosos : ipsi gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT IX.

De sancto Patrolo abbate.

1197 Cum egregia Moysis vatis prudentia, ad conformandum divinæ descensionis tabernaculum, juxta ipsum oris dominici præceptum, fabricare disponeret, atque ad hoc eundemque ^c apparatus multa congerere jussus, non habere cuncta in regestu promptuarii, quæ ab ipso Domino ostensa fuerant in montis ardui summitate, jussit commoueri populum, ut offerret unusquisque pro viribus quiddam inueneris Deo, et hoc non ex necessitate, sed sponte (*Exod. xv*). Offerebant ergo donaria auri, argentique, æris ac ferri metalla; gemmarum etiam micantium pulchritudines, ac fila byssi duplicati cœcique his torti; nonnulli pellis arietum rubricatas, pilosque caprarum. Sed cum hæc omnia doctores Ecclesiarum esse allegorica tradidissent, et in reliquis donariis gratiarum genera demonstrassent [*Bal.*, declarassent], in illis caprarum pilis laudationum verba comparaverunt; ita nunc et nos steriles sensu, imperiti studio, squalentes in actu, et si aurum, argentum, vel gemmas, filaque duplicata ac torta non offerimus, saltem vel pilos caprarum, id est verba quæ sanctorum atque amicorum Dei prodant miracula, in Ecclesia sancta porrigimus, ut legentes eo incitentur studio quo sancti meruerunt scandere polium. Ergo quia nobis de beati Patrocli Vita nuper data relatio quædam prodidit, non omittenda sed manifestanda curavi; et licet sermone rustico, non tamen oculi

^a Sic Colb. Cæteri, in tanta... positus.

^b Editi, ut qui ipsos... effecit.

^c Bad. et Sur., ejusdemque. Bal. et Laud., ad hunc eundem. Infra, et ostensa.

^d Ingenui erant intor nobiles et servos mediæ, liberi scilicet nati.

^e Subscriptis conc. Aurelian. III an. 538 et per

A arbitratum sum quæ Deus gessit per famulam suam.

I. Igitur beatissimus Patroclus Biturigi territorii incola, Ælberio patre progenitus (*An. 576, 19 Nov.*), cum decem esset annorum pastor ovium destinatur, fratre Antonio traditio ad studia litterarum. Erant enim non quidem nobilitate sublimes, ingenii tamen ^d; cumque quodam meridie hic a scholis, ille a grege commisso ad capiendum cibum paterno in hospitio convenissent, dixit Antonius fratri suo : Discede longius, **1198** o rustice; tuum est enim opus oves pascere, meum litteris exerceri : qua de re nobiliorem me ipsius officii cura facit, cum te hujus custodiæ servitus vilem reddat. Quod ille audiens, et hanc increpationem quasi a Deo sibi transmissam putans, reliquit oves in campi planitie, et B scholas puerorum nisu animi agili atque cursu velocissimo expetivit, traditisque elementis, ac deinceps quæ studio puerili necessaria erant, ita celeriter, memoria opitulante, imbutus est, ut fratrem vel in scientia præcederet, vel alacritate sensus, adjuvante divini Numinis auxilio, antereit. Dehinc Nunnioni [*Ed., Mumioni*], qui quondam cum Childeberto Parisiorum rege magnus habebatur, ad exercendum commendatus est. A quo cum summa amoris diligentia nutrireretur, ita se humilem atque subjectum omnibus præbebat, ut omnes eum tanquam proprium parentem in summa bonitate diligerent. Regressusque ad domum, patre defuncto, reperit matrem suam adhuc superstitem. Cui illa ait : Ecce genitor tuus, o dulcissime nate, obiit; ego vero absque solatio C dego. Requiram puellam pulchram ingenuamque, cui copulatus solatium præbeas maternæ viduitati. At ille respondit : Non conjungor maturanæ conjugii, sed quæ concepit animus cum Domini voluntate perficiam. Cui cum genitrix non intelligens quæreret quid hoc esset, prodere noluit, sed abiit ad Arcadium ^e Bituricæ urbis episcopum, petiitque sibi comam capitis tonderi, ascirique se in ordinem clericorum. Quod episcopus, Domino volente, sine mora complevit. Nec multo post diaconatus officium sumens, vacabat jejuniis, delectabatur vigiliis, exercebatur lectione, atque in oratione assidua promptus effundebatur, ut nec ad convivium mensæ canonicæ cum reliquis accederet clericis. Quod audiens archidiaconus ^f, frendens contra eum, ait : Aut cum reliquis fratribus cibum sume, aut certe discede a nobis; non enim rectum videtur ut dissimules cum his habere victum, cum quibus ecclesiasticum implere putaris officium.

II. Non est autem de his servus Dei commotus animo, qui jam eremi sitiebat **1199** adire secretum : sed ab urbe egressus memorata, venit ad vicum Ne-reensem ^g, ibique adificato oratorio, sancti Martini

Probianum presbyterum Aurelian. IV an. 511.

^f Archidiaconi erant veluti ceterorum clericorum præfecti. De eorum officiis et prærogativis agit Thomassinus *Discipline eccles.* part. I, lib. II, cap. 12. Nota clericos tunc in communi mensa vixisse.

^g Bal., *Mereensem*, et sic infra. Habetur apud Bituriges Meriacum supra Carem fluvium (*Mery-sur-*

reliquis consecrato, pueros erudire cœpit in studiis litterarum. Veniebant autem ad eum infirmi et sanabantur, atque energumeni nomen ejus confidentes emundabantur: nec ei erat solitudo ut voluerat, sed patefacta virtus publicum usquequaque reddebat. Tunc pro auspicio quiddam ^a brevibus conscriptis posuit super altare, vigilans et orans tribus noctibus, ut quid ei Dominus agere juberet, dignaretur manifestissime declarare. Sed pietatis divinæ inclita miseratio, quæ eum præsciens eremitam esse decreverat, brevem illum accipere jubet, ut ad eremum properaret. Ille autem in cellula in qua debebat, congregatis virginibus, monasterium instituit puellarum, nihil de omni labore suo quod ibidem aggregaverat cum abscederet sumens, nisi rastrum unum, unamque bipennem: ingressusque altas silvarum solitudines, venit ad locum qui dicitur Mediocantus; ibique constructa cellula, in opere, quod supra diximus, Deo vacabat; atque inibi cum multis energumenis, manu imposita, per signum crucis effugatis dæmonibus, mente integra reddidisset, unus ad eum adductus est rabidus, qui rictibus patulis dentibusque eruentis, quod attingere poterat dentibus propriis læniabat. Pro quo per triduum in oratione prostratus, obtinuit ad illam divinæ miserationis potentiam, ut mitigato furore, letho obnoxius mundaretur, immissisque in os ejus digitis, fugato feralis atrocitatis spiritu, personam restituit incolumitati. Nullas enim ante eum vires habere poterat persuasionis iniquæ præstigium. Nam sicut hos qui vexabantur emundabat, ita et quæ immittebat occulte atrociora auctor criminis, repellere per crucis sacratissimæ virtutem. Nam Leubellæ cuidam feminæ, cum per luen illam inguinarium diabolus, Martinum mentitus, oblationes quibus quasi populus salvaretur **1200** nequiter obtulisset, hæc ad Sanctum delatæ, non solum revelante Spiritu sancto evanuerunt, verum etiam ipse incensor malorum Sancto terrimus apparens, quæ nequiter gesserat est confessus. Transfiguratur enim se sæpe diabolus in angelum lucis (*II Cor. xi, 14*), ut hac fraude decipiat innocentes. Sed cum ei multas intentaret insidias, ne hic ascenderet, unde ille corruerat, immisit ei cogitationem, ut, prætermissa eremo, ad sæculum reverti deberet. Sed hic Sanctus cum virus grassari sensisset in pectore, in oratione prostratus petebat ut nihil aliud nisi quod Deo esset placitum exerceret. Tunc apparuit ei angelus Domini per visum, dicens: Si vis mundum videre, ecce columna, in quam ascendens contemplare omnia quæ geruntur in eo. Erat enim ante eum per ipsam visionem columna miræ celsi-

Cher). Sed nostra lectio, quæ est aliorum Edit. et Mss., præferenda. Hic quippe designatur locus olim celebris, *Aquæ Neri* dictus in tabulis Peutingerianis, qui hodieque priscum nomen retinet in agro Bubo-nensi, vulgo *Neris* nuncupatus, oppidum non inele-gans, ubi prioratus visitur, sed monasterii virginum nequidem rudera supersunt.

^a Ed., tunc pro hospitio quoddam. Unde Sur., tunc pro hospitio eligendo quædam conscripta breviter, etc.

tudinis collocata, in quam ascendens vidit homicidia, furta, cædes, adulteria, fornicationes, et omnia prava quæ geruntur in mundo. Et descendens ait: Ne, quæso, Domine, revertar ad has pravitates, quas dudum te confessus oblitus sum. Tunc ait illi angelus qui cum eo loquebatur: Desine ergo quærere mundum, ne pereas cum eo; sed potius vade in oratorium in quo Dominum depreceris; et quod ibi inveneris, hoc tibi erit consolatio in peregrinatione tua. Ingressusque cellulam oratorii, invenit tegulam fictilem, in qua signum crucis dominicæ erat expressum; agnoscensque munus divinum, intellexit sibi ad omnia mundanæ persuasionis incitamenta hoc esse inexpugnabile munimentum.

III. Post hæc ædificavit sanctus Patroclus monasterium Columbariense ^b in milliaribus quinque a cellula eremi in qua habitabat, et congregatis monachis, ut in solitudine libero potius fungeretur arbitrio, abbatem instituit, qui gregi monasteriali præseset. Octavum enim et decimum in hoc eremi loco expleverat annum. Tum, congregatis fratribus, transitum suum annuntians, obiit in senectute bona ^c, sanctitate **1201** præcipua; qui aquis ablutus, feretroque impositus ferebatur ad monasterium suum, ubi se vivens sepeliri mandaverat. Tunc archipresbyter Nereensis vici, collecta clericorum cohorte, voluit vi auferre glebam sancti corpusculi, videlicet ut ad vicum suum unde egressus fuerat sepeliretur; sed cum furibundus veniens vidisset a longe pallam quæ tegebat artus sanctos eximio albere nitore, ita nutu Dei est metu perterritus, ut omni velocitate revocaret ab animo quod male conceperat levitatis arbitrio, conjunctusque præsentio in exsequiis Sancti progressus, tumulavit eum cum reliquis qui aderant fratribus, in ipso Columbariensi monasterio: ad cuius sanctum sepulcrum Prudentia cæca cum alia Lemovicina puella, similiter lumine viduata, ut sepulcrum sanctum in oratione osculatæ sunt, lumen recipere meruerunt. Maxonidius autem post quintum cæcitatæ suæ annum, hunc tumulum sanctum adiit, lumenque recepit. Energumeni vero Lupus, Theodulfus, Ruco, Scoppia, Nectariola et Tacihildis ad hunc Sancti tumulum sunt mundati: sed et puellæ duæ de Lemovicino venientes, oleo quod ipse Sanctus benedixit perunctæ, a nequitia qua obsidebantur mundatæ sunt. Et quotidie ibidem ad corroborandam fidem gentium operatur Dominus, qui perpetualiter glorificat sanctos suos.

CAPUT X.

De sancto Friardo reclauso.

Multi varique ^d sunt gradus per quos ad cælorum

^b Vulgo, *Columbiers*, in archipresbyteratu montis Lucii (*Mon-Luçon*), apud Bituriges, ubi prioratus ord. Cluniacensis monasterio Silviniacensi subjectus. Aliud est monasterium Columbariense, quod memoratur in libro 1 de Ecclesiis Claromontensibus, cap. 30.

^c Obiit octogenarius, ut dicitur lib. v Hist. cap. 10.

^d Scripti duo, *Multi enim sunt*.

regna conscenditur, de quibus, ut opinor, et David A dicit, quia *ascensus in corde disposuit* (Psal. LXXXIII, 6). Accipiuntur ergo hi gradus diversorum operum ad cultum divinum profectus, et nullus in his gressum ligere potest, nisi fuerit, sicut sæpe testati sumus, Dei adjutorio provocatus. Sic enim Psalmographus in illo mediæ perfectionis gradu loquitur, dicens: *Nisi Dominus ædificaverit domum, in vanum laborant qui ædificant eam* (Ps. cxxvi, 1). Quod adjutorium, non modo martyres, verum etiam et illi quos sacræ vitæ roboravit auctoritas [Ed., celebravit], **1202** jugiter inquirentes, ad hoc quod sitis desiderii spiritalis promebat alacres pervenerunt. Nam si ad martyrium mens accensa est, hujus adjutorii opem poposeit martyr ut vinceret; si jejunii observantiam adhibere studuit, ut ab eo confortaretur afflictus est; si castitati artus reservare voluit impollutos, ut ab illo muniretur oravit; si post ignorantiam prænitendo converti desideravit, ut ab eo nihilominus sublevaretur cum lærymis flagitavit; et si quid operis boni exercere eorum quispiam meditatus est, ut ab hoc adjutorio juvaretur expetiit. Per hos ergo scalæ hujus ascensus tam difficiles, tamque excelsos, tam arduos, cum sint diversi, ad unum tamen Dominum per hujus adjutorii opem conscenditur. Idcirco semper ille poseendus, ille querendus, ille invocandus erit, ut quod de bono mens concipit, adjutorio suo ipse perficiat, de quo et nobis sine fine oportet dicere: *Adjutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit cælum et terram* (Ps. cxxxiii, 8). Sicut et ille beatissimus, de quo nunc nobis futurus est sermo, qui inter diversas vel tentationes, vel cruces sæculi, semper hujus adjutorii munimen expetiit.

I. Fuit igitur apud insulam Viadunitam ^a urbis Namneticæ vir egregiæ sanctitatis, Friardus nomine, reclusus (An. 576, vel 577, 1 Aug.), de cujus vita parumper ad ædificationem Ecclesiæ dicere delectat animum, quia ignoro si ab aliquo sit scripta. Hic ab infantia sua semper Deo devotus fuit atque pudicus: factus autem vir, semper in Dei laudibus, semper in oratione, semper in vigiliis debebat: victus necessaria propriis manibus exigebat a terra; et si in opera inter reliquos properaret, nunquam ab oratione cessabat. Quod vicinis aut extraneis, ut mos rusticorum habet, ridiculum erat. Quodam vero die, dum cum reliquis, in segetem culmis incis, manipulos colligaret, examen miserabilium atque sævarum muscarum, quas vulgo vespas vocant, reperiunt; cumque acerrime messorum, emissis aculeis, lacerarent, undique circumeuntes messem, locum illum in quo hæc adunatæ erant transiliunt, atque irridendo beatum Friardum alloquuntur dolose, dicentes: Veniat benedictus, veniat religiosus, qui orare non **1203** desinit, qui crucem auribus et oculis semper imponit, qui viis itineris sui salutaria

vexilla prænituit: ipse metat super examen, ipse eum sua oratione mitescat. Tunc quasi ad confusionem dominicæ virtutis hæc verba suscipiens, provolutus terræ orationem fudit ad Dominum; et accedens, factio desuper signo crucis, ait: *Adjutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit cælum et terram*. Ad hæc ejus orationem confestim omnes vespæ se infra antrum unde egressæ fuerant abdidit. Ille vero ad spectaculum omnium messem desuper illæsus expetiit. Quod non sine miraculo irridentibus fuit, eo quod Dominus in se sperantem ad confusionem eorum sic dignatus fuerit roborare. Denique post hæc, cum in arborem pro quadam necessitate ascendisset, subito colliso sub pedibus ramo rueret: cæpit, cadensque deorsum, per singulos quos percutiebat ramos, Christi beatissimum nomen invocabat, dicens: Christe omnipotens, salva me. Cumque pervenisset ad terram, nihil est vocitus, sed aiebat semper: *Adjutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit cælum et terram*.

II. His et aliis virtutibus animatus, cæpit intra secreta cordis tacitus cogitare dicens: Si crux Christi, et invocatio nominis ejus, atque adjutorium postulatum ab eo tantam potentiam habet, ut aspera quæque mundi devincat, periculosa obruat, tentationum atra depliat, et omnia quæ sunt sæculi hujus oblectamenta pro nihilo reputata fastidiat; quid mihi et mundo, nisi ut relictis omnibus quæ ejus sunt, in illius vacare solus debeam obsequiis, cujus nominis invocatione a periculis sum salvatus iniquis? Et egressus ab hospitio suo, obliis parentes et patriam, eremum petiit, ne in sæculo habitanti impedimentum aliquod de oratione mundi sollicitudo conferret. Ipse quoque et abbas Sabaudus [Colb., Baudus], qui quondam regis Clotarii minister fuerat, pœnitentiam accipientes, Vindunitensem Namnetici territorii insulam sunt aggressi: habebant autem secum et Secundellum diaconem. Abbas vero, ablata de aratro Domini manu, ab insula discedens ad monasterium rediit ^b, nec multo post, oculis decausis, **1204** gladio est peremptus. Sanctus vero Friardus cum Secundello diacono in supradicta insula stetit immobilis. Habebat tamen uterque eorum propriam cellulam, sed procul a se positam. Cumque strenue in oratione persisterent, nocte Secundello diacono apparuit tentator in specie Domini, dicens: Ego sum Christus, quem quotidie deprecaris. Jam enim sanctus effectus es, et nomen tuum libro vitæ cum reliquis sanctis meis ascripti: egredere nunc ab hac insula et vade, fac sanitates in popules. His et ille illectus deceptionibus discessit ab insula, nec socio ^c nuntiavit: tamen cum infirmis in nomine Christi manus imponeret, sanabantur. Regressus autem post multum tempus ad insulam, venit ad socium cum vana gloria, dicens: Abii enim extra insulam, et virtutes multas in populis feci. Cumque

^a Plerique Ed., Vindunitam. Colb. et Bell. infra habent Vindunitensem.

^b Bal., monasterium reliquit.

^c Scripti duo, satelliti, quæ vox Gregorio familiaris est.

conterritus ille interrogaret quid hoc sibi vellet, cuncta quæ gesserat simpliciter pandit. At senior obstupescens, suspiransque et lacrymans, ait: Væ nobis, in quantum audio a tentatore delusus es! Vade, age poenitentiam, ne ultra tibi prævaleant ejus doli. Quod ille intelligens, et perisus se timens, cum fletu ad pedes ejus prosternitur, rogans ut pro se Dominum deprecaretur. Vade, inquit, et pariter ejus omnipotentiam pro salute animæ tuæ poscimus. Non est enim difficilis Dominus se consentibus misereri, cum ipse per prophetam dicat: *Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat (Ezech. xxxiii, 11)*. Orantibus autem illis, advenit iterum tentator in simili specie ad Secundellum diaconem, dicens: Nonne præceperam tibi, eo quod oves meæ morbidae essent, et pastore indigerent, ut egredereris et visitares, atque opem sanitatis eis tribueres? Et ille: In veritate enim comperi quod seductor sis, neque te Deum credo, cujus te speciem mentiris habere. Tamen si Christus es, crucem tuam quam reliquisti ipsam ostende, et credam tibi. Cumque non ostenderet, diaconus crucem Domini in os ejus faciens, confusus evanuit. Rursumque ad eum veniens cum multitudine dæmonum, tanta eum cæde mactavit, ut vix putaretur evadere, et discedens, nusquam comparuit. Idem postea diaconus in **1205** summa sanctitate perdurans, die debito defunctus est ^a.

III. Beatus vero Friardus, cum magnis virtutibus effulgeret, quadam vice effractum e vento ab arbore ramum, quem, ut ferunt, ipse inseruerat collegit, compositumque baculum sibi exinde, quem manu gereret, fecit. Post multum vero tempus jam arefactam virgam in terra plantavit, infusaque aqua sæpius, baculus ille frondens emisit et poma, atque infra duos aut tres annos in magnam arboris proceritatem distentus excrevit. Quod cum grande miraculum populis cernentibus haberetur, et quotidie ad hanc visendam immanis turba conflueret, ut etiam ipsam remotionem insulæ virtus prodita publicaret, Sanctus Dei, ne vanæ gloriæ labe subrueret, arborem arrepta securi succidit. Rursusque Sanctus alterius arboris ruinam cernens, quæ acta venti violentia floribus plena corruerat, misericordia motus oravit, dicens: Ne pereat, quæso, Domine, hujus arboris fructus, quæ te jubente florum ornamenta produxit: sed potius a te incrementum ^b reparationis ^c indultum, fructuum adipisci mereatur effectum. Et hæc dicens, accepta secure, amputata arboris columna, super radices quæ adhuc hærebant, columnam ipsam in modum sudis fecit acutam, eam-

^a Simul cum sancto Friardo colitur apud Namnetes die 2 Augusti, quod prima dies, quæ est natalis sancti Friardi, festo sancti Petri ad Vincula impedita sit. Albertus de Monte Relaxo sanctum Secundellum dicit obiisse III Kalend. Maias.

^b Id est, incremento... indulto.

^c Id est, placitorum (les plaids). Bal., *membris actuum*.

^d Baronius sancti Benedicti epistolam ad sanctum Remigium rejicit, quod in ea sanctus Pater beatum antistitem fratrem nuncupet.

A que terræ defixit. Mox ligatis sine radice ramis, ad pristinum restituta statum, flores qui aruerant viruerunt, ipso quoque anno hæc arbor fructus cultori suo restituit. Credo ego de misericordia Dei, quod miraculum præsens exegit loqui, quia obtinere potuit hic oratione sua vitam mortuis a Domino impetrari, qui obtinuit arbores aridas in rediviva viriditate frondescere.

IV. Idem cum plerumque transitum suum fratribus prædiceret, quadam die tactus a febre, dicit suis: Ite ad Felicem episcopum, et nuntiate ei discessum meum, dicentes: Frater tuus Friardus dixit: Ecce, consummato cursu vitæ hujus, de hoc mundo absolvere, et ut sis **1206** certior de hoc verbo, die Dominica transitum accipio, et vado ad requiem quam mihi promisit Rex æternus Deus. Veni, obsecro, et videam te prius quam obeam. Cumque ille occasione nescio qua detineretur, mandatum misit, dicens: Rogo si fieri potest ut me modicum sustineas, donec moris acionum ^e dissolutis, ad te usque perveniam. Revertentibus vero nuntiis et ista dicentibus, cum jam lectulo decubaret, ait: Surgamus ergo, et sustineamus fratrem ^d nostrum. O virum sanctitate ineffabilem! qui quanquam festinaret dissolvi, et cum Christo esse, non tamen oblitus charitatem, obtinuit apud Dominum adhuc ecce in mundo, ut fratrem cerneret spiritali intuitu. Sed nec illum infirmi reor fuisse meriti, cujus adventu Dominus hujus sancti dilatare dignatus est dies. De qua tarditate accepto nuntio, protinus quiescente febre, sanus surrexit a lectulo. Post multum vero tempus, adveniente episcopo, a febre corripitur, ingressumque ad se salutatur et osculatur, dicens: Grandes mihi moras de itinere debito facis, o sancte sacerdos! Quibus vigilantiis, nocte, quæ erat Dominica, mansu factu, tradidit spiritum. Quo emissu, mox omnis cellula ab odore suavissimi reperta tota contremuit; unde indubitatum est angelicam ibidem adfuisse virtutem, quæ Sancti meritum signans, cellulam divinis faceret aromatis effragrare: cujus gloriosum corpus sacerdos ablutum recondit in tumulo ^e, Christus animam suscepit in cælo, relinquens terrigenis exempla virtutum.

CAPUT XI.

De sancto Calyppane recluso.

^d Semper paupertas sæculi regiam ^f reserat cæli, atque utentes se non modo præparat polo, verum etiam glorificatos miraculis illustres esse declarat in mundo, quo fit ut dum illa ergastularis contritionis ^e revinctio **1207** paradisi januam patefaciat, anima æ-

^e Ibi nunc exstat parœcialis ecclesia sub titulo sanctorum Friardi et Secundelli, ut ex Breviario Namnetensi observat Coitinus. De Felice episcopo passim agit Gregorius, de quo suis locis nonnulla observavimus. Friardum laudavit idem Gregorius lib. IV Hist. cap. 37 novo. De ejus mortis anno vide Coitinum ad an. 577, n. 49, et confer cum loco Gregorii mox laudato.

^f Id est, januam. Ed., *regna*; et infra Bal., *aque viventes ac non modo*, etc.

^e Aliquot Ed., *constrictionis*.

gelicis choris inserta in requie sempiterna persulset : sicut nunc de beato Caluppane recluso, quod verum cognovimus, prorsus silere nequimus.

I. Hic autem ab ineunte aetate (An. 578, 5 Mart.) semper religionis ecclesiasticæ bonum quæsit et reperit, et apud monasterium Meletense terminum Arverni conversus ^a, in magna humilitate se fratribus præbuit. Erat enim summæ abstinentiæ, ita ut ab inedia nimium attritus, quotidianam cum reliquis fratribus operam explere nequit. Unde, ut mos est monachorum, magnum ei improperium inferebant, dicente sibi præsertim Præposito : Qui non deliberat laborare, indigne postulat manducare. Dum autem hic assidue ureretur [A., uteretur] his exprobrationum verbis, valem haud procul a monasterio conspicitur, de cujus medio lapis natura præbente consurgens, provebitur in excelsum quasi in quingentis aut eo amplius pedibus, nullam penitus habens cum reliquis montibus circumpositis conjunctionem : cujus vallis medium fluvius alluit, qui hunc montem placide contingens dilabitur. In hujus ergo lapidis scissuram, quod præcis temporibus quondam propter transitum hostium receptaculum fuit, eremita sanctus ingreditur, et, exciso lapide, habitacula statuit, in qua nunc per scalam valde difficilem scanditur : locus etenim ille tam difficilis est ad incedendum, ut etiam feris bestiis illuc accedere sit laboris. In hoc loco oratoriolum parvulum quodam modo fecit, cui oranti, ut ipse nobis cum lacrymis referre erat solitus, serpentes super caput ejus sæpius decidebant, et involventes se circa collum ejus, non minimum ei inferebant horrorem. Sed quia diabolus ad speciem callidi serpentis habetur, non ambigitur ejus hanc fuisse immissionis insidiam. Nam cum ille ad hæc perstaret immobilis, nec moveretur minorum anguillam icibus, quadam die duo dracones immensæ magnitudinis ad eum ingressi, astiterunt procul : quorum unus, ut arbitror, ipse dux tentationis, validior altero erat, qui erecto pectore os suum **1208** contra os Beati quasi aliquid mussitaturus erexit. At ille timore perterritus, tanquam æneus ^b valde diriguit, nullumque penitus membrum movere potens, neque manum elevare ut signum beatæ crucis opponeret. Cumque ambo diutissime in silentio constitissent, venit in mentem Sancto per spiritum, ut orationem Dominicam, et si labia movere non poterat, vel corde clauaret. Quam dum tacitus loquitur, cœperunt paulatim membra ejus, quæ inimici fuerant arte revincta, dissolvi, et sentiens se manum dexteram habere jam liberam, ori signum beatæ crucis imponit, rursusque conversus ad hydrium, pingit iterum crucem Christi adversus eum, dicens : Tune es ille, qui protoplastum de paradisi habitaculo projecisti, qui germani dexteram parricidio cruentasti, qui Pharaonem ut populum Dei

A persequeretur armasti? qui ad extremum ipsum Hebræorum populum, ut invidia succedente persequeretur Dominum, excitasti? Discede a servis Dei, a quibus sæpius superatus discessisti confusus, tu es enim in Cain projectus, in Esau supplantatus, in Goliath prostratus, in Juda traditore suspensus; et in ipsa illa Dominice virtutis cruce cum potestatibus et dominationibus tuis triumphatus atque contritus es. Abde nunc, Dei inimice, caput, et humiliare sub signaculo crucis divinæ, quia non est tibi portio cum servis Dei, quorum est hæreditas regnum Christi. Hæc et hujusmodi Sancto dicente, crucemque per singula faciente, draco hujus vexilli virtute confusus, vicissim se humilians terræ subditur. Sed dum hæc agerentur, ille alius circa pedes et **B** tibias Sancti in insidiis volvebatur. Cumque hunc ad pedes suos confusum sanctus eremita videret, orationem faciens, eum abire jussit, dicens : Vado retro Satana, nihil mihi in nomine Christi mei poteris ultra nocere. At ille usque ad limen cellulæ egressus, sonum validum per inferiorem partem emisit, et tanto cellulam fetore replevit, ut nihil aliud quam diabolus crederetur; nec ultra coram Sancto aut serpens, aut draco comparuit.

1209 II. Erat enim assiduus in opere Dei, nec vacabat ad aliud, nisi aut legeret aliquid, aut oraret : etiam cum parumper cibi caperet, semper orabat. Sumebat interdum piscem de flumine, raro quidem, sed cum voluisset, opitulante Domino, confestim aderat. Cibum panis non aliunde sumebat, nisi qui **C** de monasterio mittebatur : si quis vero devotorum panes detulisset aut vinum, id in cibos deputabatur egentium, in illorum duntaxat qui ab eo aut signum salutare suscipere, aut infirmitatum remedia sumere flagitabant : scilicet ut quos per orationem saluti daret, etiam cibi refectioe fovaret, illud Domini recolens, quod in Evangelio de turbis quas a diversorum morborum contagio sanaverat dixit : *Dimittite eos jejunos nolo, ne deficiant in via* (Math. xv, 32). Sed nec illud beneficium oculi arbitror, quod ei in loco illo divina pietas est largita. Nam cum a profundo vallis illius, quasi per stadia decem aqua deferretur, oravit ad Dominum, ut ei in ipso cellulæ suæ habitaculo fontis venam ostenderet. Sed non defuit virtus illa cœlestis, quæ quondam sitientibus populus aquas produxit a silice. Statim igitur ad hujus orationem gutta laticis a caute prorumpens, cœpit solum stillis frequentibus irrigare : at ille munus cœlestis congaudens, concavum in lapide parvulum in modum cisternæ faciens, tenentem quasi congiam [Ed., condia] duo, lymphas divinitus sibi indulgas suscipiebat, de quibus tantum ei ministrabatur per dies singulos, quantum ipsi pueroque sufficeret, qui ei minister fuerat datus.

III. Accessinius autem et nos ad locum cum beato

ibi superest aut sancti Caluppanis, aut ejus monasterii memoria.

^b Aliquot Ed. . *aheneus*; et infra, *movere poterat*.

^c Colb. et Bell. . *Tunc es... contritus. Abde.*

^a Alii, *conversatus*. Bal., *territorii... conversatus*. Porro Meletense monasterium ignotum est. Occurrit in hodierna sancti Fiori diocesi vicus *Melet* dictus, et alter in Claromontana, nomine *Mialet*, sed nulla

Avito ^a episcopo, et omnia quæ narravimus, quædam A fecisse probatur.

ab ipso relata cognovimus, quædam oculis propriis inspeximus. A memorato autem pontifice diaconatus ac presbyterii sortitus est gradum: multa populo diversis vexato morbis remedia contulit. Nulli tamen cellulam egressus ac præbuit contemplandum, nisi tantum per fenestellam extendens manum salutare signaculum imponebat, et si a quoquam visitatus fuisset, ad hanc accedens speculam orationem colloquiumque præbebat. Denique in 1210 hac religione curam vitæ consummans, ævi anno 50, ut opinor, migravit ^b ad Dominum.

CAPUT XII.

De sancto Æmiliano eremita, et Brachione abbate ^c.

Quantum disciplina cœlestis se custodientibus præbeat, quantumque non custodita negligentibus irrogare debeat, per os Psalmographi Spiritus sanctus pœndit: *Apprehendite, inquit, disciplinam. nequando irascatur Dominus, et pereatis a via justa (Psal. 11, 12).* De bonis autem Salomon ait: *Disciplina pacis ^d erit super eum (Iai. LIII, 5).* Disciplina ergo hæc timorem Domini facit, timor autem Domini initium sapientiæ præbet, sapientiæ vero diligere Deum docet: dilectio autem [Al., eum] Dei hominem a terrenis sublevat, ad cœlos evocat, paradiso locat, in quo felicium animarum ex illius vitis vitalis sumpto vini novi liquore epulantur in regno Dei. Desiderare ergo oportebat homines hujus vitis haurire mysterium, ut accedere valerent ad illum tam jucundæ habitationis amœnissimum locum. Quod si istæ quas nunc cernimus vites, quæ, per traduces extensæ, emissis palmittibus pampino intextæ, dependentibus uvis, amœna nos contemplatione lætificant, dum non solum proferunt copiam fructuum, verum etiam opportunò nos umbraculo protegunt igniti solis ab æstu, quas scimus post assumptum fructum temporis legitimi deciduis foliis quasi aridas reddi; quanto magis illa desiderare debemus, quæ nullo fine deficiunt; neque ullo tentationis æstu marcescunt: ubi, spæ præterita, res ipsa quæ sperabatur et tenetur, et fruitur. Hæc multi desiderantes non modo facultates proprias reliquerunt, verum etiam deserta quæque et inculta aggressi sunt, ut sitim hujus desiderii solitarie ac remotioris orationis patrocinio [Al., solatio] lacrymarumque fluente reatinguerent: sicut nunc beatus Æmilianus, novus nostris temporibus eremita,

I. Hic igitur, relictis parentibus ac facultate **1211** propria, eremi deserta petivit, et se intra secreta silvarum Ponticiacensium ^e Arverni territorii abdidit, in qua decisa silva modicum deplanans campum, rastro ipsam effodiens humum, vitæ eliciebat alimentum. Habebat et hortum parvulum, quem aqua superveniente rigabat, de quo olus ad refectorem nullo impinguatam adipe præsumebat: solatium vero absque Dei adjutorio nullum habens, cohabitatores enim bestiarum avesque illi [Ed., illic] erant, quæ ad eum quotidie tanquam ad Dei famulum confluebant. Vacabat autem jejuniis et orationi, nec eum ab hac causa ulla mundanæ sollicitudinis occasio impedire poterat, quia præter Deum aliud nihil habebat.

B II. Erat autem tunc temporis apud Arvernam urbem Sigivaldus ^f magna potentia præditus, in cujus servitio erat adolescens quidam, nomine Brachio, ^g quod in eorum lingua interpretatur Ursi catulus. Hunc antedictus vir ad cape-sendam porcorum silvestriam venationem delegerat, ibatque cum lugenti molossorum turba, circueiens silvas, et si quid cepisset domino deferebat. Quadam vero die dum suam immensi corporis cum hac latrantium ^h turba prosequeretur, sus intra septa, quæ circa cellulam erant Sancti, ingreditur: prosequens vero canum turba cum latratu, usque ad aditum accessit vestibuli, moxque in suis hæret vestigiis, nec ingredi est permissa post suam. Quod cernens Brachio, et cœlitus hæc evenisse admirans, ad cellulam Sancti se confert, viditque suam ante ostium stantem nihil penitus formidantem. Consalutatus autem ac osculatus a senex, invitatur ad residendum. Quibus consentientibus, ait senex: Video te, fili dilectissime, in grandi elegantia compositum, et sequi ea quæ magis detrimentum animæ præparant quam salutem. Relinque, quæso, terrenum dominum, et sequere Deum verum, cœli terræque factorem, cujus nutu omnia **1212** gubernantur, cujus imperio cuncta subduntur, cujus majestate ipsa quam cernis bestia statat intrepida. Non te tumidum faciat, aut extollat potentia domini tui, quæ nihil est. Sic enim ait Paulus apostolus: *Qui gloriatur, in Domino gloriatur (I Cor. 1, 31).* Et alibi: *Si hominibus placerem, Christi servus non essem (Gal. 1, 10).* Subde te ejus servitio, qui ait: *Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos (Math. XI, 28):* Ipse enim est Dominus, cujus onus leve est, cujus jugum suave est

^a Aviti electionem narrat Gregorius lib. IV, cap. 35, nostræ editionis, quod integrum exscripsit ante annos sexcentos auctor anonymus in ejusdem Aviti Vita, quam Savaro passim laudat. De quo vide notas supradicti cap. 35, lib. IV.

^b Colitur in variis Martyrologiis die 3 Martii. Annum mortis ex libro v Hist. discimus, cap. 9.

^c Laud. et Colb., *Æmiliano et Brachione abbatibus.*

^d Sic Colb. Alii, *patris.*

^e Bal., *Pontivacensium.* Vertit Branchus in Vitis sanctorum Arverniarum: *la forêt de Pont-Gibaud.* Pons vero Givoldi oppidum est inferioris Arverniarum ad Cicalam fluvium (*la Sionle*) Ibi visuntur rudera ecclesiæ veteris, cui olim adjunctum fuisse ordinis Benedictini monasterium vulgus putat. At nulla ibi est

sancti Brachionis aut Æmiliani memoria. Non displicet unius ^e nostris conjectura, qui Ponticiacum interpretatur vicum *Pansat*, in Combralia, cujus loci patronus est *saint Bravy*, abbas Menatensis, idem ut putat ac sanctus Brachio. Iste tamen 9 die Februarii, prior 15 Septembris colitur, sed forte alterutrum festum translationis est. Haud procul existat prioratus sancti Sarnnini *de Venat*, quem idem putat esse locum, qui inferius *domus Vindiciacensis* appellatur.

^f Colb. et Laud., *Sigivaldus.* De eo Gregorius lib. III Hist. cap. 13, etc.

^g Idem Colb. qui habent hic et alias *Brackio*, quandoque *Brachio* exhibent. Fuit genere Thoringus, ex libro v Hist. cap. 12.

^h Bal., *canum allatrantium*; alii, *cum allatrantium.*

(*Ibid.*, 30), cujus cultus et tribuit presentia, et vitam largitur æternam. Sic enim ait: *Si quis renuntiaverit omnibus quæ possidet, centuplum accipiet, et insuper vitam æternam possidebit* (*Matth.* xiv, 29). Hæc et his similia sene viriliter disserente, sus illæsus silvas petiit, puerque discessit ab eo non sine grandi admiratione, quod aprum quem inchoaverat sequi ferum, in conspectu senis mansuetum astare videbat ut agnum. Plurima igitur animo tractans, ac multa secum revolvens, quid ageret, quidve faceret; utrum sæculum relinqueret, an sæculo deserviret; tandem compunctus a divina pietate, et credulo sancti Æmiliani oratione, aditum querere cepit occulte, quòlibet clericus esse posset, quia publica propter terrenum dominum non audebat. Tamen cum esset adhuc laicus, in nocte bis aut ter de stratu suo consurgens, terræ prostratus orationem fundebat ad Dominum. Nesciebat tamen quid caneret, quia litteras ignorabat. Videns autem sæpius in oratorio litteras super iconicas^a apostolorum reliquorumque sanctorum esse conscriptas, exemplavit eas in codice. Cumque ad occursum domini sui clerici vel abbates assidue convenirent, hic ex junioribus quem primum potuisset accersire, secretis interrogabat nomina litterarum, et ob [*Bal.*, ab] hoc eis intelligere cœpit: antea autem, inspirante Domino, et legit et scripsit, quam litterarum seriem cognovisset. Exin, mortuo Sigivaldo, ad ante-lictum 1213 senem properat, et cum eodem duos vel tres annos faciens, Psalterium memoriæ commendavit. Quem ejus germanus plerumque interficere voluit, quod nollet matrimonio copulari. Dehinc monachi ad eos additi sunt.

III. Impletis autem beatus Æmilianus diebus vitæ suæ, et circiter nonagenaria ætate egrediens a corpore, Brachionem reliquit hæredem (*An.* 538). Hic stabilito monasterio, obtinuit a Ranichilde^b, Sigivaldi memorati filia, multa terrarum spatia, quæ ad hoc monasterium dereliquit; erat enim saltus ex domo Vindiacensi^c. Hic vero de hoc egressus monasterio, Turonis venit, ibique ædificatis oratoriis, duo monasteria congregavit. Quodam autem tempore advenientes homines peregrini reliquias sanctorum detulerunt secum, quas super altare basilicæ sancti Martini Turonis locaverunt, quasi in crastinum profecturi. Adfuit ei [*Bal.*, eis] Bracchio abba, D

^a Sic appellabant imagines quæ ad vivum repræsentabant. Hinc imago Salvatoris vera iconica dicta est, ut diximus in notis ad lib. i de Gloria mart. cap. 22.

^b Sic Colb., Bad., Gon., et cæteri. Bell. vero habet *Ranichilde*, quod perinde est. *Bal.*, *Rachinilde*; et *Laud.*, *Rahinilde*. Ragnahildæ reginæ meminuit Sidonius lib. iv epist. 8, quam Sirmoudus Eurici regis putat fuisse uxorem. Eam tamen Theoderico Eurici fratri et decessori nupsisse scribit Savaro, sed Sigivaldi filia multo ista junior fuit.

^c Colb., *Vindiacense*.

Confer cum cap. 29 de Gloria confess.

^d Monasterium Menatense, vulgo *Menat*, hodieque subsistit apud Arvernus, Ordini Benedictino additum. Ibi vixere sancti Carilefus, Avitus et alii, qui postea celebres fuerunt, et aliorum monasteriorum

A qui vigilans in basilica, circa medium fere noctis vidit quasi globum ignis immensi de sanctis pignoribus emicare^d, et usque ad templi cameram cum lumine magno consendere. Quod non est dubium aliquid fuisse divinum: nulli tamen de aspectibus aliis, nisi illi tantum fuit ostensum. Post hæc autem regressus est Arvernum ad prius monasterium, in quo per quinque annos inhabitans, venit Turonis, stabilitisque abbatibus in monasteriis supradictis, Arvernum regressus est. Cumque ad priorem cellulam resideret, in monasterium Maratonse^e, quod per incuriam abbatis intepuerat, ordinatur, ut scilicet ejus studio congregatio ipsa canonice regeretur. Erat enim castissima conversationis, sed et alios strenue distingebat castam agere vitam. Qui erat suavis colloquio, et blandus affectu^f; in transgressoribus^g vero regulæ ita severus habebatur, ut aliquoties putaretur esse crudelis: in jejuniis vigiliisque 1214 et charitate perfectum reddiderat virum. Cumque tempus migrationis appropinquaret, vidit in visu, sicut ipse beato Avito episcopo retulit^h, ductum se ad æthera in præsentiam Domini, ibique cherubin ac seraphin obumbrare majestatem Domini, et Esaiam prophetam extenso volumine, verba quæ vaticinatus erat intimare, turbam circumstantem angelorum in laudem Dei sedentis super æthera clamare. Dumque hoc attonitus spectaret, expergefactus, somniumque summi attente discutiens, ut finem vitæ suæ, Domino revelatione, cognosceret, dicit abbati quem in priorem statuerat in monasterio: Locus ille secus fluvium, in quo oratorium facere computabam, jucundus est valde. Ideo rogo ut quod ego volui tu expleas, atque illic ossa mea transferre non abbas. Quo migrante (*An.* 576, 9 Feb.), et in oratorio prioris cellule sepultus, cum abbas injunctum cuperet opus explere, nutu Dei et calces coctos antiquitus, et fundamentum in ea mensura quam ipse ponere cogitabat, nactus est, perlecoque ædificio, detexit abbas sepulcrum. Quo patefacto, reperit corpusculum illæsum, ut putaretur ante diem alterum fuisse defunctum; et sic cum gaudio, prosequente caterva monachorum quam ipse edocuerat, in locum illum post duos annos translatus est.

CAPUT XIII.

De sancto Lupicino.

Athletæ Christi atque triumphatores mundi vitæ Patres.

^f Bell., *effectus*. Ed., *effatus*.

^g Id est, *transgressores*; alii, *transgressionibus*.

^h Bell., *beato episcopo retulit*. Quo sequuntur in Ed. et Mss. videtur corrupta. Sic Colb.: *Domini et cherubin ac seraphin obumbrare majestatem. Is iam prophetam extenso volumine verba quæ vaticinatus erat clamare. Et dum attonitus. Bell.: Domini æthereos et in hac seraphin obumbraret.... clamare turba, dum attonitus. Editi: Ibiq[ue] seraphin obumbrare majestatem Domini et Isaiam prophetam verba, quæ vaticinatus erat, intimare, turba circumstante angelorum, in laudem Dei voce sedentes ætheras et in hæc [Bal.: Dei sedentis super æthera et ibi] seraphin obumbrare majestatem. Esaiam prophetam extenso volumine verba quæ vaticinatus erat clamare, etc.*

istius fugitivæ jacturam facere cupientes, pertendere ad illam vitam voluerunt, quæ in exultatione perpetua manet, quæ nullo gemitu obstrepit, nec ququam sine concluditur; cujus lumen nunquam extinguetur, cujus serenitas nulla obscuritate **1215** nubis obtegitur. Ideoque semper præsentium dolorum contumelias pro nihilo habuerunt, scientes se in paucis vexatos, in multis bene disponendos. Et ob hoc quisquis ille est, qui in isto agone contendit, metu non terretur, pœna non solvitur, dolore non frangitur, ut tantum illa æternæ jucunditatis amœnitate cum electis Dei perfrui mereatur: sicut multos fecisse novimus de sanctis viris, quorum nunc vita tractatur aut legitur.

I. Igitur Lupicinus quidam magnæ sanctitatis, fortissimusque in operibus Dei (*An. 500, ... 24 Jun.*), qui primum eleemosynam per domos devotorum deposcens, quæ acquirere potuisset sibi similibus erogabat: ad extremum jam mediam habens ætatem, ad vicum Berberensem, qui nunc Lipidiaco dicitur ^a, veniens, parietes antiquos reperit, ibique reclusus, ab omnium se hominum aspectibus inhibebat: ac per modicam fenestellam parumper panis vel aquæ accipiens, quod ei aliquoties, cum esset valde exiguum, usque ad diem tertium perdurabat. Aqua enim per canalem parvulum inferebatur, fenestella vero velo operiebatur; utriusque tamen rei aditus ita obtectus erat, ut nullus beatum ejus vultum posset advertere. Et dum ibidem die noctuque in Dei laude psalmodiarum modulis delectatur, tormentum sibi quod corpusculum plus gravaret adhibuit, non immemor illius Apostoli dicti, quia *non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis* (*Rom. viii, 18*). Lapidem namque grandem, quem duo homines vix levare poterant, cervici impositum tota die, dum Deo caneret, per cellulam deportabat: nocte autem ad additamentum injuriæ, in virga quam manu gerebat, duas defixerat sudes, desuper acumina parans, quæ ad mentum suum ne somnum caperet supponebat. Denique ad extremum vitæ tempus, corrupto pectore a pondere saxi, sanguinem per os ejicere cepit: quem per parietes præsentés projiciens spuebat. Sed et plerumque fidelibus viris nocte ad cellulam clam appropinquantibus, quasi vox multi psallentii ^b resonabat: sed et multos infirmos, et præsertim ab accessionibus **1216** frigoriticis vel pusulis malis oppressos, tactu tantum, vel signo salutari imposito, sanitati restituebat.

II. Cum autem jam senio inclinatus esset, vocavit ministrum suum, dicens: Præterito tempore oc-

culendi, manifestandi tempus advenit. Scito ergo me post triduum ab hoc sæculo liberandum. Voca nunc fideles quosque fratres et filios, quibus sum vale dicturus, ut veniant ad nos visitandum. Illucescente autem die tertia, confluentibus fratribus, ostium quod clausum erat aperuit, atque ingredientibus, cuuctis qui aderant consalutatis, deosculatisque, orationem fudit ad Dominum, dicens: Gratias tibi ago, Domine Jesu Christe, qui me salvari jussisti ab hujus mundi impediementis, et ita me fovere dignatus es in hoc sæculo, ut nihil suum in me auctor criminis inveniret. Et conversus ad plebem, ait: *Magnificate, quæso, dilectissimi, Dominum mecum, et exaltemus nomen ejus in commune* (*Paul. xiii, 3*), qui me erectum de stercore, erutum de tenebrarum opere, amicorum suorum fecit esse consortem; qui misit angelum suum ad me accersendum ab hæc mundana statione, et pollicitus est me in requiem sempiternam perducere, ut collega amicis ejus effectus, mererer regno ejus ascribi. O beatum virum qui ita consolari meruit in hoc corpore, ut prius cognosceret quod erat fruiturus in celo. quam migraret a sæculo, meruitque hic obtinere apud divinam potentiam quod David sæpius decantabat: *Notum fac mihi, Domine, finem meum, et numerum dierum meorum, ut sciam quid desi mihi* (*Psal. xxxviii, 5, 6*). Dehinc humo incumbens, spiritum cælo intentum præmisit ad Dominum. Tunc omnes in fletu prorati, alii plantas osculantur, alii simbrias vestimenti diripiunt, alii de pariete beatum sanguinem **C** qui ab ejus fuerat ore projectus, inter se certantes excudunt: miserum se quisque dicebat, si immunis ab ejus pignoribus discessisset. Testis est hodieque et ipse paries, qui tot fossulis patet, quot ab ore beati Confessoris sputos emeruit: testis est ipse canalis de quo vir beatus aquam sumpsit ad usus, de quo fideliter osculantes hauriunt sanitatem. Nam vidi ego multos, qui evulsos a pariete sacrati **1217** oris sputos, in diversis infirmitatibus positi meruerunt accipere medicinam.

III. Denique hæc, ut diximus, defuncto, adfuit quædam matrona, quæ ablutum dignis induit vestimentis, et cum eum ad vicum Transalicensem ^c inferre vellet, restitit ei populus pagi Lipidiacensis, dicens: Nostrum hunc solum fovit, nobis corporis **D** ejus gleba debetur. Matrona autem respondebat ad hæc: Si aliqua de victus ejus exprobratis necessitate, sæpius ei ego et triticum misi, et hordeum, quod vel ille sumeret, vel aliis ministraret. At illi dicebant: Nostri generis homo effectus est, nostri fluminis aquas hausit, nostra eum terra cælo trans-

^a Ignotus nobis est sub utroque nomine hic locus.

^b Ed., *multorum psallentium*.

^c Colb. hic *Transiliensem*, et infra his *Transaliacensem*. Laud. et Bad., *Transaliensem*, et infra *Transaliacensem*. Bell., *Transaliensem*. Sur. semper *Transaliacensem*, et Gon. *Transiliensem*. Supra, lib. ii de Mirac. sancti Martini memoratur vicus Transaliensis in pago Arvernico situs, ubi erat, si bene conjicimus, ecclesia Treselliaci (*de Trézay*, seu *Trésel*), in veteri

Claromontensis diœcesis beneficiorum catalogo laudata. Hanc ecclesiam Trenorchensi monasterio subjecit Fulco de Jaligniaco an. 1056, ubi Guillelmus ejusdem Fulconis frater Trenorchii abbas monachos instituit. Hinc Henricus I, anno 1059, inter alia quæ eidem mona terio confirmat, occurrit *monasterium Tresal in comitatu Arvernensi*. Habetur quoque apud Bituriges locus *Transaulx* dictus. An alteruter, aut neuter ex istis hic memoretur, incertum.

misit. *Æquumne ergo est ut tu de terra aliena veniens rapias eum de manu nostra? Noveris enim quia non hoc sustinebit quisquam nostrum, sed hic sepelietur. Matrona respondit: Si germen stirpis ejus inquiritis, ex aliis hic regionibus adventavit, si aquas fluminis ingeritis, parum sitim ejus mollierunt, quam potius e cœlo manans fons ille restinxit. Cumque hæc et hujuscemodi inter se verba proferrent, et Lipidiacenses effossa humo, et deposito sarcophago eum sepelire niterentur, convocatis matrona solatiis [Ed., auxiliis], fugatis pagensibus, rapuit sanctum corpus, ac ferre cœpit in feretro ad vicum Transaliacensem, dispositis in itinere psallentium turmis cum crucibus, cereisque, atque odore fragrantis thymiamatis. Quod illi cernentes, pœnitentia moti, miserunt post matronam, dicentes: Peccavimus resistendo tibi, profecto enim cognoscimus in hoc esse Domini voluuntatem; nunc autem petimus ut non abijciamur ab hujus funeris obsequiis, sed admittamur officii ejus. Illa quoque permittente ut sequerentur, conjunctus est uterque populus; et sic pariter usque ad Transaliacensem vicum venientes, celebratis missis, beatum corpus cum summo honore gaudioque sepelierunt. In quo vico sæpius se beatissimus in virtutibus declaravit. Sed et Lipidiano, ut 1218 supra præfati sumus, plerumque opus ejus sanctum ostenditur, uterque enim locus unius Sancti præsidii communitur. Et fortassis quorundam incredibilium latratus de his conatur obstrepere, noverit a me visum Deodatum presbyterum, summam octogenarii ævi ferentem, qui mihi hæc ut scripta sunt contulit, confirmandum sacramento nihil se de his admixto mendacio enarrasse.*

CAPUT XIV.

De sancto Martio abbate.

Magnum nobis divina pietas largitur augmentum, cum delictis nostris fieri præcepit de remissione refugium, si ignoscamus negligentibus, si indulgeamus lædentibus, si odientibus nos e contrario commodum benedictionis impertiamur, dicente Domino Jesu Christo: *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, et orate pro calumniantibus et persecutentibus vos, ut sitis filii Patris vestri qui in cœlis est* (Matth. v, 44, 45). Ecce quam magnum thesaurum congregat contemptus iræ, reconciliatio damnati, remissio judicati: filium te Dei Patris facit, cohæredem Christi ascribit, cœlestibus te regnis habitatorem statuit. Unde manifestum est obliterari delicta ejus in cœlo qui delinquenti beneficium veniæ impertitur in sæculo. Sic enim Dominici oris sententia prolata testatur: *Si, inquit, dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet et Pater vester cœlestis peccata vestra* (Matth. vi, 14). Cum vero supplices famulus docet orare, ait: *Sic enim dicetis ad Patrem: Dimitte nobis debita nostra, quemadmodum et nos di-*

^a Colb. *munera... grata*. Bal., *pro munere... nec aliquis vilem velit reddere*.

^b Ed., *cellulam*. Infra Boll., *fesso corpusculo*.

mittimus debitoribus nostris (Ibid., 12). Ille igitur sanctus Martius beatus abbas, sanctitate præclarus, divinis eruditur studiis, hujus sententiæ bonum retinuit corde, ut libenter dimitteret delinquenti; et non solum ignovit noxam, verum etiam nuocere præbuit gratiam, ne in aliquo vilem redderet culpam personam. Sed ante 1219 de conversatione ejus pauca locuturi sumus, priusquam ad hujus gratiæ beneficium accedamus.

I. Igitur beatissimus Martius, Arvernæ urbis abbas (An. 525, 13 April.), ejusdem territorii fuisse incola fertur, et a pueritia sua religiosam agens vitam, totum se Dei operibus dedicavit. Erat enim parcus in cibis, largus in eleemosynis, promptus in vigiliis, in orationibus valde devotus: totis viribus luxuriam abstinentiæ freno, ac parcitatis agone coercens, ne sibi aliquid subreperere posset. Non immerito Martius vocitatus, qui Marte triumphali pululantes actionum mortalium cogitationes gladio Spiritus sancti in ipso emicationis [Ed., dimicationis] exordio succidebat, non surdus auditor Apostolicæ exhortationis dicta commemorans: *Accingite vos armatura Dei et gladio Spiritus sancti, ut possitis ignita diaboli tela contemnere* (Eph. vi, 11, 16). Cumque ad illam ætatis legitime perfectionem venisset, et tanquam sidus egregium in hac urbe fulgeret, adhuc aliquid sibi deesse putans, haud procul ab ea recessit, acceptoque sarculo, montem lapideum cædere cœpit, in quo cellulas sculpens, habitacula sibi parvula fecit: scilicet ut arcuius sobrietatis catena constrictus, facilius Deo omnipotentis precum thura laudationumque holocaustomata super cordis mundi altare proferret, recolens Dominum dixisse per Evangelium: *Intra in cubiculum, et clauso ostio ora Patrem tuum, et Pater tuus qui videt in absconso reddet tibi* (Matth. vi, 6). Sciebat enim et angelicæ sibi visitationis consolationem adfore si se ab humanis aspectibus longius amovisset. In hac ergo rupe cavati montis, habitationis ut diximus necessaria præparabat, formans in antris ex ipso lapide scamnum, et sellulam ^b, sive lectulum, in quo post laborem multum fessi corpusculi requiem indulgeret. Sed erant hæc immobilia, quia ex ipso lapide incisa massæ ipsi petreæ ^c inhærebant: nihil autem super eam cum quiesceret sternebat, nisi tantum eum vestimento quo indutus erat decumbebat, nec alios habens tapetes, plumellas aut stragula, quibus hæc operirentur, nisi cum ipse desuper consedisset. Nihil enim habebat proprium 1220 nisi Dei cultum, in quo indeficiens permanebat. Victum ei interdum devotorum largitio ministrabat.

II. Denique et æternus Dominus, qui jugiter glorificat sanctos suos, cœpit celeste famuli meritum terrigenis declarare, vel qualis esset cultor suæ divinitatis ostendere, dum ei curationum gratiam dignatus est impertiri. Nam dæmones de obsessis cor-

^c Sic. Colb.; at Boll. et plerique Ed., *incisæ massæ ipsi petreæ*. Bal., *incisæ malleo*, etc.

poribus in nomine Jesu Christi verbo fugabat, venenum malæ pusulæ crucis signaculo opprimebat, quartanis, tertianisve febribus infuso benedicti olei liquore pellebat [*Ed.*, medebatur], et multa alia beneficia populis, annuente Domino largitore honorum omnium, tribuebat. Ad tantum viri famam cœperunt quidam ad eum confuere, gaudentes ejus instrui disciplinis. Quid plura? colligit viros, format monachos, efficit ad opus Dei perfectos. Erat enim ei magna patientia, tantamque adversus sustinendarum injuriarum tela sumpserat bonitatem, ut putares eum lorica dulcedinis esse vallatum. Erat autem monachis hortus, diversorum olerum copia ingenti repletus, arborumque fructuum, et amœnus visibus, et fertilitate jucundus: sub quarum arborum umbraculo susurrantibus auræ sibilo foliis, beatus senex plerumque sedebat. Quidam autem impudens et sine timore Dei, gulæ circumscriptus desiderio, effracta sæpe horti, furtivo est ingressus accessu ^a, sicut Dominus exprobrat in Evangelio, quia *qui non intrat per januam, hic fur est et latro* (Joan. x, 1). Porro autem erat noctis tempus, nec enim poterant hæc nisi in nocte perpetrari, quia *omnis qui male agit, odit lucem* (Joan. iii, 20). Illic vero collectis oleribus, cepisque, et aliis, sive pœmis, oneratus fasce fraudis iniquæ, ad aditum quo ingressus fuerat pergit; sed nequaquam reperit ut egrederetur. Gravatur onere, conscientia ^b terretur, et inter labores ponderum alta suspiria ducit: sustentatur interdum super columnas arborum. Circuit iterum iterumque omnem ambitionem horti; et non modo ostium non reperit, verum etiam nec ipsum, quem inter nocturnas tenebras patefecit, advertit ingressum. Torquetur enim duplici cruciatus dolore, ne aut **1221**. teneatur a monachis, aut a iudice capiatur. Inter has cogitationum faces nox ei elongatur, jubar lucis non desideratæ redditur: abbas vero in psallentio noctem ducit, et, ut credo, revelante Deo, quæ gerebantur agnoscit. Etenim abscescente jam polo vocat præpositum, dicens: Accurre velocius ad hortum, hos enim petulcus ingressus est in eum, sed nihil læsit ex eo, accede nunc, et impositis necessariis dimitte eum. Sic enim legitur: *Bovi trituranți es non colligabis* (I Cor. ix, 9). Præpositus quoque non intelligens quæ narraret, abiit implere jussionem. Quem cum vidisset homo appropinquantem, projectis in terram quæ sumpserat, fugere cœpit, ac inter spinas et rubos caput immergit, et in modum porcorum aditum unde egrederetur, ictu facili conatur aperire. Quem monachus apprehendens, ait: Ne timeas, fili, quia senior noster misit me ut educam te ab hoc loco. Tunc collectis monachus quæ ille projecerat, tam ponsis quam oleribus, imposuit

A humeris ejus, et aperto ostio dimisit eum, dicens: Vade in pace, et ne ultra repetas quæ ignavia comitante gessisti.

III. Ipse quoque Sacerdos, velut jubar veri luminis in orbe resplendens, infirmitatum morbida virtutum efficacia pellebat assidue. Nivardus quidam diuturna febre detentus, dum aquas æstuans ab ardore haurit assidue, ab hydrope intumuit, ita ut tam venter quam stomachus in modum vesicæ cerneretur extensus. In desperatione ergo pro tali infirmitate positus, deferri se ad Sanctum benefico plaustrum deposcit. Denique a lectulo elevatur, imponitur super vehiculum, atque ad cellulam sancti Martii perducitur, deprecans humiliter ut sibi Sacerdos Dei manus imponeret. At ille prostratus in orationem coram Domino, conversus est ad infirmum, tactuque blandissimo ejus membra contrectans, eum in contemplatione astantium reddidit sanum. Nam ita fertur tumor omnis ante digitos ejus aufugisse de corpore obsesso, ut nullum in eo ulterius ægritudinis hujus remaneret indicium. Hæc **1222** autem a meo genitoris relatione cognovi, eo quod ei fuerit hic Nivardus in amicitia conjunctione devinctus. Asserebat autem idem vidisse se Sanctum, his verbis: Cum esset adhuc puer, quasi annorum undecim, ab illo tertianarum accessu febrium occupatur. Tunc amici apprehensum puerum, duxerunt eum ad Virum Dei. Erat enim jam senex et proximus resolutionis diei, caligabantque oculi ejus. Posita vero manu super puerum, ait: Quis est hic, vel cujus est filius? Responderunt: Famulus tuus est puer Florentius Georgii quondam filius senatoris. Et ille: Benedicat, inquit, tibi Dominus Deus, fili mi, et sanare dignetur languores tuos. At ille osculans manus ejus, et gratias agens abscessit sanus. Asserebat autem nunquam deinceps se in omni vita sua ab hoc contagio fuisse pulsatum.

IV. Ipse vero jam ætate nonagenarius, bono desudans certamine, consummato cursu vitæ, servans in Deo fidem, ad illam coronam justitiæ quam in illa retributionis die redditurus est ei Dominus, commigravit. Dehinc cum summo honore ablatus, dignisque vestimentis indutas, intra oratorium monasterii ^c est sepultus. Quod autem beatus ejus tumulus divinis virtutibus illustretur, ipsa quæ asstitit caterva poterit contestari, quæ cum infirmos mittit ad tumulum, extemplo incolumes remittit ad domum. Nam cum de diversis partibus confluentes, deferentesque morborum genera, inibi capiunt medicinam, frigoriticorum tamen vibrantia tremore membra sæpius ad soliditatem integram restaurantur, tribuente hoc Domino nostro Jesu Christo, qui glorificat illustribus miraculis sanctorum nunc tumulos, quondam mor-

^a Plerique, ascensu. Bal., furtivum... ascensum.

^b Bal., gravata onere. Alii, gravatus... conscientia.

^c Destructo jam pridem sancti Martii monasterio, superest ædificium oratorium abbatiæ sancti Illidii sub prioratus titulo subjectum, in quo sancti Martii corpus jacere creditur, sed ignotus est ejus tumuli locus. Ea ipsa est sancti Martii ecclesia in libro II de

ecclesiis Clarom. memorata cap. 16, ubi idem sanctus requiescere in ea dicitur. Sita est haud procul ab urbe, ad radices *Waiferi castri*, inquit Savaro, *inter monasterium Rubiacense et ecclesiam sancti Victoris*. Sancti Martii festum colitur apud Arvernos die 15 Aprilis. Laudatur a Trithemio et in variis sanctorum indicibus.

tuos reducens e tumulis. Ipsi gloria in sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT XV.

De sancto Senoch abbate.

Vanitas vanitatum ^a, dicit Ecclesiastes, et omnia vanitas (*Eccle.* 1, 2). Verumne **1223** est ergo quod omnia quæ geruntur in mundo cuncta sint vanitas? unde fit ut sancti Dei, quos nullus libidinum æstus exussit, nullus concupiscentiæ exagitavit stimulus, quos nullum luxuriæ cœnum nec in ipsa, ut ita dicam, cogitatione tentavit, astu tentatoris elati, visi sunt sibi esse justissimi, et ob hoc jactantiæ cothurnosæ perflati supercilio, sæpius corruerunt: factumque est ita, ut quos non valuit majorum criminum gladius trucidare, levis vanitatis fumus addictos facile pessumdaret. Sicut et ipse ille, de quo nunc nobis sermo futurus est, cum multis virtutibus florisset, pene in illo arrogantiae barathro obrutus occumberet, si eum non exhortatio fratrum fidelium attentata recuperasset.

I. Igitur beatus Senoch, gente Theiphalus, Pictavi pagi, quem Theiphaliam ^b vocant, oriundus fuit (*An.* 576, 24 Oct.), et conversus ad Dominum, clericisque factus, monasterium sibi instituit. Reperit enim infra territorii Turonici terminum parietes antiquos, quos eruderans a ruinis, habitationes aptavit dignas; reperitque ibi oratorium, in quo ferebatur celebre nostrum orasse Martinum. Quod diligenti cura compositum, erecto altari, loculumque in eo ad recipiendas sanctorum reliquias præparatum, ad benedicendum invitat episcopum. Aduit tunc Euphronius beatus episcopus, qui, consecrato altari, diaconatus eum honore donavit. Celebratis igitur missis, cum capulam reliquiarum in loculo cuperent collocare, exstitit capsula prolixior, nec recipi in loculum poterat. Tunc prostratus diaconus cum ipso Sacerdote pronus ad orationem, lacrymas precibus mixtas effudit, obtinuitque petita. Mirum dictu! ita enim locus divinitus amplificatus, capsulaque constricta est, ut in eum spatiosissime non sine admiratione reciperetur. In hoc loco ^c collectis tribus monachis, Domino assidue serviebat, et in primis arcto vitæ tramite incedebat, exiguosque cibos et tenues potiones sumens: diebus autem Quadragesimæ sanctæ addebatur augmentum abstinentiæ ciborum diminutione. Nam esus illi panis tantum hordeaceus **1224** erat, et aqua, de utrisque elementis libras singulas per dies singulos sumens: rigorem vero hiemis sine ullo pedum tegmine ^d contentus, manibusque ac pedibus, sive et collo, ferrea catena revinctus. Dehinc a fratrum contemplatione demotus solitarie se reclusit in cellula, orans assidue, atque in vigiliis et orationibus die noctuque sine ambiguitate perdurans. Conferabat ei devotio fidellum plerumque pecuniam, sed non eam in addi-

^a Sic Mss. duo et ita legit Augustinus. Alii, *vanitatum*.

^b Vide notas in lib. iv Hist. cap. 48, et cap. 25 libri de Gloria confess.

^c Hodieque exstat vicus haud procul ab oppido

tis oculis, sed in pauperum marsupiiis condebat, illud Dominici eloquii oraculum sæpe commemorans: *Nolite thesaurizare vobis thesaurum super terram* (*Matth.*, vi, 19); quia *Ubi fuerit thesaurus tuus, illic et cor tuum* (*Ibid.*, 21). Dabat enim hic quæ accipiebat pro Dei intuitu, in diversis necessitatibus indigentium. Unde factum est ut in vita sua de his amplius quam ducentos a nexu servitutis debiti quæ onere sublevaret.

II. Cum autem nos in Turonicum venissemus, egressus est de cellula, venitque ad inquirendos nos, salutatisque ac deosculatis regressus est iterum. Erat enim, ut diximus, valde abstinens, sanans infirmantum languores: sed ut de abstinentia sanctitas, ita de sanctitate vanitas cœpit obrepere. Nam egressus de cellula, jactantia cothurnosa ad requirendos visitandosque parentes in pago Pictavensi, cujus supra meminimus, abiit. Regressusque, tumidus arrogantia sibi soli placere niebatur; sed objurgatus a nobis, et accepta ratione quod superbi longe fiant a regno Dei, ita se purgatus jactantia humilem reddidit, ut nulla in eo penitus radix superbiæ remansisset; ita ut profleret, dicens: Vera nunc esse cognovi, quod beatus Apostolus sacri oris contestatur eloquio: *Qui gloriatur, in Domino gloriatur* (*1 Cor.* 1, 31). Sed cum per eum Dominus super infirmos multas faceret virtutes, et ille ita se duxit includere, ut nunquam humanis aspectibus appareret, consilium suavisimus, ut non se perpetuo in hac conclusione constringeret, nisi in illis duntaxat diebus, qui inter depositionem sancti Martini, ac dominici Natalis solemnitatem habentur, vel in illis similiter quadraginta **1225** diebus quos ante Paschalia festa in summa ducti abstinentia patrum sanxit auctoritas; reliquis vero diebus infirmorum gratia populis se præberet. Audito autem consilio nostro, libenter quæ dicta sunt accepit, implevitque sine ambiguitate.

III. Denique, quia de conversatione ejus pauca prolocuti sumus, ad virtutes quas per illum medicinalis divinæ potentiæ dextera operari dignata est accedamus. Cæcus quidam, Popsitu nomine, ad eum venit; erat enim tunc beatus Senoch jam pre-byter ordinatus. Qui dum aliquid alimenti postulat, tactis a sancti Sacerdotis manu oculis, ut signum salutæ meruit, protinus visum cepit. Alius quoque Pictavensis puer hujuscemodi morbo laborans, audita confessoris hujus opera, pro luminis perditæ receptione precatur. Nec moratur ille, sed invocato Christi nomine, crucem oculis cæci imponit, statimque defluente rivo sanguinis, lux intravit, ac post viginti annorum curricula, orbatæ fronti geminorum siderum jubar inclaruit. Duo pueri membris omnibus debiles, et in modum sphaeræ in rotunditate contracti, ejus conspectibus sunt delati: quibus impositis Luccensi, nomini ejus sacer, vulgo *Saint-Senoch*, ubi vixisse creditur, sed nulla ibi visuntur monasterii rudera, quod jampridem destructum fuerit.

^d Ed. addunt *pani.... simul et collo*. Sur. et Gon. *pani contentus erat. lidem infra, semotus*.

manibus, reintegratis artubus, unius horæ momento utrumque reddidit absolutum; geminavitque deinde geminæ virtutis beneficium. Puer cum puella coram eo contractis manibus astiterunt, erat autem tunc medium paschalis festum solemnitatis; cumque pro suæ directionis medela Dei famulo supplicarent, et ille pro ea quæ ad ecclesiam convenerat populi frequentia hæc agenda differret, indignum se clamitans, per quem Deus infirmis præbere beneficia dignaretur, supplicantibus cunctis, manus eorum suis suscepit in manibus, quibus attractatis, directis digitis, sanos abscedere jubet. Sic et Beana, hoc enim erat nomen mulieris, oculos deferens clausos, tactu salutaris dextræ benedicta, illuminata discessit. Sed nec illud oculi puto, quod sæpius ejus oratio virus serpentium exinanire obtinuit. Duo enim tumidi morsu hydri ejus pedibus prosternuntur, deprecantes ut virus quod dens mæ læ bestię artubus moribundis injectis, sua virtute discuteret. At ille orationem fudit ad Dominum, **1226** dicens: Domine Jesu Christe, qui in principio cuncta mundi elementa creasti, et serpentem illum humanis dignitatibus æmulum sub maledicto esse sanxisti (*Gen. iii*), tu depelle ab his famulis tuis veneni hujus malum, ut non anguis de his, sed hi de angue valeant triumphare. Hæc autem cum dixisset, palpavit omnem compagem corporis eorum, stantique compresso tumore, virus mortiferum nocendi perdidit vires. Dies dominicæ resurrectionis advenerat, et homo quidam dum ad ecclesiam pergeret, vidit pecorum multitudinem suam segetem depascentem, ingemuitque, et ait: Væ mihi, quia annualis mei laboris opera ita deperit, ut nihil prorsus ex ea remaneat. Et accepta secure, amputatis ramis, aditum sepiis claudere cœpit: confestimque contracta manus invita retinuit, quod voluntarie comprehendit. Dolore etiam instigante ad sanctum Confessorem mœstus accessit, trahens post se ramum quem manu constrinxerat, narravitque omnia sicut gesta erant. Tunc ille oleo benedictione sanctificato manum manu perungens, abstracto ramo, sanitati restituit. Sed et deinceps multos a serpentium morsu, et a pusulæ malignæ veneno, signo crucis locato desuper, reddidit sospitati. Nonnullos autem obsessos a dæmonis sævi livore, ut manus imposuit, extemplo fugatis dæmonibus mentem energia turbatam ad integritatem intelligentiæ reparavit. Omnes enim quoscunque per eum a diversis infirmitatibus dextera divina salvavit, si inopes fuissent, ipse cibum vestitumque dispensatione hilari porrigebat; tantaque ei cura de egentibus fuit, ut etiam pontes super alveos amnium diligenter instrueret, ne quis inundantibus aquis naufragia sæva lugeret.

IV. In his ergo virtutibus clarus in populis declaratus, cum esset annorum circiter quadraginta, modica pulsatus febre, per triduum lectulo decubavit, nuntiatumque est mihi cum transitus esset propinquus. At ego velocius illuc properans, ad lectulum

A ejus accessi, sed nihil ab eo colloquutionis elicere potui, erat enim valde defessus: dehinc, interposito quasi unius horæ spatio, spiritum exhalavit. Congregataque est ad ejus exsequias multitudo illa **1227** redemptorum, quos supra diximus, ab eo vel a jugo servitutis, vel a diversis debitis absolutos, quos vel alebat cibo, vel vestitu tegebat. Plangebant enim dicentes: Cui nos, Pater sancte, relinquis? Post hæc sepulturæ locatus, sæpius se manifestis virtutibus declaravit. Nam trigesimo ab ejus obitu die, cum ad ejus tumulum missa celebraretur, Chaidulfus [*Ed., Caidulphus*] quidam contractus dum stipem postulat, ad ejus sepulturam accedit: qui dum pallam superpositam osculis veneratur, dissolutis membrorum ligaturis directus est. Sed et multa alia ibi gesta comperi, de quibus hæc tantum memoriæ habenda mandavi.

CAPUT XVI.

De sancto Venantio Abbate.

Solitarium atque multiplex donum ecclesiis populisque terrigenis cœlestis ^b potentia præstat, cum largitur jugiter sæculo non modo peccatorum suffragatores, verum etiam vitæ doctores æternæ; quod unicum cernitur, dum a majestate divina tribuitur multiplex; quia cunctis qui expetere voluerint, affluenter indulgetur, juxta illud: *Petite et accipietis* (*Joan. xvi, 24*), et reliqua. Unde vigilanter incessanterque debet investigare mens humana Sanctorum vitam, ut hoc provocata studio, accensa exemplo, ad ea semper extendatur quæ Deo novit esse acceptabilia, ut ab ipso vel mereatur erui, vel possit audiri. Hæc autem ab ejus majestate quærebant sancti percipere, poscentes jugiter ut ipse insinuaret cordi, ipse perficeret in opere, ipse loqueretur in ore; quo facilius purgata mens cogitatione, eloquio, actione, cogitaret sancta, loqueretur justa, operaretur honesta. Unde factum est ut dum in his quæ Divinitati sunt placita famulabantur, obtinerent sibi remitti peccati debitum, eruerentur a cœni sordentis contagio, cœleste pro meritis invitarentur ad regnum. Ponebant **1228** etiam et præcessorum exempla ante oculos suos, et omnipotentem Dominum pro eorum affectibus collaudabant, quorum, ut diximus, exempla sequi meditabantur. Unde et nos in præconio devoti Deo famuli Venantii abbatis effari nitentes, ^D Divinitati potius dona sua referimus, quæ dexteram ejus manifestum est effecisse quod sanctos constitit operasse ^c, deprecantes ut aperiat os muti ad publicanda opera Antistitis sui: quia sicut esse nos recognoscimus scientia tenues, ita novimus in conscientia peccatores.

I. Igitur sanctus Venantius Biturigi territorii incolae fuit, parentibus secundum sæculi dignitatem ingenuis atque catholicis (*An. 400... 43 Oct.*). Qui dum esset juvenili ætate florens, a parentibus sponsali vinculo obligatur. Cumque, ut ætati huic convenit, amori sepuellari præstaret affabilem, et cum poculis frequen-

^a Ill est, nonnullis... obsessis.

^b Prologus deest in Mai. m. b.

^c Ed., operatos esse. Scripti duo sanctis... operasse.

ribus etiam calciamenta deferret ^a, contigit ut urbem Turonicam, Domino inspirante, veniret. Erat enim tunc temporis monasterium ^b basilicæ sancti Martini propinquum, in quo Silvinus abbas gregem Deo devotum regulari sceptro regebat. Ad hoc vir iste devotus accedens, virtutesque cernens beati Martini, ait intra se : Ut conjicio, melius est servire impollutum Christo, quam per copulam nuptialem contagio involvi mundano. Relinquam sponsam territorii Biturigi, et annectar catholicæ per fidem Ecclesiæ, ut qui [Al. quæ] credo corde, etiam opere merear effectui condonare. Hæc intra se volvens, advenit ad antedictum abbatem, provolutusque ad pedes ejus, quid intimo corde gereret eum lacrymis patefecit. At ille gratias agens Deo pro fide pueri, et addita etiam prædicatione sacerdotali, juvenem totodit, et gregi monasteriali ascivit. Ex hoc se in humilitate fratribus exhibens, charitatem cum omnibus diligens, in tanto sanctitatis apice evehctus asseritur, ut ab omnibus tanquam parens proximus summo studio coleretur. Unde factum est, ut, decedente abbate, jam **1229** dicti monasterii, ipse in loco abbatis eligentibus fratribus substitueretur.

II. Denique quadam die Dominica ad missarum celebranda solemnia invitatur, dixitque fratribus : Jam enim oculi mei caligine obtegentur, nec possum hbellum aspicere. Presbytero igitur hæc alteri agenda mandate. Dicente igitur presbytero, ipse proximus stitit, ventumque est ut sanctum munus, juxta morem catholicum ^c, signo crucis superposito, benediceretur. At ille intuitus, vidit quasi ad fenestram absidæ scalam positam, et quasi descendentem per eam virum senem, clericatus honore venerabilem, atque oblatum altario sacrificium dextera extensa benedicientem. Hæc enim agebantur in basilica sancti Martini, quod nullus videre meruit nisi ipse tantum, reliqui vero eum non viderint ignoramus. Ipse tamen deinceps fratribus retulit, nec enim est dubium hæc fidei famulo Dominum demonstrasse, cui etiam dignatus est arcanorum secreta cœlestium revelare. Nam idem dum de basilicis sanctorum die Dominica expleta oratione revertetur super bacillum sustentatus, in medio beati Confessoris atrio, erectis auribus, oculisque ad cœlum diutissime attentis, stetit immobilis : deinde motus a loco, cœpit dare gemitus ac suspiria longa producere. Interrogatusque a suis quid hoc esset, aut si aliquid divinum fuisset intuitus enarraret, respondit : Væ nobis inertibus et pigris. Ecce jam in cœlo missarum solemniam

A expediuntur, et nos segnes nec inchoare cœpimus hujus mysterii sacramentum. Vere, inquit, dico vobis, quod ego audivi voces angelorum in cœlis, Sanctus, Sanctus in laude Domini proclamantes. Et dicto citius in monasterio missarum solemniam jussit expleri. Sed nec illud præteribo, quod quadam vice dum juxta consuetudinem, ut supra diximus, de basilicis quas orationis gratia adierat repedaret, et in basilica ad missas Dominicæ orationis verba decantarentur, cum illi dixerunt, Libera nos a malo, audivit e tumulo cujusdam vocem dicentem similiter Libera nos a malo. Quod non sine perfectionis **1230** merito censetur, ut hæc meruisset audire. Sed et ad Passivi ^d presbyteri tumulum veniens, et qualitatem eius meriti, et quantitatem refrigerii, ipso docente cognovit.

III. Et licet hæc magna sint, ad illam tamen sanitatum gratiam, quam per eum Dominus infirmis protulit, libet accedere. Non enim ambigitur quod per eum, sicut supra diximus, operata sit dextera Dei, cui ista quæ memoravimus tanta voluit revelare ^e. Puerulus enim quidam, Paulus nomine, eorum poplitumque gravi dolore vexatus, Sanctum adiit, prostratusque genibus ejus, exorare cœpit, ut ei medicinam oratione sua a Domini misericordia obtineat impertiri. Qui protinus oratione facta, cœlo benedictio palpata ^f membra infirmi, eum super lectulum suum requiescere fecit. Quo paululum quiescente, post unius horæ curriculum surgere jubet. Qui consurgens, sanus matris suæ Sancti est manibus restitutus. Faretri ^g cujusdam servus, infensus domino suo, hujus Sacerdotis oratorium expetivit : sed ille elatus superbia, absente beato Viro, servum abstractit, ceciditque. Sed mox a febre correptus spiritum exhaevit. Quartanarum, tertianarumve, vel reliquarum accessus ^h febrium oratione facta sæpius mitigavit. Venenum malæ pusulæ, imposito salutari signo, restinxit, obsessos dæmonibus, invocato Trinitatis nomine, emundavit. Nam et ab ipsis dæmonibus sæpius impulsatus est, sed victor in certamine perstitit. Nam surgente eo quadam nocte de stratu suo ad reddendum officium, vidit duos arietes magnos suis foribus assistentes, quasi prætolantes adventum ejus : quo viso furibundi ad eum cum impetu valido dirigunt. At ille signum crucis opponens, illis evanescentibus absque metu oratorium est ingressus. Alia nocte, regressus ab oratorio, invenit cellulam suam plenam dæmonibus, dixitque eis : Unde venitis ? A Roma, aiunt, hesternam die egressi, ad hunc locum

^a Gononus, et præter pocula frequentia etiam luxuriose indueretur. Sed nostram laudans lectionem in notis, ait olim sponsum et sponsam sibi invicem in signum mutui amoris et fidei dedisse calcæas, ita ut sponsus se ipsum discalceans, calcæamenta sponsæ traderet, quod et hæc vicissim sponso faciebat. Pocula vero hic memorata quasdam fuisse catenulas aureas vel argenteas in modum poculorum fabricatas putat. Vide infra, cap. 20, de sancto Leobardo, et Alteserram in cap. 42 lib. 1 Ilist. Gregorii nostri.

^b Hodieque subsistit sub jurisdictione capituli

sancti Martini, jam dudum in collegium canonicorum conversum sub sancti Venantii titulo.

^c Nota morem catholicum, id est in Ecclesia universa receptum, sacra munera crucis signo benedicendi.

^d Editi et Mai m. duo, Passini. Sur. et Gou., Basini.

^e Mai m. duo, tanti habuit revelare.

^f Sic Mss., pro palpatis membris. Ed., palpans.

^g Ed., Pharetri. Gorm., Raretri.

^h Mss. plerique, accentus. Bad., ut passim habent Scripti, accensus.

accessimus. Quibus ille : Abcedite, inquit, detestabiles, et nolite accedere ad locum in quo nomen Domini invocatur. Hæc eo dicente **1231** sicut fumus evanuerunt.

IV. His et talibus virtutum magnarum gratia pollens ^a, impleto vitæ præsentis curriculo, vitam percipiturus æternam emicuit ^b sæculo, cujus beatum sepulcrum miraculorum illustrium effectu plerumque redditur gloriosum. Mascarpionis servi ipsius monasterii mentem iniquus dæmon obsederat, qui per trium annorum curricula energumenus factus, ad sepulcrum beati viri debacchans, tandem ejus est, ut credimus, oratione ejecto dæmone expurgatus, multos deinceps mente integra vivens annos. Juliani conjux quartanæ febris accensu laborans, ut sepulcrum beati viri attingit, compresso ardore ac tremore corporali, sanata discessit. Simili sorte et Baudimundi uxor ab hæc febre laborabat : sed ubi ad lectulum sancti viri prostrata fudit orationem, mox incolumitati restituta convalescit. Multa quidem et alia de eo audivimus, sed sufficere hæc ad credulitatem Catholicorum quæ scripta sunt arbitramur ^c.

CAPUT XVII.

De sancto Nicetio Treverorum episcopo.

Si fides dictis adhibetur, relatoribus sacrorum operum pro fidei merito fideliter arbitror esse credendum, quia non omnia quæ in scripturis leguntur, obtutibus propriis cerni potuerunt : sed quædam ipsius scripturæ relatione firmata, quædam aliorum auctorum testimonio comprobata, quædam vero proprii intuitus auctoritate creduntur. Sed sunt, quod pejus est, qui perverso sensu ut scripta non credunt, ita testificata reprehendunt, visa vero tanquam conficta fastidiunt; non habentes illud in sua credulitate, quod Thomas apostolus gestabat in corde, dicens : *Nisi videro non credam* (Joan. xi). Beati quidem qui non viderunt, et crediderunt (Ibid. 29) **1232**. Sed iste ut vidit, statim credidit. Nam, ut diximus, multi videntes non modo non credunt, sed et derident ^d. Unde et ego aliqua de sancti Nicetii Treverici sacerdotis virtutibus, virilitate, magnanimitate, sanctitate, scripturus, reprehendi ab aliquibus vereor, di-

^a Uterque Mai m., *privilegiis pollens*.

^b Germ., *emigravit*, et terminatur Vita his verbis : *redditur gloriosum*. De ejus sancti sepulcro vide lib. de Gloria conf. cap. 15. Hodieque in ecclesia sancti Venantii in claustro sancti Martini sita, visitur crypta choro ecclesie subjacens, in qua tria habentur sepulcra lapidea e terra levata, unum scilicet in medio, cui altare superpositum est, et creditur esse sancti Venantii; alia vero duo hinc et inde sita sunt. Atsacra ejus reliquæ, tempore, uti conjicimus, quo Normanui omnia devastabant, inde translata sunt, et depositæ apud Cuvinum vicum in pago Lomacensi prope Nainurcum, ubi monachi sancti Germani a Pratis initio sæculi x, teste auctore Vitæ sancti Gerardi Bröniensis, in *excubiis sancti abba is Venantii* erant. At eodem sæculo exeunte, Cuvinum excedere coacti monachi Germanenses Parisios redierunt, secum deferentes ejusdem beati abbatis reliquias, quæ hodieque in sancti Germani basilica asservantur.

^c Mai m. a subjungitur caput 15 libri de Glo-

ria confess., quod est de eodem sancto Venantio, et in fine hæc addit : *Hæc Gregorius Turonensis sedis episcopus de se loquitur*.
^d Colb. et Laud., *videntes modo non credunt. Unde. Ed., unum et ego*.
^e Hic a sancto Nicetio educatus fuit, ut testis est ipse Gregorius lib. x Hist. cap. 29. Vide et ejus Vitam, infra.
^f Canna fistulam hoc loco designat.
^g Hoc est omnium antiquius testimonium, si Thomassino credamus, quo evinci possit tonsuram clericorum in modum coronæ prioribus sæculis factam fuisse. Nam antea, ut ipse fusius disserit, tondentur quidem clerici, sicut et monachi, ut ex compluribus conciliorum canonibus et Patrum dictis patet, sed absque ulla coronæ configuratione. Illud consule in parte I Disciplinæ eccles. lib. II cap. 39, et vide in Roma subterranea Bosii aut Aringhi, Ciampini musivis, ac in aliis antiquis monumentis veteres sacerdotum icones.

A centibus mihi : Tu cum sis junior, quomodo seniorum gesta poteris scire? qualiter ad te eorum facta venerunt? Nempe non aliud nisi conficta a te hæc quæ scripta sunt decernuntur. Qua de causa relatorum hujus operis in medio ponere necesse est, ut hi qui veritati derogant confundantur. Noverint igitur a beato Aredio ^a abbate urbis Lemovicinæ, qui ab ipso Nicetio antistite enutritus, et clericatus ordinem sortitus est, hæc quæ subjecta sunt me audisse quem in hoc non credo fefellisse, cum per eum Deus eo tempore, quando mihi ista retulit, et cæcorum oculos illuminavit, et paralyticis gressum præstitit, et energumenos ejectis dæmonibus sanæ menti restituit. Nec credendum est eum mendacii nube obumbrari posse, quem Deus sæpius ab imbrum nube ^B obtectum ita protexit, ut imbutis sociis, ipse nulla stillarum cadentium infusione madesceret. Denique si de tali relatore dubitatur, de beneficiis Dei diffiditur. Aiebat ergo memoratus sacerdos de antedicto antistite : Multa quidem, dulcissime frater, de sancto Nicetio bonorum virorum testimonio divulgata cognovi, sed plura meis oculis propriis inspexi, vel etiam ab eo vix elicita cognovi. Et cum mihi quæpiam de his quæ per illum Deus operatus est explanaret, non cothurno jactantiæ tumescebat, sed compunctus corde cum lacrymis aiebat : Ideo tibi hæc, fili charissime, pandere videor [*Ed., volo*], ut et tu cum summa conversans innocentia cordis similia mediteris. Non enim ad excelsa virtutum Dei contendere quis **1233** poterit, nisi fuerit *innocens manibus et mundo corde* (Ps. xxiii, 4), sicut canna ^C Davidici carminis canit. Hæc ergo de eo præfatus relator exorsus est.

I. Igitur sanctus Nicetius episcopus ab ipso ortus sui tempore clericus designatus est (An. 536, 5 Dec.). Nam cum partu fuisset effusus, omne caput ejus, ut est consuetudo nascentium infantum, a capillis nudum cernebatur : in circuitu vero modicorum pilorum ordo apparuit, ut putares ab eisdem coronam clerici fuisse signatam ^e. Exinde a studiosissimis enutritus parentibus, litteris institutus, abbati cuidam in monasterio commendatur : in quo loco ita se devotum Deo exhibuit, ut migrante abbate ipse-

succederet. Jam vero assumpto abbatis officio, tantum se, talemque ad instructionem atque districtiorem fratrum exhibuit, ut non modo agere, verum etiam nulli liceret aliquid vel loqui perverse, dicens: Cavenda est scurrilitas, dilectissimi, et omne verbum otiosum, ut sicut corpus omne purum exhibere debemus Deo, ita etiam et os non ad aliud aperire, nisi ad laudem Dei. Quia tria sunt in quibus genus dilabitur humanum: aut enim cogitat, aut loquitur, aut agit. Ergo vos, dilectissimi, oportet vitare scurrilitatem, malitiam, et omne opus pessimum. Multa et alia exhortabatur fratres, ut eos dignos Domino exhiberet ac mundos. Venerabatur autem eum et rex Theodericus magno honore, eo quod sæpius vitia ejus nudaret ac crimina, castigatus emendatior redderetur: et ob hanc gratiam, decedente Trevericæ urbis sacerdote, eum ad episcopatum jussit accersiri^a: cumque dato consensu populi ac decreto regis ad ordinandum a viris summo cum rege [*Id est*, apud Regem] honore præditi adducebatur. Verumtamen cum propinqui ad urbem cadente sole fixis tentoriis mansionem pararent, illi confestim, laxatis equitibus^b, per segetes pauperum dimiserunt. Quod cernens beatus Nicetius misericordia motus, ait: Expellite quantocius **1234** equos vestros a segete pauperis, alioquin removebo vos a communione mea. At illi indignantes dixerunt: Quænam est hæc causa quam loqueris? adhuc enim episcopalem apicem non es adeptus, et jam excommunicationem minaris? Et ille: Vere, inquit, dico vobis, quia destitavit rex, ut me avulsam a monasterio huic oneri consecrari juberet. Fiet quidem voluntas Dei, nam regis [*Sur.*, ullius] voluntas in omnibus malis me obsistente non adimplebitur. Tunc cursu rapido abiens, eiecit equos a segete, et sic cum admiratione hominum illorum ad urbem deductus est. Non enim honorabat personam potentis, sed Deum tantum et in corde, et in operibus metuebat. Impositus itaque in cathedra, dum lectionum seriem auscultaret, sensit nescio quid grave super cervicem suam. Cumque bis aut ter manum clam ad tentandum injecisset, nullius rei causam invenire potuit, quæ hoc pondus inferret; divertensque caput ad dexteram et lævam, odoratus est odorem suavitatis: intellexit quoque hoc onus esse sacerdotii ipsius dignitatem.

II. Assumpto vero episcopatu (*An.* 527) tam terribilem se præbuit omnibus, si Dei mandata non servarent, ut imminere mortem proximam voce præconis [*At.*, præconia] testaretur. Quibus de causis pauca loqui placet ad roborandam sacerdotum censuram, vel ad instructionem populi, sive etiam ad

^a Mss. duo Bad. et cæteri, *arceri*. *Sur.*, al. *acciri*. Exempla consensus civium et regii decreti habes in appendice.

^b *Id est*, *equis*. *Ed.* , *laxatos equos*.

^c Multum tamen a Gregorio laudatur *lib.* III *Hist.* cap. 25.

^d Ex hoc loco confutatur eorum sententia qui asserunt Ordinem Gallicanum a Mozarabico Hispanorum prodiisse. Cum hic dicatur canon antiquus

A ipsorum regum præsentium emendationem. Nam cum Theoderico decedente Theodebertus filius ejus regnum ambiisset, ac multa inique exerceret, et ab eodem plerumque corripitur, quod vel ipse perpetraret, vel perpetrantes non argueret: advenit dies Dominicus; et ecce rex cum his qui ab hoc sacerdote communioni abesse jussi fuerant, ecclesiam est ingressus. Lectis igitur lectionibus, quas canon sanxit antiquus^d, oblati muneribus super altare Dei, ait Sacerdos: Non hic **1235** hodie missarum solemniam consummabuntur, nisi communi ne privati prius abscedant. Hæc rege renitente, subito exclamat unus de populo arreptus a demone, puer juvenis, cœpitque voce valida inter supplicia torturæ suæ et Sancti virtutes, et regis crimina confiteri. Dicebatque Episcopum castum, regem adulterum; hunc timore Christi humilem, illum gloria regni superbum; istum sacerdotio impollutum a Deo in posterum præferendum, hunc ab auctore sceleris sui velociter elidendum. Cumque rex timore concussus peteret ut hic energumens ab ecclesia eiceretur, dixit Episcopus: Prius illi qui te secuti sunt, id est incesti, homicidæ, adulteri, ab hac ecclesia extrudantur, et hunc Deus silere jubebit. Et statim rex jussit omnes hos, qui sacerdotis sententia damnati fuerant, egredi ab ecclesia. Quibus expulsis, jussit Sacerdos dæmoniacum foris extrahi. Sed cum apprehensa columna evelli a decem viris non posset, Sanctus Dei, sub vestimento suo propter jactantiam, faciens crucem Christi e contra, dæmonem relaxari præcepit. Qui protinus corruens cum his qui eum trahere nitentur, post paululum sanus erectus est. Deinde post acta solennia requisitus nunquam reperiri potuit, nec ullus scivit unde venerit, vel quo abierit. Conjectabatur tamen a plurimis eum a Deo missum, qui regis Sacerdotisque opera non taceret. Unde factum est ut Sacerdote orante rex mitior fieret, pastor a Domino remunerandus digne propheticum illud audiret, quia *qui reddiderit pretiosum de vili, tanquam os meum erit* (*Jerem.* xv, 19). Quotidie autem prædicabat Sacerdos populis, denudans crimina singulorum, et pro remissione deprecans assidue confitentium. Unde adversus eum sæpius odii virus exarsit, quod tam veraciter multorum facinora publicaret. Nam plerumque se persecutoribus ultro obtulit, et gladio exserto cervicem præbuit, sed nocere eum Dominus non permisit; voluit enim pro justitia mori, si persecutor fuisset infestior. Aiebat enim: Libenter moriar pro justitia. Sed et Clotarium regem pro injustis **1236** operibus sæpius excommunicavit, exsiliumque eo miuitante, nunquam est territus.

priusquam Mozarabicus, a sancto Isidoro editus, in lucem prodisset.

^e *Id est*, non permisit ad sacram communionem accedere, aut ei elogias denegavit, uti conjicio. Næ enim majori excommunicat one a fidelium societate segregatum fuisse a Nicetio Clotarium existimo. Quam duplicem excommunicationem apprime distinguit Mapinius episc. Rhemorum in epistola ad ipsam Nicetium, quam in appendice dabimus.

III. Quodam vero tempore, cum jam ad exsilium ductus, ab episcopis reliquis, qui adulatores regis effecti fuerant, removeretur, atque a suis omnibus derelictus, uni diacono, qui adhuc perstabat in fide, ait: Quid tu nunc agis? quare non sequeris fratres tuos, ut eas quo veneris sicut ille fecerunt? Qui ait: Vivit Dominus Deus meus, quia usquequo spiritus meus infra hos artus contentus fuerit, nunquam derelinquam te. Et ille: Quia, inquit, hæc dixisti, dicam tibi quæ Domino revelante cognovi. Cras enim in hac hora, et honorem recipiam, et ecclesiæ meæ restituar; hi autem qui me reliquerunt cum magno pudore ad me confugient. Præstolabatur itaque diaconus rem præmissam attonitus, quod postea est expertus. Illucescente autem die crastina, subito advenit legatus Sigiberti regis cum litteris, nuntians regem Clotarium esse defunctum, seque regnum debitum cum episcopi charitate debere percipere. Hæc ille audiens ad ecclesiam regressus, potestati restituitur, confusisque his a quibus derelictus fuerat, omnes in charitate recepit. Jam vero quam fortis fuerit ad prædicandum, quam terribilis ad arguendum, quam constans ad sustinendum, quam prudens ad docendum, quis evolvere queat? Unus enim ei semper erat rigor in prosperis et adversis; nec minitantem timuit, nec a blandiente delusus est. Nam vere, ut aiebat relator ille (sanctus Aredius) memoratus, parum fuit quin juxta Paulum apostolum (II Cor. xi, 26) non fuisset injuriatus periculis fluminum, periculis latronum, periculis in civitate, periculis in falsis fratribus, et reliqua. Nam quadam die dum Mossellam fluvium navigio transnaret, inter pilas pontis fluctuum actus impulsu, palmis tantum pilæ adhaesit, pede continens navem, et sic ab intuitibus jam ad demersionem paratus erutus est, quod non sine tentatoris insidiis se pertulisse ferebat. Sed et ipse auctor crininis plerumque se obtutibus ejus quasi nociturus ostendit. Denique dum quadam 1237 die iter ageret, descendens ab equo, inter vepres condensas ventris purgandi gratia est ingressus: et ecce assistit ei umbra teterrima, statu pro-cera, crassitudine valida, colore tetra, oculorum scintillantium immensitatem in modum tauri petulantis habebat, ore patulo quasi ad deglutendum Virum Dei parata. At illo faciente [Al., facto] signum crucis e contra, in modum fumi ascendentis evanuit: quod non ambigitur ipsum ei sceleris principem fuisse monstratum.

IV. In jejuniis autem valde, ut diximus, fortis erat. Nam cæteris reficientibus, sæpe ipse, contectio capi e a cucullo, ne agnosceretur in publico, cum uno tantum puero sanctorum basilicas circuibat. Sed et curationum gratia data est ei a Deo. Dum autem hæc in illo, et supra diximus, habitu sanctorum habitacula circuiret, ad templum sancti

Maximini antistitis accessit, in cujus atrio post multas debacchationes tres energumeni pressi sopore quiescebant, cernensque eos somno deditos fecit signum crucis e contra: statimque expergefacti, elevantes in sublime voces, dato impetu ad vomitum, emundati sunt. Cum autem lues inguinaria Trevericum populum in circuito civitatis valde vastaret, et Sacerdos Dei pro ovibus commissis Domini misericordiam imploraret assidue, factus est sonus de nocte magnus, tanquam tonitruum validum, super pontem amnis, ita ut putaretur urbs ipsa delihescere. Cumque omnis populus exterritus in lectulis resedisset, lethiferam sibi interitum opperens, audita est in medicorum vox una cæteris clarior, dicens: Et qui hic, o socii, faciemus? Ad unam enim portam Eucharium ^a sace-dos observat, ad aliam Maximinius excubat, in medio versatur Nicetius; nihil hic ultra prævalere possunt, nisi sinamus hæc urbem eorum tuitioni. Hæc voce audita, statim morbus quievit, nullusque ab eo ultra defunctus est. Unde non ambigitur virtute memorati Antistitis fuisse defensam. Invitatus autem quodam tempore Sacerdos a rege, dicit suis: Quærite nobis piscium multitudinem in abundantiam, 1238 ut euntes ad occursum regis, et nostrum explatur opus, et amicis ministretur assatum. Dixeruntque ei: Lapsus ^b noster, in quem pisces decidere soliti sunt, prorsus desertus habetur: sed et maceræ ipse de locis suis amnis impetu evulsæ noscuntur. Non est qualiter jussio vestra adimpleatur, dum non est in promptu qualiter capiantur quæ præcipis. Et ille hæc audiens, ingressus in cellulam suam vocavit puerum, et ait: Vade, et dic coquorum præposito ut exhibeat pisces ab amne. Qui jussa referens, derisus est ab homine. Reversusque ait Sacerdos: Scio quia locutus es ea quæ præcepi, sed audire noluerunt. Vade, et dic eis ut eant. Cumque bis aut tertio hanc ordinationem dure susciperent, commoti tandem abierunt ad lapsum, et aspicientes invenerunt eum ita refertum piscibus, ut decem viri quæ repperant vix exhibere potuissent. Ostendebat enim ei virtus divina sæpius quæ ei opportuna erant.

V. Sed nec hoc silendum putavi, quod eidem de regibus Francorum a Domino fuit ostensum. Vidit enim in visu noctis turrem magnam, tanta celsitudine præditam, ut polo propinqua suspiceretur, habentem fenestras multas, Dominumque stantem super cacumen ejus, et angelos Dei per speculas illas positos. Unus autem ex eis tenebat librum magnum in manu, dicens: Tantum temporis rex ille et ille victurus est in sæculo. Nominavitque omnes viritum, vel qui eo tempore erant, vel deinceps nati sunt; dixitque et qualitatem regni, et quantitatem vitæ eorum. Sed post uniuscujusque nomen semper Amen cæteri angeli respondebant. Sicque de his in poste-

^a Is primus fuisse dicitur Trevirorum episcopus. Colitur die 8 Decembris.

^b Coll. et Ed., lapsus. Infra Mss. duo maceræ. Porro licet lapsus nomine rete ut plurimum designari

soleat, hic tamen videtur locus exprimi in quem pisces confluentes facilius capiuntur, seu receptaculum, in quo jam capti nutriuntur.

rum impletum est, sicut Sanctus per præfatam revelationem annuntiavit. Regressus autem a rege eVectu navali, obdormivit. Et ecce commotus vento fluvius cœpit fluctus in excelsa porrigere, ita ut putaretur navis ipsa demergi. Sacerdos autem, ut præfati sumus, dormiens somno nescio quo, ut plerumque dormientibus evenit, quasi ab aliquo oppressus est. Excitatus quoque a suis fecit signum crucis super aqua, et cessavit **1239** procella. Deinde suspirans crebrius, interrogatus a suis est quid vidisset. Qui ait: Silere quidem decreveram, sed tamen dicam. Vide enim me quasi per universum orbem retia ad capiendum extendere, et nullus erat adjutor meus, nisi tantum hic puer Aredius. Et merito eum Dominus retificem ostendere voluit, qui quotidie populos ad divinum officium capiebat. Venit autem ad eum homo quidam, cæsariem barbarique prolixam effereis, prostratusque ad pedes ejus, ait: Ego sum, domine, qui in maris periculo positus, tuo adjutorio sum salvatus. At ille objurgans hominem, cur de eo laudationis hujus proferret gloriam, ait: Dic qualiter te Deus ab hac necessitate eripuit, nam virtus mea nullam juvare potest. Qui ait: Nuperrimo tempore cum navem ascendens Italiam peterem, multitudo paganorum mecum ingressa est, inter quos et ego tantum solus eram inter illam rusticorum multitudinem Christianus. Orta autem tempestate cœpi invocare nomen Domini, atque ut me intercessio tua eriperet flagitare; pagani vero invocabant deos suos, et ille Jovem, iste Mercurium proclamabat, alius Minervæ, alius Veneris auxilium flagitabat. Cumque jam in discrimine mortis essemus, aio ad eos: O viri, nolite hos deos invocare, non enim sunt dii isti, sed demones. Nam si vultis de præsentis interitu erui, invocate sanctum Nicetium, ut ipse obtineat cum Domini misericordia vos salvari. Cumque una voce elevata in hujusmodi clamore dixissent: Deus Nicetii, eripe nos, protinus mare mitigatum est, ceciditque ventus, ac sole reducto, eo quo voluntas nostra fuit navis accessit. Ego autem voti ne prius comam capitis tonderem quam tuis obtutibus præsentarer. Tunc jussu Episcopi tonsuratus homo Arvernum adiit, unde se esse confessus est. Innumera sunt etiam quæ de hoc viro relata a **1240** memorato abbate cognovimus, sed finiendum libellum puo.

VI. Cum autem propinquum transitus tempus migrationis suæ cognovisset, fratribus retulit, dicens:

^a De his in lib. de Gloria conf. cap. 94. De ecclesia vero et monasterio sancti Maximini, ubi etiam nunc servatur sancti Nicetii corpus, diximus in notis ad caput 93 ejusdem libri. Nicetius adfuit conc. Arvern. I an. 575, Aurelian. v an. 549, et eodem anno Arvern. II. Anno vero 555 Paris. II. Tullense ejus occasione convocatum est an. 550, cui interesse renuit Mapinius Rhemorum antistes, quod eo inconsulto coactum fuisset, ut ex ejus epistola ad ipsum Nicetium patet. Laudatur a Fortunato lib. III carm. 9, et ejus castellum supra Mosellam carm. seq. Carmine vero 14 Magnericus ejus successor et discipulus appellatur. Scripsit ad Justinianum imp. ut eum ab

Vidi Paulum apostolum cum Joanne Baptista invitantem me ad requiem sempiternam, atque exhibentem mihi coronam cœlestibus margaritis ornatam, ac dicentibus mihi viris: Talibus enim speciebus perfrueris in regno Dei. Hæc quibusdam fidelibus referens, post paucos dies modica febre pulsatus spiritum præmisit ad Dominum, sepultusque est in basilica sancti Maximini antistitis, cujus nunc temulus plerumque divinis virtutibus illustratur^a.

CAPUT XVIII.

De Urso et Leobatio abbatibus.

Legiferi vatis oraculum cum de principio principum fandi sumpsisset, et Dominum extendisse caelos dextera majestatis fuisset effatus, ait: *Et fecit Deus duo luminaria magna et stellas, et posuit ea in firmamento caeli, ut præcessent diei ac nocti, et lucerent in firmamento caeli (Gen. 1, 16, 17);* sic nunc et in illo mentis humanae cœlo, sicut priorum sanxit auctoritas, luminaria magna dedit, Christum scilicet et Ecclesiam ejus, quæ luceant in tenebris ignorantæ, et illuminent sensus humilitatis nostræ, sicut Joannes evangelista de ipso Domino ait, quia hic est lux mundi, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (Joan. 1, 9). Posuit etiam in eo et stellas, patriarchas videlicet, prophetas apostolosque, qui vel doctrinis nos erudiant, vel mirabilibus suis illuminent, sicut in Evangelio ait, quia vos estis lux hujus mundi (Matth. v, 14). Et: *Sic luceat lux vestra coram hominibus ut videant opera vestra bona et glorificent Patrem vestrum qui est in caelis (Ibid., 16).* Hi enim Apostoli merito pro tota accipiuntur Ecclesia, quæ non habens rugam aut maculam **1241** impolluta subsistit, sicut Apostolus ait, quia ipse sibi exhibuit Ecclesiam mundam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid hujusmodi (Eph. v, 27). Ex horum ergo doctrina et usque ^b ad nostra fuerunt tempora, qui in hoc sæculo quasi astrorum jubar, non solum merito radiantem luce, verum etiam dogmatum magnitudine coruscantes, orbem totum radio suæ prædicationis illustraverunt, eantes per loca singula prædicando, ac monasteria ad divinum cultum locando, docendo homines a curis sæcularibus abstinere, et relictis tenebris conceptientiæ Deum verum sequi, per quem facta sunt ^D omnia, sicut de Urso Leobatioque abbatibus fidelium fratrum relatio signat.

I. Igitur Ursus abba Cadurcicæ urbis incolæ fuit

hæresi revocaret, et ad Clothsindam ad conversionem Langobardorum procurandam. Nicetium episcopum auctorem hymni *Te Deum laudamus* fuisse ex ms. Cod. scripserunt nonnulli viri eruditi, sed incertum eis erat Nicetii Lugdunensis an Trevirensis fetus esset. Trevirensi diserte tribuitur in Martyrologio ab annis sexcentis scripto, quod in monasterio Vallis Gregorianæ in Alsatia vidimus. Verum hic hymnus utroque Nicetio antiquior est, qui laudatur in sancti Patris Benedicti regula cap. 11.

^b Labb. ex Cod. sancti Albini, neque in nostris fuerunt fratribus, qui in hoc.

(An. 500.... 28 Jul.), ab ineunte ætate religiosus et in Dei amore devotus. De quo egressus loco, Bituricum terminum est ingressus, fundatisque monasteriis apud Tausiriacum, Oniam atque Pontiniacum ^a, nobilitusque præpositis sanctitate honorificis [*Lab.*, honoris ejus], dispensatione libratis, Turonicum territorium est ingressus, et ad locum quem Senapariam ^b vocitari priscus instituit auctor accessit. Edificatoque oratorio, monasterium stabilivit; commissaque Leobatio præposito summa regulæ, monasterium aliud statuit, quod nunc Loccis ^c vocant, situm scilicet super fluvium Angerem in recessu montis, cui nunc castrum supereminet, ipso nomine ut monasterium vocitatum. Ubi adjuncta congregatione, statuit apud animum suum, ne ultra alium proficisceretur in locum, sed in eo cum omni congregatione manibus propriis operari, et victum a terra in sudore vultus exigere, **1242** illud fratribus inter reliqua prædicationum dona commendans, quod Paulus apostolus ait: *Labora manibus, ut habeas unde possis* ^d *retribuere necessitatem patientibus* (Eph. iv, 28). Et illud: *Quia qui non laborat, nec manducet* (II Thes. iii, 10). Dedit autem ei Dominus et gratiam curationis, ita ut insufflatis energumenis, protinus demonia ejicerentur a corporibus obsessis. Sed et alias per eum Dominus dignatus est operari virtutes. Erat enim abstinens a cibis et potu, interdicens ^e monachis sine cessatione avertere oculos et cogitationem ab omni luxuria.

II. Dum autem hæc ageret, ac fratres molam manu vertentes triticum ad victus necessaria comminuerent, pro labore fratrum visum est ei molendinum in ipso Angeris fluvii alveo stabilire; defixisque per flumen palis, aggregatis lapidum magnorum acervis exclusas fecit, atque aquam canale collegit, cujus impetu fabricæ rotam in magna volubilitate vertere fecit: hoc opere laborem monachorum relevans, atque uni fratrum delegans, opus necessarium implebatur. Hanc autem fabricam Sichlarius ^f quidam Gotthus, qui magno cum Alarico rege amore diligebatur, æmulus monasterio concupivit, dixitque Abbatii: *Dona mihi hoc molendinum* ^g, ut sit sub di-

uone mea, et quod volueris repensabo. Cui ille: *Cum grandi, inquit, hoc labore paupertas nostra statuit, et nunc non possumus ipsum donare, ne fratres mei fame pereant. Et ille: Si vis, inquit, ipsum bona voluntate tribuere, gratias ago; sin aliud, vi ipsum auferam: aut certe faciam aliud, cujus exclusis aqua retrorsum conversa, rotam tuam vertere amplius non permittam. Abbas **1243** respondit: Non facies autem quod Deus non voluerit, nam a nobis ipsum penitus non accipies. Tunc Sichlarius feruens felle, similem sub hoc fabricam adaptavit. Cumque aqua retrorsum conversa sub hujus operis rotam inundans gurgitem fecisset, restitit prorsus, nec omnino verti potuit ut consueverat; venitque custos ejus ad abbatem media, ut ferunt, nocte, illo in oratorio cum fratribus vigilante, et ait: Surge, abba, deprecare attentius Dominum. Restitit enim rota molendini ab inundatione canalisi alieni, quem Sichlarius fecit. At ille hæc audiens misit confestim fratres singulos ad monasteria illa quæ statuerat, dicens: Prosternite vos in oratione, et non sit vobis opus aliud, donec iterum ad vos dirigam. Sed et ipse non est egressus ab oratorio deprecans Dominum attente, ac præstolans adventum ejus misericordiæ. Sic fecit per integros duos dies totidemque noctes. Tertia jam illucescente die, accessit iterum monachus ille qui custos fuerat, nuntians rotam fabricæ suæ juxta consuetudinem priorem in summa verti velocitate. Egressusque abbas cum fratribus de oratorio accedit ad littus, conspiciensque molendinum quod Sichlarius fecerat, non reperit: accedensque ad littus, et fundum alvei intuens, indicium nullum de eo accepit. De quo non quidquam ligni, non lapidis, non ferri, vel ullius unquam genus indicii potuit ostendi, nisi quod conjici potuit, ipso quo fabricatum fuerat loco, virtute divina dehiscens ab oculis hominum est ablatum. Tunc misit nuntios ad fratres, dicens: Requiescite jam a labore, quia ultus est Deus injuriam fratrum nostrorum.*

III. His et talibus virtutibus præditus, consummato cursu vitæ, migravit ad Dominum: ad cujus tumulum ^h postea et energumeni sanati, et cæci illu-

^a Colb., *id est Tausiriaco, Onia, atque Pontiniaco. Et habent Pontiniacum. Labb., Sausiriacum, Onia, etc.* Tausiriacum est forte locus *Tausiliacum*, vulgo *Toiselay* dictus, ubi hodieque perstat prioratus juxta oppidi muros sub titulo sancti Theobaldi, Burgidolensi abbatiæ subjectus. Onia silva est cum vico cognomine apud Bituriges, vulgo *la forêt d'Heugne*, ubi forte exstabat Oniæ monasterium. De Pontiniaco nihil expiscari licuit. Habetur in diocesi Bituricensi locus *Montiniacum* dictus, a Sancergensi (*Suncierge*) capitulo pendens.

^b Vicus est Turonum inter Andriam seu Angerim, et Andresium amnes situs, vulgo *Sénérière*, qui hodieque sanctum Leubatium patronum agnoscit, ubi vulgo *Saint-Leubasse* vel *Saint-Libesse* appellatur. Hunc locum sic a sinapi nomen habuisse vult Valesius in notitia Galliarum, quem ideo *S.napariam* primo dictum fuisse censet.

^c Laud. et plerique Ed., *Locis. Bal., Locias... fluvium Ligerim*, et sic infra. Labb., *Lucas*; sed iste locus notus est, vulgo *Loches*: Monasterium vero

jampridem exiit, cujus nihil superest præter ecclesiam, quæ hodie parochialis est, simul cum prioratus titulo, a vicino monasterio Belliloci ord. Benedictini, cong. sancti Mauri subjectam.

^d Colb. et Bell. *laborate... habeatis... possitis.*

^e Editi, *indicens. et infra Bal., sine necessitate.*

^f Colb. et Bel., *Silarius*. Et quidem sic appellatur in libro de castro Ambasia et ejus dominorum gestis, cap. 3 tom. X Spicilegii Acheriani pag. 822, ubi Alarici proximus et amicus appellatur. Ibi in monasterium in secessu montis prope castrum Lucas super fluvium Angerem situm fuisse memoratur, *ubi multi religiosi sub Urso abbate degebant*. Illud vero *cænobium Angeris* nuncupat, describitque historiam molendinorum quam infra narrat Gregorius.

^g Colb. et Laud., *hunc molinum*, et sic infra. Porro hodieque ibi visitur molendinum, cujus molam eandem esse quam B. Ursus fabricari curavit, vulgus existimat.

^h Visitur etiam nunc in ecclesia Loccensi superius memorata, juxta majus altare. B. vero Ursi reliquias

minati sunt; post cujus obitum præpositi, qui per monasteria erant, abbatum officium, episcopis largientibus, susceperunt. Sed et Leopatus ^a apud Senapariam monasterium, quod infra 1244 territorium Turonicum erat, abbas instituitur, in summa sanctitate ac senectute perdurans, ibique et obiit ac sepultus est.

CAPUT XIX.

De Monegunde ^b religiosa.

Insignia divinorum beneficiorum charismata, quæ humano generi cœlitus sunt indulta, nec sensu concipi, nec verbis cœlari, nec scripturis poterunt comprehendi; cum ipse Salvator mundi ab illo rudis sæculi exordio patriarchis se præstat videri, prophetis annuntiari, ad extremum semper virginis intactæque Mariæ dignatur utero suscipi, et præpotens immortalisque Creator mortalis earnis patitur amictu vestiri, mortem pro hominis peccato mortui reparatione adire, victorque resurgere; qui nos gravium facinorum spiculis sauciatos, ac latronum insidiantium vulneribus affectos, infuso meri oleique liquore, ad stabulum medicinæ cœlestis, id est Ecclesiæ sanctæ, dogma perduxit; qui nos exemplis sanctorum vivere incesabili præceptionis suæ munere cohortatur, nobisque non modo viros, sed etiam ipsum inferiorem sexum, non segniter, sed viriliter agonizantem præbet exemplum; qui non solum viris legitime decertantibus, verum etiam feminis in his præliis favorabiliter desudantibus, siderea regna participat: sicut nunc beata Monegundis, quæ relicto genitrali solo, tanquam regina prudens quæ audire sapientiam Salomonis adivit (*III Reg. x*), ita hæc beati Martini basilicam, ut ejus miracula quotidianis indulta momentis miraretur, expetiit, hauriretque de fonte sacerdotali quod posset aditum nemoris paradisiaci recludere.

I. Igitur beatissima Monegundis, Carnotenæ urbis indigena (*An. 530, 2 Jul.*), parentum ad votum copulata conjugio, duas filias habuit, super quibus valde gavisa lætabatur, dicens: Quia propagavit Deus generationem meam, ut mihi duæ filiæ nascerentur. Sed hoc mundiale gaudium prævenit sæculi hujus amaritudo, 1245 dum puellæ modica febre pulsata metam naturæ debitam concluderunt. Ex hoc genitrix mœsta deplorans, orbatamque se lugens, non diebus, non noctibus a fletu cessabat, quam non vir, non amicus, non ullus propinquorum poterat consolari. Tandemque in se conversa, ait: Si nullam consolationem de obitu filiarum capio, vereor ne ob hoc lædam Dominum meum Jesum Christum. Sed nunc hæc lamenta relinquens, cum beato Job consolata de-

elevavit aliquot ab hinc annis illustriss. Victor Buticularius Turonum antistes. Hujus obitum anno circ. 500 consignavimus, quod sub Alarico Visigothorum rege vixisse dicatur.

^a Hic omnes Mss. *Leopatus*. Ed., *Leubatus*.

^b Colb. et Bell., *Monigunde*, et infra, *Monagundis* et *Monegundis*.

^c Mai m., *amici... potuit... in se reversa*.

^d Bal., et ipsa. Mai m. et al. Edit., ac ipsa co-

quens. ^e Ed. addunt *vel fundatus*. Mai m. habet, *quisquam fundatus*. ^f Mai m., *colligit... expressit panem solite formavit; qui*. ^g Bal., *recreatione*. Infra, Mai m.: *In quo ingressa dum... loci, deambularet, mulier cumque triticum... siccare... curis oblita... lumen caruit*.

A cantem: *Dominus dedit, Dominus abstulit, quomodo Domino placuit ita factum est: sit nomen Domini benedictum* (*Job. 1, 21*). Et hæc dicens, exuta veste lugebri, jussit sibi cellulam parvulam præparari, in qua unam tantummodo fenestellulam, per quam modicum lumen posset cernere, præcepti aptari: ibique contempto mundi ambitu, spreto viri consortio, soli Deo, in quo erat confisa, vacabat, fundens orationem pro suis populique delictis, habens puellulam unam, cujus ei famulatu ministrabantur ea quæ necessitas exigebat. Accipiebat etiam et farinam hordeaceam, infusosque lymphis cineres, ac diligenter colans, ex ea aqua mixturam massæ conficiebat, formatosque propriis manibus panes et ipsam coquens ^d, post longa jejunia resciebat: reliquum domus suæ cibum pauperibus dispensabat. Factum est autem quadam die ut memorata puella, quæ ei consueverat famulari, et credo inimici astu seducta, cui semper bonis injurias irrogare mos est, se ab ejus famulatu subtraheret, dicens: Non potero ego cum hac domina permanere, quæ in tali abstinentia commoretur, sed potius utar sæculo, ac cibum potumque in abundantia sumam. Quintus autem jam fluxerat abcessionis ejus dies, quo hæc religiosa neque farinam consuetam, neque aquam acceperat: sed perstabat immobilis, et fixa manens in Christo, in quo quisquam locatus ^e nec venti turbine, nec ductuum impulsione dilabitur; nec sibi illa de mortali cibo vitam, sed de verbo Dei, sicut scriptum est (*Deut. viii, 3; Matth. iv, 4*), putabat inferri, commemorans illud Sapientiæ Salomonicæ proverbium, quæ non necabit Dominus fame animam justii (*Prov. x, 3*). Et 1246 illud, quia justus ex fide vivit (*Rom. 1, 17*). Sed quoniam corpus humanum absque esu terreno sustentari nequit, prostrata in oratione, petiit ut quæ manna populo esurienti de cœlo (*Exod. xvi*), lymphasque sitiienti produxit e saxo (*Num. xi, 11*), ipse quoque alimentum quo parumper corpusculum fessum confortaretur, dignaretur indulgere. Protinusque ad ejus orationem nix de cœlo decidua haurimur operuit. Quod illa cum gratiarum actione cernens, educta manu per fenestram quod [*al.*, quæ] circa parietem erat ex ipsa nive collegit, de qua aquam exprimens panem solito ^f formavit, quousque ad alios quinque dies victum corporeum ministravit.

D Habebat enim contiguum cellulæ parvulam viridarium: in illud autem pro quadam revelatione ^g prodire erat solita, in quod ingressa intuens herbas loci ac deambulans, mulier quæ triticum supra tectum suum siccandum posuerat, quasi de eminentiori loco, curis oppleta mundanis, importune prospexit, mor-

que oculis clausis lumine caruit. Cognoscens autem reatum suum, ad eam accedit, remque, ut gesta fuerat, pandens. At illa dejiciens se in orationem, ait: Væ mihi, quia pro parvitatibus meæ personæ peccatrice aliorum clausi sunt oculi. Et consummata oratione imposuit manum mulieri: confestim autem ut signum crucis expressit, mulier visum recepit. Homo quidam ex pago illo, qui olim auditum perdidit, ad ejus [At., hanc] cellulam devotus advenit, pro quo deprecati sunt parentes ejus, ut ei manum hæc benedicta dignaretur imponere. Sed illa indignam se esse proclamans, per quam Christus hæc operari dignaretur; solo prostrata, et quasi ipsa dominicorum pedum vestigia lambens, humiliter pro eo divinam clementiam supplicavit; illaque adhuc solo decumbente, aures surdi apertæ sunt, rediitque ad domum propriam, mœnore ablato, cum gaudio.

II. His signis glorificata inter parentes, ne vanæ gloriæ lapsum incurreret, sancti Martini antistitis basilicam, relicto conjugio cum familia vel omni domo sua, fide iter expetivit. Cumque iter cœptum carperet, venit ad vicum 1247 urbis Turonicæ, cui nomen est Evena^a, in quo beati Medardi Suessionenci confessoris reliquiæ continentur, cujus et vigiliæ ea nocte celebrabantur; in quibus illa attente excubans in oratione, hora debita cum reliquo populo ad missarum accessit solemniam. Quæ dum a sacerdotibus Dei celebrantur, advenit quædam puella, pusulæ malæ veneno conflata, proceditque ad pedes ejus, dicens: Subveni mihi, quia mors iniqua vitam conatur eripere. At illa, more solito in oratione prostrata, suggestit [Ed., supplicavit] pro ea Deo omnium creatori, erectaque signum crucis imposuit. Sicque in quatuor partes vulnere excrepante, puellam, pure decurrente^b, mors importuna reliquit. Post hæc ad basilicam sancti Martini Monegundis beata pervenit, ibique prostrata coram sepulcro, gratias agens, quod tumulum sanctum oculis propriis contemplari meruerat, in cellula parva consistens, quotidie orationi ac jejuniis vigiliisque vacabat. Sed nec ille locus ab ejus virtute fuit inglorius. Nam viduæ cujusdam filia manus contractas detulit, quæ ut exorata signum salutis imposuit, manibus suis digitos puellæ contractare cœpit, extensis digitis, nervisque directis, volas laxavit incolumes. Dum autem hæc agerentur, audivit vir ejus [At., vir ille] fama beatæ, convocans amicos vicinosque suos, perrexit post eam, ac reduxit ad propria, et eam in cellulam in qua prius habitaverat intromisit. At illa non cessabat ab opere quod consueverat, sed exercebatur in jejuniis, obsecrationibusque, ut tandem locum in quo habitare desidera-

bat posset acquirere. Inchoat iterum iter desideratum, implorans beati Martini auxilium, ut qui dederat desiderium, tribueret et effectum perveniendi ad basilicam. Revertitur ad cellulam illam in qua prius fuerat commorata, in eo persistit inconcussa, nec est amplius a viro suo quaesita; ibique paucas colligens monachas^d, cum fide integra et oratione dogebat; non sumens panem nisi 1248 hordeaceum, non vinum nisi parumper in diebus festis, et hoc ipsum nimio lacte^e temperatum; nullum habens stratum feni, paleæque mollimen, nisi tantum illud quod intextis junci virgulis fieri solet, quas vulgo mattas vocant; hoc superponens formulæ^f, hoc solo supersternens: hoc erat quotidianum scamnum, hoc coleitra, hoc plumella, hoc erat stragulum, hoc omnis lectuli necessitudo, sic docens easdem facere quas secum ascivit. Ibique in Dei laudibus degens, multis infirmis oratione facta salutaria impertiebat medicamenta.

III. Mulier quædam filiam suam exhibuit vulneribus plenam, et, ut quidam vocant, potæ hæc causa genuerat^g. Tunc illa, facta oratione, salivam ex ore suscipiens, vulnera sæva perunxit, puellamque reddidit sanam, opitulante ejus virtute qui cæci nati oculos sputo formavit^h. Puer vero incola loci maleficium in potione hausit, de quo medicatus, ut asserunt, serpentes generati in intraneis pueri magnum dolorem suis morsibus excitabant, ita ut nulla quiescendi mora vel in modicum momentum indulgeretur. Sed neque cibum aut potum capere poterat; et si post diu aliquid accipiebat, protinus rejiciebat. Qui adductus ad beatam feminam, petiit se ejus virtute mundari. Cumque illa reclamaret indignam se esse quæ hæc agere posset, implicita precatuⁱ parentum, ventrem pueri palpat, et palma demulcet; sensitque ibi anguim venenatorum nequitiam latitare. Tunc accepto pampini viridis folio, saliva liniavit, fixitque super eum crucis beatæ signaculum, quod ponens super alvum juvenculi, dolore paululum sedato, obdormivit in scamno, qui olim doloribus insistentibus caruerat somno. Post unius vero horæ momentum consurgens, ad purgandum ventrem egressus, pestiferæ generationis germen effudit, gratiasque referens ancillæ Dei, sanus abscessit. Alius vero puer paralysi ægritudine contractus, 1249 ante eam inter manus delatus est aliorum, deprecans a beata sanari. At illa in oratione prostrata, precem pro eo fudit ad Dominum; consummata vero oratione consurgens, apprehensa manu pueri erexit eum, sospitemque abire permisit. Mulier erat cæca, quæ adducta ad eam, deprecata est ut ei manus impone-

^a Ibi Perpetuus ædificavit ecclesiam, ex lib. x Historiæ cap. 31.

^b Mai m.: In quatuor partibus excrepans pustula, puellam putredine decurrente.

^c Mai m., effectum. Pervenit... ex hoc perstitit.

^d Hoc coenobium dictum est sancti Petri Puellaris, quod etiam nunc nomen retinet, quamvis in Collegium canonicorum sæcularium conversum, sub jurisdictione capituli sancti Martini.

^e Bal., modice. Mai m., et hoc nimis aceto.

^f Mai m., superponens Christi famula, hoc Matiam lectum monachis assignat sancti Patris Bened. et cæteri vitæ monasticæ Patres. Formula hic pro sedili, seu scamno.

^g Sic Scripti omnes. Ed., pus eadem genuerat; alii, genuerant.

^h Bal., reformavit. Mai m., aperuit... lavavit, de quo medicatus.

ⁱ Mai m., impleta tamen prece parentum.

ret. At illa respondit: Quid vobis et mihi, homines Dei? nonne sanctus Martinus hic habitat, qui quotidie illustrium virtutum opere refulget? Illuc accedite, ibi obsecramini, ut ipse vos visitare dignetur. Nam ego peccatrix quid faciam? Illa vero in sua petitione perdurans, siebat: Deus per omnes tinentes nomen suum quotidie opus exercet egregium; ideoque simplex ad te confugio, cui præstita est divinitus gratia curationum. Tunc commota Dei famula, luminibus sepultis manus imposuit, statimque, reseratis cataractis, mundum late patentem quæ fuerat cæca prospexit. Multis etiam energumenis ad eam ingressis, ut manus imposuit, fugato hoste nequam, sospitatem restituit; nec morabantur ex his curari, quos ad se Sancta permisisset accedere.

IV. Jam autem tempus vocationis ejus appropinquabat, et defessa corpore solvebatur. Quod cum viderent sanctimonialia quas secum habebat, flebant valde, dicentes: Et cui nos, mater sancta, relinquis? vel cui commendas filias, quas in locum hunc pro Dei intuitu congregasti? At illa parumper lacrymans, ait: Si pacem sanctimoniamque sequamini, Deus erit protectio vestra; habebitisque sanctum Martinum antistitem pastorem magnum. Nam et ego non discedam a vobis, sed invocata adero in medio charitatis vestræ. At illæ rogabant dicentes: Venturi sunt multi infirmi ad nos, flagitantes benedictionem a te accipere; et quid faciemus cum te non viderint esse superstitem? confusæ enim eos foris emittemus, cum tuam faciem non contemplantur. Rogamus autem **1250** ut, quia hæc ab oculis nostris absconditur^b, saltem digneris oleum saleque benedicere, de quo possimus ægrotis benedictionem flagitantibus ministrare. Tunc illa benedicto oleo ac sale tradidit eis, quæ suscipientes diligentissime servaverunt. Sicque beatissima obiit in pace, et sepulta est in ipsa cellula^c, multis se in posterum virtutibus representans. Nam de memorata benedictione multi post ejus transitum ægroti incolunitatis beneficia sunt experti. Bosonis denique diaconi^d pes unus a pusula mala conflaverat, ita ut gressum facere non valeret, deportatusque ad ejus tumulum, orationem fudit: puellæ vero accipientes ex oleo memorato, quod Sancta reliquerat, posuerunt super pedem ejus, et ex templo erumpente vulnere, defluente veneno sanatus est. Cæcus quidam adductus ad ejus tumulum in oratione prodernitur; irridente autem in eum sopore obdormivit, apparuitque ei beata dicens: Indignam quidem me iudico exæquari^e sanctis, sed tamen unius

hic oculi recipies lumen; deinceps autem prope quantocius ad beati pedes Martini, et prosternere in compunctione animi coram eo. Ipse enim tibi restituet alterius oculi visionem^f. Expergefactus homo, unius oculi recepto lumine, abiit quo jussio imperantis; ibique iterum obsecrans beati Confessoris virtutem, depulsa cæci oculi nocte, videns abscessit. Mutus etiam ad hunc Beatæ tumulum prostratus accubuit, qui in tantum s fide compunctus est, ut rivis lacrymarum cellulæ inficeret pavimentum. Qui consurgens absoluta lingua virtute divina regressus est. Alius denique mutus veniens, et in oratione decumbens, corde tantum implorabat, et non voce solubili, beatæ feminæ auxilium^h: in cujus ore de memorata benedictione parte infusa, erumpente sanguine mixto cum pure, vocis officium meruit adipisci. Frigoriticusⁱ quoque accedens ad hoc monumentum, ut pallam **1251** tegentem attigit, restituta contagionis febre, convaluit. Contractus vero, Marcus nomine, manibus deportatus aliorum ad sepulcrum Beatæ, orationem diutissime fudit. Hæc autem nona pedibus propriis stetit, domumque regressus est. Leodinus puer cum in valetudinem gravem irruens quarto ægrotaret mense, et non solum gressum, verum etiam ciborum usum, insistente febre, nimia perdidisset, ad ejus deportatus sepulcrum præmortuus, accepta salute surrexit et tumulo rediit. Quid de frigoriticis reliquis loquar, cum plerisque hoc fuit beneficium remedii, cum pallam tumuli ejus sunt fideliter osculati? Quid etiam de energumenis, qui adducti ad cellulam Beatæ, cum limen sanctum fuerint ingressi, integræ menti restituntur? Nec moratur larva egredi e corpore, cum Sanctæ hujus senserit adesse virtutem, operante hoc Domino nostro Jesu Christo, qui timentibus novæ suum præmia largitur æterna.

CAPUT XX.

De sancto Leobardo recluso in Majori monasterio prope Turonum.

Ecclesia fidelis ædificatur, quotiescunque sanctorum gesta devotissime replicantur: et licet de his teneat maximum gaudium, quod hi qui ab initio ætatis religiosam vitam ducentes pervenire meruerunt perfectionis ad portum, tamen et de his Domino jubente lætatur, qui conversi a sæculo opus inchoatum valuerunt perlucere, divina opitulante misericordia, ad effectum.

I. Igitur beatissimus Leobardus Arvernici territorii

dicitur in nostro exemplari, quod videtur esse autographum.

^d Mai m., Basenus denique diaconus.

^e Mai m., quidem esse iudico exæquare.

^f Editi, visum. Mai m., alterum oculum. A visione expergefactus.

^g Mai m., incubuit, qui in tanta. Ed., occubuit.

^h Mai m., et non voce solo sibi beatæ feminæ auxilio implorabat.

ⁱ Idem, Febriticus, et sic infra, quidam ad hoc tumulum.

^a Mai m., mundi lucem patentem.

^b Mai m., quia ab oculis nostris absconderis.

^c Sepulta est in ecclesia sancti Petri Puellaris superius laudata, ubi ejus sacræ exuviæ in theca pretiosa servatæ sunt ad an. 1562, quo Calviniani furentes eam diriperunt. Pleraque tamen ejus ossa incendium evasere, quæ semiusta cum ejusdem Sanctæ capillis in terra absconsa sunt; ibique latuere ad annum 1657, quo die nona Julii levata fuerunt e terra, et fidelium venerationi exposita. Ejus festum die 2 Julii in variis Martyrologiis celebratur. Quidam Usuardi Codices Virginem appellant; at Deo sacrata

indigena fuit (An. 593, 18 Jan.), genere quidem non senatorio, ingenuo tamen, qui ab initio Deum in pectore tenens, cum non floreret natalibus, gloriosis meritis præfulgebat. Qui tempore debito cum reliquis pueris ad scholam missus, quæpiam [Al., quempiam] de Psalmis memoriæ commendavit, et ne sciens se clericum esse futurum, jam ad Dominicum parabatur innocens ministerium. Sed cum ad legitimam pervenisset ætatem, cogentibus juxta consuetudinem **1252** humanam parentibus, ut arrham puellæ, quasi uxorem accepturus, daret impellitur. Illo quoque respuente, ait pater: Cur, dulcissime fili, voluntatem paternam respicis, nec te jungere vis conubio, ut semen excites nostro de genere sæculis sequentibus profuturum? Casso enim labore exercemur ad operandum, si possessor deerit ad fruendum. Quare [Al., vel cur] implemus domum opibus, si de genere nostro non processerit qui utatur? Quid mancipia dato pretio nostris ditionibus subjugamus, si rursus alienis debent dominationibus subjacere? Obedire debere filios voci parentum Scripturæ testantur divinæ (Ephes. vi, 1); et tu cum inobediens esse parentibus probaris, vide ne te caelestibus eruere nequeas ab offensis. Hæc patre loquente, licet haberet alium filium ^a, facile tamen tali ætutulæ persuasit voluntati propriæ contraire. Denique dato sponsæ annulo porrigit oculos, præbet calciamentum ^b, celebrat sponsaliæ [Ed., sponsalium] diem festum. Interea genitor et genitrix mortis somno sopiti migraverunt a sæculo, vitæ præsentis curriculo jam peracto. Hic vero cum germano ^c tempore luctus expleto, oneratus donis nuptialibus, fratris pergit ad domum; quem in tantum reperit vino madidum, ut nec cognosceret, nec reciperet propria in domo germanum. Ille vero suspirans et lacrymans secessit in partem, venitque ad tugurium in quo fenum fuerat aggregatum, ibique colligato præbens equiti [Ed., equo] pabulum, decubuit super fenum ad quiescendum. Expergefactus autem media nocte, surgit de stratu suo, erectisque ad cælum manibus, gratias agere cœpit omnipotenti Deo, quod esset, quod viveret, quod aleretur donis ejus; et alia hujuscemodi prosecutus. Cum suspiria longa protraheret, atque lacrymis crebris genas ubertim rigaret, Deus omnipotens, qui illos quos præscivit et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui (Rom. viii, 29), **D** compunxit cor ejus, ut relicto sæculo manciparetur ad cultum divinum.

II. Tunc ille, quasi jam sacerdos custodire animæ

^a Comp., alios filios. Vide infra.

^b Confer supra notas in cap. 16. Annulus et calcei sponsæ porrigebantur, inquit Marollus, in possessionis ineundæ signum. Sic enim quodammodo sponsæ pedes et manus vinciebantur in viri subjectionem.

^c Comp., cum uno germano... alterius fratris.

^d Hæc sola ars a Majoris monasterii monachis exercebatur, ut testatur Severus Sulpicius in Vita sancti Martini. Ejus laudes vide apud Cassiodorum libro II Institut., cap. 7; Petrum Venerab., lib. I, epist. 29.

A sua, prædicare sibi ipsi exorsus est, dicens: Quid agis, anima? **1253** quid in ambiguo suspensa teneris? Vanum est enim sæculum, vanæ sunt concupiscentiæ ejus, vana gloria mundi, et ea quæ in illo sunt omnia vanitas. Melius est igitur relinquere eum, et sequi Dominum, quam ad ejus opera [Al., appetitum] præbere consensum. Hæc effatus cum diem terris reddere lux diurna cœpisset, ascenso equite [Ed., equo] cœpit ad hospitium suum reverti. Cumque per viam jam alacris pergeret, volvere intra se cœpit quid ageret, quo abiret. Dixitque: Expellam Martini beati tumulum, unde procedit virtus alma super infirmos. Credo enim quod et mihi ejus oratio iter reserabit ad Deum, qui deprecatus Dominum mortuos reduxit a tartaro. Et sic viam carpens, oratione comite, sancti Martini basilicam est ingressus; circa quam paucis diebus demoratus, transitu amne, ad cellulam Majori monasterio propinquam, de qua Alaricus quidam recesserat, devotus accessit; ibique se, propriis manibus membranas faciens, ad scribendum aptavit ^d; ibi se, ut Scripturas sanctas intelligeret, ac [Al., ad] Davidici carminis Psalmos, qui dum excesserant memoriæ, retineret, exercuit: sicque divinarum Scripturarum lectionibus eruditus, cognovit verum esse quod ei Dominus prius inspiravit in corde. Sed ne hæc cuiquam fabulosa videantur quæ retulimus, testor Deum quia ab ipsius benedicti Leobardi hæc ore cognovi ^e. At vero interposito pauci temporis spatio, humilem se tantumque præbuit, ut honoraretur ab omnibus; acceptoque sarculo, cellulam, in quam ingressus fuerat, incidens lapidem, ampliavit. In qua cellula delectabatur jejuniis, oratione, psallentio ^f, lectione, nec unquam a divinis officiis et oratione cessabat; scribebat interdum, ut se a cogitationibus noxiis discuteret.

III. Interea ut se tentator manifestaret Dei servus semper inimicum esse ac invidum, cum aliquis de illius monachis ^g litem quemdam cum vicinis habuisset, immisit ei cogitationem, ut, **1254** relicta cellula illa, ad aliam transmigraret: cunquæ ibi ad orationem solite ^h devenissemus, dolum nobis veneni grassantis aperuit. Ego vero suspirans non minimo dolore, increpare hominem cœpi, asserens diaboli esse calliditatem; librosque ei et Vitas Patrum ac Institutionem monachorum, vel quales qui recluduntur esse debeant, vel cum quali cautela monachos vivere oporteat, abscedens ab eo, direxi. Quibus relictis, non solum cogitationem pravam a se discussit, verum etiam tanto sensum acumine eruditus, ut mirare-

^e Hic desinit iste liber in cod. Bellov. Vox Leobardi in solo Comp. habetur. Idem: Ipse vero interposito.

^f Comp., Sur., Gon. et Rip., silentio.

^g Sic Laud. Ed. vero, cum quidam, etc. Colb. habet, cum aliquid de illius monacholi. Comp., cum aliquid de illius monacholi habitu litem, etc. Sur. et Boll., quidam de sanctis monachis.

^h Confer cum Vita ipsius Gregorii. Porro hi libri erant Vitæ patrum et Cassiani opera, quæ iisdem ferme verbis sanctus pater Benedictus monachis commendavit.

mur facundiam locutionis ejus. Erat enim dulcis allo-
quo, blandus hortatu, eratque ei sollicitudo pro
populis, inquisitio pro regibus, oratio assidua pro
omnibus ecclesiasticis Deum timentibus. Verum tamen
non ille, ut quidam, dimissis capillorum flagellis, aut
barbarum ^a demissione plaudebat, sed certo tempore
capillum tondebat et barbam. In qua cellula viginti
et duos annos in hoc opere degens, tanta Domini
gratia confortatus est, ut pusulis malis saliva oris sui
perunctis, vim veneni sævientis opprimeret [*Al. re-
primeret*]; frigoriticis vero per peculum vini chara-
ctere crucis beatæ sanctificatum, frigorem acceden-
tem æstumque restinxit: non immerito discutiens
incommodas febres ab aliis, qui in se exstinxerat in-
centiva criminis noxialis. Quodam autem tempore
cæcus ad eum veniens, ærumnam doloris sui humi-
liter deplorabat ^b, ac deposcebat ut tactu dexteræ
suxæ Sanctus lumina clausa palparet. Quod ille diu-
tissime renuens, tandem fletibus hominis victus,
misericordia motus, cum per triduum pro eo oratio-
nem fudisset ad Dominum, quarta die imponens ina-
num super oculos ejus, ait: Domine omnipotens, Fili
unigenite Dei Patris, qui cum eo ac Spiritu sancto
regnas in sæcula, qui homini a nativitate cæco red-
didisti lucem (*Joan. ix, 6*), beati oris sputo, tu redde
huic famulo tuo luminis visum, ut cognoscat quia tu
es Dominus omnipotens. Et hæc dicens, ut crucem
1255 super oculos cæci depinxit, mox pulsus tene-
bris lucem de præsentis restituit. Hujus virtutis testi-
monio Eustachius ^c abba astipulator astitit.

IV. Denique hic de labore lapidis submontani, ^C
quam assidue cædebat, contractus, jejunii austeritate
confectus, oratione indeficienti corroboratus cœpit

^a Sur. et Boll., *verum tamen nec ille... aut barbae demissione.*

^b Comp., *complangens, implorabat ac.*

^c Aliquot Ed., *Eustathius*. Erat abbas Majoris monasterii, ut putant. Dicitur Eustochius in anonymo Bochelli de Gestis episc. Turon., etc. Non exstat in Gallia Christiana. Majus monasterium rupi quæ hodieque ipsi vicina est adhærebat, in qua complures erant cavernæ, uti habet Severus Sulpicius, sanctorum virorum habitacula, quæ excisa rupe, aut ea sponte cadente, ut plurimum destructa sunt. Servata tamen studiose fuit cella quam sanctus Martinus inhabitasse dicitur, cum alia inferiori in qua fertur Briccius ejus successor penitentiam egisse. Utraque ob illorum sanctorum reverentiam intra basilicæ majoris muros inclusa, in oratorium mutata est, ædificatis ibidem altaribus. Haud procul in caveis in ipsa rupe excisis visitur fons sancti Martini, de quo dictum est supra, sicut et de oratorio septem Dormientium. Haud procul a monasterio superest antiqua ecclesia hodierni vici parochialis, sanctæ Radegundi dicata, quod ibi mansisse et in oratoriis in rupe cavatis quibus basilica ipsa adhæret orationi sæpius vacasse di-

^A paulatim corporis infirmitate ^d destitui. Quadam autem die dum nimium sæsus haberetur, nos ad se vocari præcepit. Ad quem accedentes, postquam fueris sui necessitatem deflevit, eulogias a nobis peccatoribus flagitavit. Quibus acceptis, hausto mero, ait: Tempus meum jam impletur, jubente Domino, ut me ab hujus corporis viculis jubeat relaxari, sed adhuc paucis diebus erit spatium. Verumtamen ante diem sanctum [*Al. secundum*] Paschæ vocandus ero. O beatum virum, qui sic servivit Creatori omnium, ut suum obitum revelatione divina cognosceret! Erat enim mensis decimus quando hæc est effatus: duodecimo autem mese ^e cœpit iterum graviter **1256** ægrotare. Advenit dies Dominica, vocat ministrum suum, et ait: Præpara quiddam cibi quod accipiam, quia valde defessus me sentio. Illo quoque respondente: Præsto est, domine, ait ad eum: Egredere foras, et aspice si jam, celebratis solemnibus, populus de missis egrediatur. Hoc autem dicebat, non quod cibum capere vellet, sed ut transitus sui nullus testis adesset. Quo egrediente, et revertente, cum ingressus fuisset cellulam, invenit virum Dei extensum corpore, clausis oculis spiritum exhalasse. Unde factum manifestum est eum ab angelis susceptum, qui hominem adesse noluit suum sacer heros ad transiitum. Hæc cœrens minister ille, elevavit vocem in fletu. Sicque concorrentibus reliquis fratribus ablatu, ac vestimentis dignis indutus, in sepulcro, quod ipse sibi in antedicta cellula sculpserat, reconditus est, quem in consortio sanctorum ascitum ^f, nulli fidelium haberi reor incertum.

catur. Vicinum est huic aliud sacellum sancto Claro nuncupatum, cujus martyrium in fenestræ vitris ab annis amplius 400 depictum cernitur, quæ omnia sanctorum monachorum et eremitarum qui ibi, testante Severo Sulpicio, sub beati Martini disciplina vixere, et eorum qui eis successerunt, habitaculorum vestigia esse non dubitamus. Leobardus vero oratorium habet suo nomini sacratum ad utrisque muros, juxta castellum ibi positum, quod frequentare solent ii qui febribus laborant.

^d Editi, *oratione indesinenti debilitatus... firmitate destitui.*

^e Si vere ipsa die 18 Januarii obiit Leobardus, ut innuunt Martyrologia, hic Gregorius annum a Januario incipiens Decembrem appellat mensem duodecimum.

^f Sic habet Comp.: *Ascitum, miraculis crebris prodebat nulli fidelium haberi remur incertum, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et gloriatur Deus per infinita sæculorum sæcula. Amen.*

Explicit liber de Vita Patrum.